

150 év _ 15 sétában

Építészeti városnéző séták Budapest 150 évéből

KÉK
VÁROSI SÉTÁK
URBAN WALKS

150
BUDAPEST100
VÁROSEGHESÍTÉS

PRO
CULTURA
URBIS

150
BUDAPEST

1890–

1920–

1950–

1980–

2010–

1880–

1910–

1940–

1970–

2000–

1870–

1900–

1930–

1960–

1990–

150 év –
15 sétában

Építészeti
városnéző túrák
Budapest 150 évéből

Milyen volt
a Nagykörút,
amikor még
nem volt?

A Nagykörutat mindenki ismeri. A Corvin negyedet, a Blahát, a Nyugati teret, az egész négy és fél kilométeres útvonalat a Combinókkal és a bicikli-sávokkal. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne tudnánk róla rengeteg érdekességet mesélni.

A séta leírása

Egy emberöltő alatt, 1872 és 1906 között készült el Budapest egyik közlekedési főútvonala, a Nagykörút. Nyüzsgő forgalma napi tapasztalatunk, de kevesen tudnak az út alatt meghúzódó főgyűjtőcsatornáról, a másfél évszázada itt zajló mindennapi életről, és néhány mára megsemmisült épület is kezd lassan feledésbe merülni. A séta során megismerjük az építés előzményeit, a munka folyamatát és azokat a polgárokat is, akik saját erejükből megépítették az útvonal mellett álló bérházakat. Hol állt az első körúti ház? Lehetett-e valaha látni a József körútról a Gellért-hegyet? Miféle telek cserebere után született meg a Népszínház? Melyik épület volt az útvonal egyetlen főúri palotája? Minderre fény derül a körúti séta közben.

Megállók

01. Az első darab Nagykörút

02. Józsefváros régi főutcája

03. A színház hült helye

04. A régi Pest találkozása az újjal

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leprellóra.

Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történes, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év _ 15 séta

1870 Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?

1880 A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén

1890 Millenium a Ligetben

1900 Monarchiakori Manhattan

– A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban

1910 Szecesszió a pesti belvárosban

1920 Szentimreváros és a neobarokk

1930 Pasaréti modern

1940 Amikor a háború belépett az otthonokba

– Épületkárok a második világháborúban

1950 Paradigma-körforgás / A „szocreál”

1960 „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban

1970 A cikázó Vízafogó lakótelep

1980 A világ! (A vasfüggönyön innenről)

1990 Posztmodern házak egy eklektikus városban

2000 Kritikai regionalizmus Vízivárosban

2010 Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erényeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sivák Zsófia

Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?

A séta koncepciója: N. Kósa Judit, újságíró, várostörténész

Szöveg: N. Kósa Judit

Lektorálás: Klaniczay János

Sétafotó: Budapest100 / Schöff Gergely

Épületfotók: Kátai Ádám

Grafika: Finetyping | Soós Timea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegyesítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

150 év –
15 sétában

Építészeti
városnéző túrák
Budapest 150 évéből

KÉK

VÁROSI SÉTÁK

URBAN WALKS

01. Az első darab Nagykörút

1087, József körút 46-50.

Tervezők, építésszek: Dörschung Antal és mások

Építés éve: 1873-1874

Stílus: historizmus

A véletlenek sajátos egybeesése folytán itt, az egykori Bodzafa (ma Röck Szilárd) utca és Stáció (Baross) utca sarkán épült fel a körút első egybefüggő házsora. Három pesti polgár, egy kávéház-tulajdonos, egy kávé leánya és egy terézvárosi mesterember építkezett itt abban az időben, amikor a három emeletes bérházak körül csak földszintes kalyibák, ólak és veteményeskertek húzódtak. Az úttörő épületek mára teljesen beolvadtak a környezetükbe.

✚ A Baross utca és a József körút egyik sarkát uraló McDonald's helyén régen is lehetett enni és inni: ez volt a híres Bodó kávéház.

✚ Az útkereszteszedésből jól látni az 1814-re elkészült józsefvárosi plébániatemplomot. A Baross utca régi neve arra utal, hogy innen indultak a stációk a Józsefvárosi pályaudvar közelében álló kálvária felé.

✚ Nem messze innen, a Röck Szilárd utca 19-ben a magyar építésszet egyik legnagyobb hatású építésszpárosa dolgozott: Lechner Ödön és Pártos Gyula.

03. A színház hült helye

1085, Blaha Lujza tér

Tervezők, építésszek: ifj. Ferdinand Fellner

és Hermann Helmer

Építés éve: 1875

Stílus: historizmus

Az egykori Népszínház – később Nemzeti Színház – annyira emblematikus épülete volt Pestnek, hogy hat évtizeddel a felrobbantása után is „ismeri” mindenki. Mindaz, amit ma a Blaha Lujza téren látunk, a hajdani színház köré épült: legkorábban az EMKE-kávéháznak otthont adó Szelényi-ház (1885), legkésőbb a legendás sajtóház helyét elfoglaló Europeum bevásárlóközpont (2011). Már a XX. század elején ez volt a főváros legforgalmasabb pontja, nem véletlen, hogy itt állították szolgálatba az első forgalomirányító lámpát, a villanyrendőrt (1926).

✚ Blaha Lujza, a híres színésznő a Szelényi-házban élt, a saját erkélyéről nézte végig, amikor a teret róla nevezték el.

✚ A színház körvonalait a tér legutóbbi felújításakor egy sötét vonallal jelölték a burkolatban.

✚ A Rákóczi útba belógó Rókus körház lebontásának terve egyidős magával Budapesttel, de nem vennénk rá mérget, hogy a következő 150 évben megvalósul.

02. Józsefváros régi főutcája

1088, Gutenberg tér

Tervezők, építésszek: Kolbenheyer Ferenc és

Freund Vilmos (Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem,

Scheiber Sándor utca 2.); Vágó József és Vágó László

(Gutenberg-otthon, Gutenberg tér 4.)

Építés éve: 1877, 1906

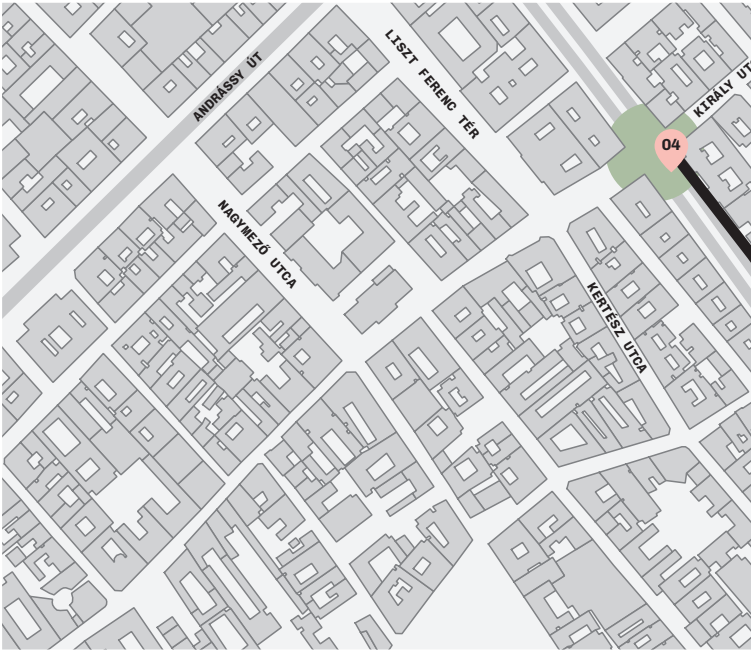
Stílus: mór, szecesszió

A Bodzafa utca a régi Józsefváros peremén húzódott végig, a Nagykörút megépítése előtt itt gyárak – még igen tűzveszélyes gyufagyár is –, műhelyek, istállók voltak. A Rákóczi tér borjú- és disznópiacként működött az 1850-es években, ezt sem véletlenül telepítették jó messze a sűrűn lakott területektől. A körút aztán mindent megváltoztatott, az új útvonal mellett gombamód nőttek ki a földből a bérházak, tucatjával létesültek a kávéházak és a különféle üzletek.

✚ A változás léptékét jól mutatja a Kis Salétrom utca, amelynek két szakaszát ma majd' negyven méter – a teljes Nagykörút – választja el egymástól.

✚ A Rákóczi tér és a Salétrom utca sarkán álló iskola a Magyar Királyi Állami Nőipariskola számára épült 1910-ben, a környékbeliek Cérna-egyetemnek hívták.

✚ A Rákóczi téri csarnok a XIX. század végén a higiéniai hírből sem ismerő piacok kiváltását szolgáló vásárcsarnok-építési program keretében létesült.

04. A régi Pest találkozása az újjal

Erzsébet körút – Teréz körút – Király utca sarkai

1073, 1066, 1067

Tervezők, építésszek: Freund Vilmos (Erzsébet

körút 53.), Schmahl Henrik (Teréz körút 1., 3., 5.)

Építés éve: 1874-1887

Stílus: historizmus

A Király utca Pest hagyományos főutcája volt, itt élt a legtöbb ember, és ez az útvonal teremtett kapcsolatot a régi belváros és a Városliget között. Amikor az első építési szakaszban megvalósult itt a Nagykörút áttörése, a két újonnan keletkezett sarkon felépült két korai bérház (Erzsébet körút 58., Rátzky-ház, 1875, Teréz körút 2-4., Mocsonyi-ház, 1874). A közelben pedig már 1874-ben elkészült a Sugárút-beruházás részét képező Oktogon négy épülete. A világgazdasági válság okozta leállás miatt azonban a szakasz többi épülete csak egy évtizeddel később került tető alá.

✚ A Mocsonyi-ház építését egy szörnyű baleset tette emlékezetessé, a homlokzatról leomlott a tetődísz, és az állványzat több embert is maga alá temetett.

✚ Freund Vilmos Erzsébet körút 51. alatti bérháza magába foglalta a régi Körüti fürdőt, amely ma a Royal szálló részeként ismét működik.

✚ A Teréz körút 13. alatti Batthyány-palota a Tanácsköztársaság idején a Cserny József-féle terrorista különítmény, a Lenin fiúk bázisa volt.

A pesti Belvárost számos különleges helyszín miatt érdemes felfedezni. Itt található Pest egyetlen gótikus építészeti emléke és itt tudja a várost jól ismerő sétáló levágni az útját a passzázsokon keresztül. Mégis a legizgalmasabb épületek azok, amelyek mesélnek az eltűnt középkori városról.

A séta leírása

A túra során megismerhetjük az egykori pesti óváros metamorfózisát, amikor az Erzsébet híd megépítése nyomtalanul eltüntette a középkori városmagot. Vagy talán mégsem teljesen nyomtalanul? A környező utcák és házak a mai napig árulkodnak arról, hogy milyen volt egykor a régi Pest. Kiderítjük, hogy mik azok a tanúházak, és hogy mit veszítettünk el és mit nyertünk a Belváros átépítésével.

Megállók

- 01. A Belvárosi plébániatemplom és Contra-Aquincum**
- 02. A Péterffy-palota és a Galamb utca**
- 03. Városháza tér, Vasudvar és Haris Bazár**
- 04. A tanúházak és a Hatvani utca**
- 05. Az Invalidusház**
- 06. A Vármegyeháza**
- 07. A Ferenciek Bazára és a Király Bazár**
- 08. Az Ybl-palota - az Első Hazai Takarékpénztár**
- 09. A Károlyi-palota sarka**
(és a pálosok, papnevelde, egyetem)
- 10. Elveszett terek és a nagyvárosi együttes**

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leporellóra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történes, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év _ 15 séta

- 1870** Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
- 1880** A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
- 1890** Millenium a Ligetben
- 1900** Monarchiakori Manhattan
 - A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
- 1910** Szecesszió a pesti belvárosban
- 1920** Szentimreváros és a neobarokk
- 1930** Pasaréti modern
- 1940** Amikor a háború belépett az otthonokba
 - Épületkárok a második világháborúban
- 1950** Paradigma-körforgás / A „szocreál”
- 1960** „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
- 1970** A cikázó Vízafogó lakótelep
- 1980** A világ! (A vasfüggönyön innenről)
- 1990** Posztmodern házak egy eklektikus városban
- 2000** Kritikai regionalizmus Vízivárosban
- 2010** Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erényeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sívák Zsófia

A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén

A séta koncepciója: Erő Zoltán, Budapest főépítésze

Szöveg: Kátai Ádám

Lektorálás: Klaniczay János

Sétafotó: Budapest100 / Schöff Gergely

Épületfotók: Kátai Ádám, Klaniczay János,

Bojár Sándor / Fortepan

Grafika: Finetyping | Soós Tímea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegységítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

01. A Belvárosi Plébánia-templom és Contra-Aquincum
1056, Március 15. tér
Építés éve: 11. század, 17. század, 19. század
Stílus: gótika, barokk

A Contra-Aquincum templom a tér szélén

Az antik korból megmaradt római limes részét képező erődítmény romjaira, illetve annak helyén épült templom Pest egyik első románkori emléke. A 14. században Zsigmond király gótikus stílusban építtette át, majd Mátyás király bővítette háromhajós templommá. A török hódoltság alatt meccsetté volt átalakítva. Barokk homlokzatát a 18. század első felében nyerte el, mai formáját a 19. és 20. századokban végzett restaurációs munkáknak köszönhetjük. Az Erzsébet híd újjáépítésekor arrébb lehetett volna helyezni, de végül a pesti hídfő tengelyének eltolásával kikerülték a templomot, így az megmaradt majd ezer éves helyén.

+ Contra-Aquincum a római limes, a birodalom határát képező védelmi rendszer erődítménye volt, amely a közeli révátkelő ellenőrzésére szolgált.
+ A plébániatemplom különböző restaurálásain Hild József és Steindl Imre is dolgozott.
+ Ez a templom ma az egyetlen gótikus építészeti emlékünk Pesten.

02. A Péterffy-palota és a Galamb utca
1056, Piarista utca 2.
Tervezők, építészek: Mayerhoffer András
Építés éve: 1755
Stílus: barokk

A Péterffy-palota a tér szélén

Ezt a másnéven Krist-házként is ismert épületet Péterffy János ítélőtáblai ülnök építtette magának 1755-ben Mayerhoffer András tervei szerint. A ház később a Macsenka, a Grabovszky, a Krist és a Wilder család

birtokában is volt. A környéken számos hasonló stílusú palota állt, amelyek nagy részét az első Erzsébet-híd építéséhez kapcsolódó városrendezés-kor bontották el. A Péterffy-palota Pest különleges építészeti emléke, ez ugyanis a Belváros egyetlen megmaradt barokk palotája.

A Péterffy-palota a tér szélén

+ Az 1831-ben megnyitott Buda Városházhoz címzett fogadót 1931-es centenáriuma óta hívják ma is Százéves Étteremnek.
+ Mayerhoffer András több barokk palotát is tervezett, melyek közül a Grassalkovich-palota mutatta a leg-több hasonlóságot ezzel az épülettel.
+ A Galamb utca korábban a Kis utca nevet viselte, mai nevét a közeli ortodox templom egyik díszéről kapta.

A Városháza tér a Váci utcától

03. Városháza tér, a Vasudvar és a Haris Bazár
1052, Haris-köz és Váci utca találkozása
Építés éve: 1702 (lebontás 1900) ; 1866 (lebontás 1910)

A Városháza tér a Váci utcától

Pest régi városházának először egy-, majd két-, végül háromemeletes épülete eredetileg a Belvárosi templom mögött, az egykori Városháza téren állt. Magas óratornyával a régi Pest meghatározó viszonyítási pontja volt. Szintén ezen a téren állt valamikor az 1870-es években épített vásárukereskedés, a Vasudvar, amely ma a Millenium Center névre keresztelt irodaház és bevásárlóközpont kibővített épületének udvarát képezi. Szintén erről a térről indult a Haris-bazárként ismert belvárosi átjáróház, amely üzletek egész hadát sorakoztatta fel, és amelynek üveg- és vasszerkezettel kialakított passzázsza egy keleti bazár hangulatát idézte meg.

+ A régi pesti városháza épületét többször átépítették, végleges formáját Hild József tervei szerint nyerte el 1863-ban.
+ A Vasudvar helyén álló épületegyüttest és az annak udvarát fedő üvegtetőt Finta József tervei szerint építették 1997-ben.
+ A Váci utcáról nézve a Haris-közt szegélyező két sarok homlokzata az eredeti bazár utolsó megmaradt emléke.

04. A tanúházak és a Hatvani utca
1052, Petőfi Sándor utca 3. és 5.

A Petőfi Sándor utca a Városházától

A séta eddigi állomásai mind tanúskodtak arról, hogy az Erzsébet-híd építése milyen áldozatokkal járt a történelmi városszerkezetre nézve. Mára nagyon kevés utca és épület őrzi a Belváros régi karakterét. Itt, a Petőfi Sándor utca elején azonban a két egymás mellett álló bérház jól bemutatja a régi utcaszerkezetet. A Petőfi Sándor utca 3. épülete előrébb ugrik a régi utcaszélességet követve, míg a mellette álló 5. szám hátrébb húzódik. Számos ilyen házat találhatunk a Belvárosban, amelyeknél a régi térszerkezet üres tűzfalakat, indokolatlan kiugrásokat eredményezett. Az egykori szűk Hatvani utcát teljes hosszában kiszélesítették, teljes házsorok elbontásával létrehozva a mai Kossuth Lajos utcát.

+ A FUGA bejárata melletti tanúház falán térképen is láthatjuk a belvárosi tanúházak elhelyezkedését.
+ A régi épületek alsó szakasza sok esetben a mai utcaszint alatt helyezkedik el.
+ A Hatvani utca kiszélesítésekor néhány házat a korábbi épület pontos másaként építettek újra.

A Petőfi Sándor utca a Városházától

05. Az Invalidus-ház
1052, Városháza utca 9.
Tervezők, építészek: Anton Erhardt Martinelli
Építés éve: 1716-1741
Stílus: barokk

A Petőfi Sándor utca a Városházától

Az Invalidus-ház monumentális barokk épületegyüttese ad ma ott-hont a Fővárosi Önkormányzatnak.

Az épületet a bécsi Udvari Haditanács építtette, hogy kiszolgált hadirokantak ispotályaként (menhelyként) szolgáljon. Az 1716-os alapkövetélt követően több, a telek körül kibontakozó vita késleltette az építkezés befejezését, és végül a tervezett komplexum nagyjából kétharmad része épült csak meg. 1783-ban II. József az ispotály helyére kaszárnnyát költöztetett, majd a dualizmus

idején, 1894-ben a fővároshoz került az ingatlan, és azóta itt működik a Főpolgármesteri Hivatal.

+ Martinelli eredeti tervei szerint háromemeletes épületszárnyakkal körbezárva négy udvar került volna kialakításra.
+ A ma is álló komplexum az eredeti épülettervnek nagyjából a kétharmada, a észak-keleti oldalnak ugyanis csak egy része épült meg.
+ Az intézmény a párizsi és prágai invalidus-házak mintájára épült.

06. A Vármegyeháza
1052, Városháza utca 7.
Tervezők, építészek: Hild János, Hofrichter József, Zitterbarth Mátyás
Építés éve: 1804-1841
Stílus: klasszicizmus

A Városháza tér a Váci utcától

A Pest-Pilis-Solt vármegyét igazgató testület a mai épület helyén álló, Pachner hadibiztos által 1686-ban felhúzott épületbe 1697-ben költözött be. A megyei székház számára vásárolt házat a századok során többször átépítették és kibővítették, de funkciójában nem változott. Az épület három részben épült fel, több tervező munkájának köszönhetően. Az első, a mai épület középső részét képező részt Hild János tervezte 1804-ben. Az épület hátsó bejáratát és Semmelweis utcai homlokzatát Hofrichter József tervei szerint építették 1832-ben, és itt kaptak helyet a fő tisztségviselők lakásai.

A harmadik, Városháza utcai főhomlokzatot az 1838-as nagy árvíz után építették, ugyanis az itt álló régebbi ház homlokzata az áradások miatt ledőlt. A ma is látható palotaszerű homlokzatot Zitterbarth Mátyás tervezte és 1841 óta áll.

+ A reformkor idején Pest vármegye volt az első, amely a megyei közigazgatás valamennyi szervét egy épületben helyezte el.
+ A török kiűzését követően a Vármegyeháza a Budai Várban kapott helyet, de a megyegyűlés Pestet kívánta előnyben részesíteni, ezért költöztették át.
+ 1848-ig az épület udvarán tartották a kivégzéseket.

A Petőfi Sándor utca a Városházától

07. A Ferenciek Bazára és a Király Bazár
1053, Ferenciek tere 3-7.
Tervezők, építészek: Frey Lajos és Kéler Napóleon; Ullman Gyula és Kármán Géza
Építés éve: 1877 ; 1902
Stílus: neoreneszánsz ; szecesszió

A Ferenciek tere a Városházától

A ferencesek rendháza helyén a Belváros átépítésekor épült az egyszerre világi és szakrális funkciót is ellátó átjáróház, amely a mai napig összeköti a Ferenciek terét a Kossuth Lajos utcával. Ebben a monumentális historizáló házban rendezték be az új rendházat, de az utcafronton, illetve a bazár átjárójában számos üzlet is nyílt, nagyvárosi pezsgést hozva az épület életébe. Szemben átellenben találjuk a Belváros másik nagyméretű átépítésének eredményét, a Király Bazárt. Ezen a telken 1897-ig egy egyemeletes barokk palota állt, amit az Erzsébet híd építése miatt bontottak el. A Királyi bérpalota környezetéhez viszont nem illett egy üresen hagyott telek, ezért rohamos ütemben, 1902 tavaszára elkészült az Ullman Gyula és Kármán Géza által tervezett díszes, bécsi szecessziós palotákat megidéző bazár.

A Ferenciek tere a Városházától

+ A Ferenciek Bazára épületében működött a híres fotós, Klösz György stúdiója.
+ A Király Bazár megnyitójára az uralkodó, I. Ferenc József is eljött.
+ A Király Bazár számos fontos boltnak és létesítménynek adott helyet, köztük az 1904-től itt működő Városi Lövéldének

08. Az Ybl-palota - a Pesti Hazai Első Takarékpénztár
1053, Károlyi Mihály utca 12.
Tervezők, építészek: Ybl Miklós
Építés éve: 1866-1869
Stílus: neoreneszánsz

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület számára új épületre volt szükség a 19. század közepén, ugyanis a folyamatos fejlődés szükségessé tette a saját székház létrehozását. Az Ybl Miklós tervei szerint felépült ház a kor szokásainak megfelelően több funkcióval rendelkezett: a Takarékpénztár irodái mellett helyet kaptak elegáns polgári lakások, amelyekben gyakran a magasabb beosztású dolgozók lakhattak, de működött az épület utcafrontján több üzlet és kávéház is. Az épületet 2001-ben újították fel, és a mai napig figyelemreméltó dísze a Belvárosnak.

+ Az előtérben és a homlokzaton is a takarékpénztárakra jellemző szimbólumokat találunk, így például a takarékossgágot jelképező méheket.
+ A lépcsőház csigavonalú szerkezete előregyártott öntöttvas elemekből készült.
+ Ez volt Pest első bérpalotája, amelyre tornyot építettek.

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár

09. A Károlyi-palota sarka (és a pálosok, papnevelde, egyetem)
1053, Egyetem tér
Tervezők, építészek: Anton Pius Riegl, Heinrich Koch, Pollack Mihály, Wälder Gyula
Építés éve: 1832-1840 és 1935-1938, 1897-1900
Stílus: klasszicista, neobarokk

Amit a Károlyi-palotából látunk a Henszlmann Imre utcából, azaz az

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Petőfi Sándor utca a Városházától

épület déli homlokzata, az ügyes utómunka az eredeti tűzfal nyomainak eltüntetésére. A Belváros átalakításáig a Károlyi-palota az utca zártsorú beépítésébe illeszkedett. Az épület déli szárnya 1938-ban nyerte el végső formáját Wälder Gyula terveit szerint, aki követte az épület főhomlokzatának kialakítását és díszeit. Az Egyetem tér mai formáját 1900-ban nyerte el, amikor a tér lezárásaképpen az itt álló barokk templomhoz hozzáépítették a Budapesti Tudományegyetem (a mai ELTE) neobarokk stílusú központi épületét. A térről nyíló utcában található a Belváros további fontos helyszíne, az egykori pálos kolostor, benne a rend könyvtárával, és mindenekelőtt a Központi Papnevelő Intézettel, ahol 1802 óta folyik a papok képzése.

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

A Károlyi-palota a tér szélén

10. Az elveszett terek és a nagyvárosi együttes
1056, Szabadsajtó út és Váci utca találkozása

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A Városháza tér a Váci utcától

A V

A Ligetbe ellátogatni számtalan program és érdekesség miatt érdemes. Ezt a népszerűséget az 1896-ban itt megrendezett Millenniumi ünnepségeknek és kiállításoknak köszönheti. Vajon mi maradt meg a mai budapestieknek a magyarság ezer évét ünneplő kiállítás pompájából?

A séta leírása

A Városliget több mint 200 éve a pesti polgárság egyik legkedveltebb szabadidős és kulturális helyszíne. A sokáig uralkodók vadaskertjeként becsben tartott erdős területből hamar vált közkedvelt polgári kirándulóhely. A reformkorban még Városerdőnek nevezett park a legnagyobb változásokon a 19. században ment át. Először sorra építették a környéken a villákat, palotákat és főuraknak szánt szanatóriumokat. Egyre nagyobb presztízszt és megbecsülést jelentett ha valaki a Liget közelében építkezett. Ezzel párhuzamosan egyre nagyobb figyelmet kapott maga a park is. Mai kialakítását az 1863-ban nyerte el, amikor Pecz Ármin főkertész vezetésével újraszabályozták a tavat, újra rendezték a park útvonalaait és új növényeket telepítettek. Igazán fontos kulturális helyszínné azonban a század végén, 1896-ban a Millenniumi ünnepség és kiállítás éveére nőtte ki magát. Erre az évre készültek el a Liget karakterét még ma is sok helyen meghatározó épületek és intézmények. Az ünnepség és a kiállítás óriási siker volt, aminek köszönhetően számos időlegesnek szánt épületet megtartottak vagy akár visszaépítettek. Emellett a Liget és környéke megmaradt a nagypolgárság kedvelt városrészének. Egyre sűrűbben váltották egymást körülötte a díszesebbnél díszesebb paloták, illetve szórakoztató vagy kulturális létesítmények. Ezen a sétán a Városliget Millenniumi ünnepségek és a századforduló hangulatát őrző épületek és helyszínek közül fogunk néhányat meglátogatni.

Megállók

01. Városligeti fasor
02. Városligeti Rondó
03. Millennium Háza
04. Vajdahunyad vára
05. Széchenyi fürdő
06. Állatkert
07. Hősök tere - Millenniumi emlékmű

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leporellóra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történes, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év – 15 séta

- 1870** Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
1880 A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
1890 Millenium a Ligetben
1900 Monarchiakori Manhattan
– A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
1910 Szecesszió a pesti belvárosban
1920 Szentimreváros és a neobarokk
1930 Pasaréti modern
1940 Amikor a háború belépett az otthonokba
– Épületkárok a második világháborúban
1950 Paradigma-körforgás / A „szocreal”
1960 „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
1970 A cikázó Vízafogó lakótelep
1980 A világ! (A vasfüggönyön innenről)
1990 Posztmodern házak egy eklektikus városban
2000 Kritikai regionalizmus Vízivárosban
2010 Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erényeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sivák Zsófia

Millenium a Ligetben

A séta koncepciója: Kátai Ádám, művészettörténész

Szöveg: Kátai Ádám

Lektorálás: Németh Ádám, Klaniczay János

Sétafotó: Budapest100 / Ránki Dániel

Épületfotók: Kátai Ádám

Grafika: Finetyping | Soós Timea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegyesítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékévként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

01. A Városligeti fasor és a Kőrössy-villa
Városligeti fasor 47.
Tervezők, építések: Kőrössy Albert Kálmán
Építés éve: 1899
Stílus: szecesszió

A Városliget és környéke már a Millenniumi ünnepségek és az Andrássy út kiépítése előtt elegáns környéknek számított. A 19. század közepére komoly presztízst jelentett, ha valakinek ezen a környéken volt villája, nyaralója vagy ide járt valamelyik elegáns szanatóriumba pihenni. Ennek is köszönhetjük, hogy a Városligeti fasor a mai napig őrzí a hosszú 19. század ünnepélyességét és eleganciáját. A skandináv szecessziótól a neobarokk palotáig számos, a korszakra jellemző stílusban épült különleges házzal találkozhatunk ezen az úton. Ezek közül az egyik legszembeűnőbb a Kőrössy-villa, amelynek teljeskörű felújítását pár éve fejezték be. A villát 1899-ben a fiatal építész, Kőrössy Albert Kálmán magának és családjának tervezte az addigra már szinte teljesen kiépült elegáns polgári negyedben megvásárolt telekre. A dús ornamentikával kiképzett, növényi és állati motívumokkal sűrűn díszített villa a főváros egyik legemblematicusabb szecessziós emléke, amely hűen tükrözi korának pompáját.

✚ A fasor másik végén lévő Lövölde tér nevét a még I. Lipót császár rendelete nyomán felépített számos polgári lövölde egyikéről kapta.
✚ A Városligeti fasort 1950-től a rendszerváltásig Gorkij fasornak hívták.
✚ A Kőrössy-villában található Budapest legnagyobb Zsolnay gyűjteménye.

02. Városligeti Rondó
Ötvenhatosok tere
Tervezők, építések: Christian Heinrich Nebbien
Építés éve: 1813

A Városligetet már a 18. századtól kezdve kedvelt kirándulóhelyként tartotta számon a pesti polgárság. Ennek köszönhetően az akkor Városerdőnek nevezett terület az 1808-ban létrejött Királyi Szépitő Bizottság városfejlesztő terveiben is kiemelt figyelmet kapott. 1813-ban írta ki a bizottság azt a pályázatot, amelynek célja a terület rendezése és fejlesztése volt. A győztes, Christian Heinrich Nebbien kertész, egy fenntartható, de kellemes városi parkot tervezett, amelynek része volt a 80 m sugarú Rondó kialakítása is. Mivel a belvárosból akkor még a Király utcán, illetve a későbbi Városligeti fasoron lehetett ide kijutni, a Rondó avagy Körönd a Liget kapujaként szolgált.

✚ Itt épült fel 1926-1930 között a Magyarok Nagyasszonya templom, amely a második világháború végén súlyosan megsérült, és 1951-ben felrobbantották.
✚ A rendszerváltásig Felvonulás térnek nevezett hosszan elnyúló téglalap alakú teresedésen állt 1956-ig a Sztálin szobor, amelyet a forradalom első napjaiban döntöttek le és daraboltak fel.
✚ Itt tartották az első május 1-jei munkásmozgalmi ünnepet 1890-ben.

03. Millennium Háza
Olof Palme sétány 1.
Tervezők, építések: Pfaff Ferenc
Építés éve: 1885
Stílus: Neoreneszánsz

A Liget egyik legrégebbi épületét az 1885-ös Országos Általános Kiállításra múcsarnoknak tervezték. Hamar kiderült, hogy nem alkalmas betölteni az eredeti funkcióját. Ennek ellenére, főleg a Zsolnay díszítő kerámiáknak köszönhetően, a kiállítás egyik legismertebb épületeként emlegették. A Millenniumi ünnepségek és kiállítások alatt orvosi felszereléseket mutattak be az épületben. Ezután Fővárosi Múzeumot alakítottak ki benne, egészen a második világháborúig, amikor súlyosan megsérült.

Az 1950-es években a Művészeti Alap megalakulásának köszönhetően szobrászműhelyet alakítottak itt ki. A rendszerváltás után nehéz volt funkciót találni a számára, végül a Liget projekt keretében kapott új rendeltetést, 2017-2019 közötti felújítása óta Millennium Háza néven kiállítóterként és kulturális központként működik.

✚ Az épület sokáig Olof Palme-házként volt ismert.
✚ Pfaff a MÁV építéseként számos ma is álló vasútállomásnak és pályaudvarnak volt a tervezője.
✚ 1990 és 1993 között itt rendezték a felújítás alatt álló Múcsarnok kiállításait.

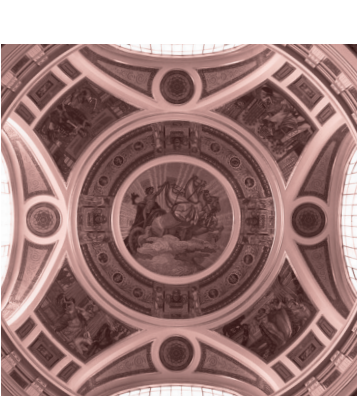

04. Vajdahunyad vára
Tervezők, építések: Alpár Ignác
Építés éve: 1896, 1908
Stílus: Eklektika, historizmus

A hivatalos nevén Történelmi Épületcsoportnak nevezett együttest két-szer is felépítették azért, hogy végleg megmaradjon a Városligetben és ezzel az egyik legemblematicusabb épületként legyen számon tartva. Elsőként a Millenniumi történelmi kiállításra kérték fel Alpár Ignácot, hogy készítsen egy, a magyar építészettörténet legfontosabb alkotásait egyben bemutató tervet. Így született meg a kiállításra az eredetileg fából és kartonból felépített különböző építészeti stílusokat bemutató pavilonok együttese. Már akkor közkeletű nevét az Erdélyben álló Vajdahunyad váráról kapta. A hatalmas népszerűségnek örvendő épület-együttest az 1899-es elbontását követően 1908-ra az eredeti tervek szerint a Magyar Mezőgazdasági Múzeum számára építették újjá, viszont ezúttal időtálló anyagokból. A múzeum azóta is itt működik, és a Vajdahunyad vára a mai napig Budapest egyik legismertebb épülete.

✚ A pavilonok követik az építészet-történeti korok váltakozását: román, gótikus, reneszánsz és barokk építészeti elemek kerültek egybeépítésre.

✚ Itt találjuk Anonymus és Lugosi Béla szobrát is.
✚ Az 1908-as újjáépítéskor kiegészítették az épületegyüttest a hazai románkori épületek formáit idéző Jáki kápolnával, amely azóta is a Magyar Katolikus Egyház kezelésében áll.

05. Széchenyi fürdő
Állatkerti körút 9-11.
Tervezők, építések: Czigler Győző, Dvorák Ede, Gerster Kálmán
Építés éve: 1913
Stílus: neobarokk, historizmus

A fürdőt ellátó első artézi kutat 1878-ban fúratta Zsigmondy Vilmos, míg a másodikat 1936-ban fúrták, és azóta is ez látja el termálvízzel a fürdőt. A mai Széchenyi megnyitását azonban már az 1880-as évek végén fontolóra vették és 1903-ra jóvá is hagyták Czigler Győző terveit, aki azonban nem élte meg a munkálatok elkezdését, így az általa kijelölt utódok, Dvorák Ede és Gerster Kálmán felügyelték az építkezést. A barokk és reneszánsz elemekkel gazdagon díszített, három toronnyal rendelkező épület számos antik mitológiai, illetve különféle valós vagy mítikus vízi lényről mintázott szobrot és képet rejt. Annak ellenére, hogy a megnyitás pillanatától kezdve nagy sikernek örvendett, a fürdő az első világháború végéig veszteségesen működött. Aztán az 1920-as évek folyamán több alkalommal bővítették, többek között ekkor építették ki a szabadtéri strandfürdőt, és ennek köszönhetően a második világháborúig törtetlenül emelkedett a Széchenyi forgalma.

✚ A pesti köznyelv sokáig a „Szecska” becenévvel illetett a fürdőt.
✚ Az itt talált termálvíz összetétele annyira hasonlít a Níluséhoz, hogy a Széchenyi fürdő vizét engedték bele az állatkerti vízilovaknak szánt medencékbe is.
✚ Az itt található metrómegálló az első, amellyel meghosszabbították a kisföldalatti vonalát.

06. Fővárosi Állat- és Növénykert
Tervezők, építések: Pecz Ármin, Skalnitzky Antal, Koch Henrik
Építés éve: 1866, 1912
Stílus: eklektikus, historizáló

A mai állatkert parkjainak és épületeinek helyén már az 1860-as évek második felétől állt egy hasonló intézmény. Ez azonban a millenniumi kiállítás végével egyre kevésbé volt jövedelmező, és 1907-ben csődöt jelentett. A területet és a rajta található ingatlanokat és értékeket ifj. gróf Andrássy Gyula vette meg, aki hamarosan az állatkert újjáépítését tűzte ki célul. Elbontották a régi épületeket, átrendezték a parkot és újjáépítették a tel-

jes állatkert területét, felhasználva a kor technológiai vívmányait. Többek között ekkor alakították ki a kis- és nagy szikla vasbeton szerkezetét is. Az új épületek tervezésére több építész is felkértek, akik különböző stílusban, ámde mégis harmonikus épületegyüttest álmodtak meg. A főkaput és az elefántházat Neuschloss Kornél tervezte. Az állatházak többségének a megalkotását Kós Károlyra és Zrúmeczky Dezsőre bízták. A Pálmaházat és az alatta található akváriumot pedig Ráde Károly és Ilsemann Keresztély tervezték. Nyitását követően hamar Európa legmodernebb állatkertjének tartották.

✚ Az első állatkert zsiráfjait Erzsébet királyné ajándékozta Budapestnek.
✚ Az Állatkert 20. század elejének építészetét különleges módon tükröző épületeit 2009-ben helyezték műemléki védettség alá.
✚ Az újranyitott állatkert állatait főleg vásárlás útján szerezte be, de jónéhányat kapott ajándékba a kor neves vadász írójától, Kittenberger Kálmántól.

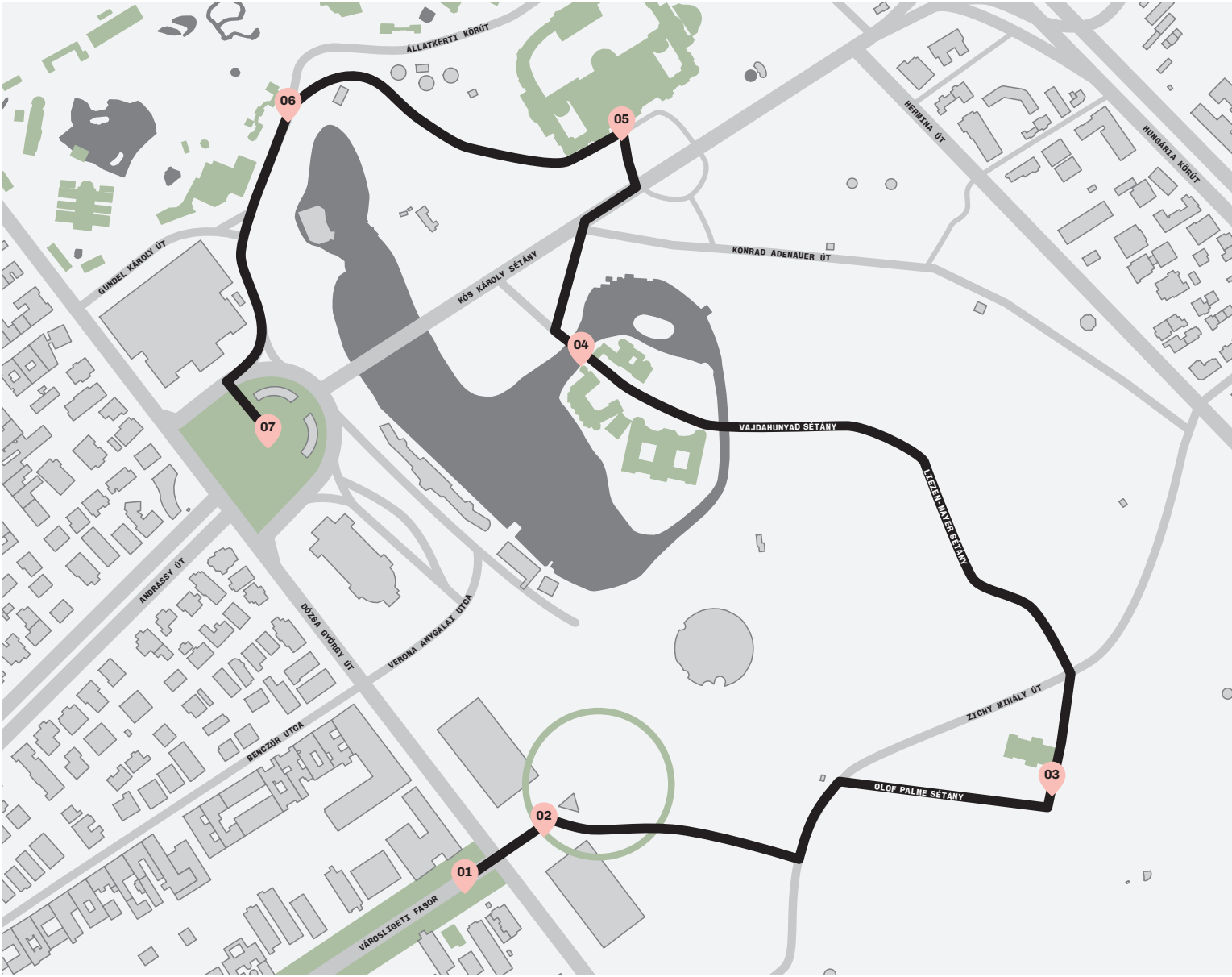

07. Hősök tere - Millenniumi emlékmű
Tervezők, építések: Schickedanz Albert
Építés éve: 1896-1906

Az Andrássy út torkolatánál elterülő Hősök tere a honfoglalás ezeréves jubileumának megünneplésére szánt Millenniumi ünnepségek egyik legkiemelkedőbb emlékművének szánták. 1895-ben született döntés arról, hogy az akkor még itt álló Ybl Miklós által tervezett Gloriette-et elköltöztetik és helyére egy Nemzeti pantheont állítanak fel. Ezt a tér hátsó felében kialakított félköríves oszlopcsarnokok és az oszlopok között álló szobrok

alkotják, míg maga az emlékmű a tér közepén magasodó korinthuszi oszlop, tetején Gábel arkangyal szobrával. Az emlékmű kialakításával egy időben készült el a Múcsarnok neoreneszánsz épülete. Minden részletét nem sikerült befejezni a Millennium évére, ugyanis a homlokzat timpanonjában látható Szent István, a művészetek pártfogója című mozaik csak 1941-ben készült el. A tér másik domináns épülete, a Szépművészeti múzeumot pedig már az új évszázadban, 1906-ban nyitotta meg kapuit. A neoklasszicista, reprezentatív oszlopsorokkal rendelkező épület hűen követi az európai múzeumépítéset hagyományait.

✚ A Hősök tere valamennyi szobrát a kor neves szobrásza, Zala György készítette.
✚ A tér a nevét jóval az első világháború után, 1929-ben kapta a háborúban elesett katonák emlékére itt elhelyezett Hősök emlékköve után.
✚ 2002 óta az Andrássy út és annak történelmi környezete, tehát a Hősök tere is, az UNESCO világörökség része.

Mi történik akkor, ha egy hatalmas gyűlölt épületet lebontanak egy rohamos ütemben terjeszkedő város közepéről? Természetesen a helyére nőnek az adott kor legreprezentatívabb palotái.

A séta leírása

E séta keretében körbe járhatjuk az ország igazgatási-pénzügyi központját adó északi belváros legfontosabb épületeit, melyek két prominens városi tér körül csoportosulnak. Az Országházra 1883-ban írták ki a tervpályázatot, ekkor már a jelenlegi helyén, Lipótváros Dunapartján. Ekkortól vált egyértelművé, hogy az addig kevésbé frekvenciált, sőt félig ipari övezetbe tartozó terület lesz az ország államigazgatási központja. A leendő parlament körüli teret rögtön elkezdték felparcellázni. Ezzel párhuzamosan a belvárost sokáig északról lezáró hatalmas laktanyát, az ún. Újépületet is lebontották, hogy a helyén egy új grandiózus városi tér jöhessen létre. Utóbbi lett a mai Szabadság tér, melyet északról félköríves ház sor zár le. A két városi tér két önálló egység, de egy rövid átlós utca összefűzi őket – vizuálisan is. Az őket szegélyező országos középületek mintegy két évtized alatt 1885-1905 között épültek fel, de (egy kivételével) az összes telek végül csak a két világháború között épült be.

Megállók

01. Szabadság tér
02. Magyar Nemzeti Bank
03. Tőzsdepalota
04. USA Nagykövetség
05. Dungyverszky-palota
06. Adria-palota
07. Földművelésügyi minisztérium
08. Igazságügyi palota
09. Országház

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leporellóra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történet, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év – 15 séta

- 1870** Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
- 1880** A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
- 1890** Millenium a Ligetben
- 1900** Monarchiakori Manhattan
 - A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
- 1910** Szecesszió a pesti belvárosban
- 1920** Szentimreváros és a neobarokk
- 1930** Pasaréti modern
- 1940** Amikor a háború belépett az otthonokba
 - Épületkárok a második világháborúban
- 1950** Paradigma-körforgás / A „szocreál”
- 1960** „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
- 1970** A cikázó Vízafogó lakótelep
- 1980** A világ! (A vasfüggönyön innenről)
- 1990** Posztmodern házak egy eklektikus városban
- 2000** Kritikai regionalizmus Vízivárosban
- 2010** Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építéset, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülöttünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és eredményeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sívák Zsófia

Monarchiakori Manhattan

– A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban

A séta koncepciója: Székely Márton, építész,

a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék oktatója

Szöveg: Székely Márton

Lektorálás: Németh Ádám

Sétafotó: Budapest100 / Ránki Dániel

Épületfotók: Kátai Ádám, Klaniczay János

Grafika: Finetyping | Soós Timea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegyesítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékévként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

01. Szabadság tér
1051, Október 6. utca 23.
Építés éve: 1900–1910
Stílus: késő historizáló

Első állomásunk maga a Szabadság tér, ami városépítészeti értelemben maga is műalkotás. A déli végén állva tárul csak fel igazán (már amennyire a lombkoronák engedik) az egész tér elrendezése, mely a maga nemében páratlan Budapesten. Az 1800-as évek legvégén bontották le azt a rossz emlékű kaszárnját, ahol 1849-ben Batthyány Lajost kivégezték. A helyét felparcellázni tervezték, melynek módjára még tervpályázatot is kiírtak, melyek közül egyik sem valósult meg. Végül az északi oldalon félköríves térfallal épült ki a reprezentatív város tér az 1900-as évtized első felében – leszámítva a déli oldalt.

+ A tér alatt szinte teljes területén mélygarázs található; a 2000-es évek elején ennek építésekor jó ideig az egész tér helyén egy óriási kráter tátongott. + A parkosított tér fűkazettáinak alacsony kovácsoltvas díszkerítése eredeti, az 1900-as évek legelején készült. Így ez Budapest nagyon kevés olyan közterületeinek egyike, ami (legalább részben) őrzi történeti kialakítását.

+ A téren két – politikai okokból egyaránt vitatott – szoborcsoport is áll: a Szovjet felszabadító hősök- és a Német megszállás áldozatainak emlékművei határozzák meg a hely képzőművészeti arculatát.

02. Magyar Nemzeti Bank
1054, Szabadság tér 8-9.
Tervezők, építészek: Alpár Ignác
Építés éve: 1902–1905
Stílus: késő historizáló

A mai Nemzeti Bank főépülete, mely Magyarország jegybankjának otthona, 1905-ben építették, késő historizáló stílusban, a Vajdahunyad várat is tervező Alpár Ignác tervei szerint. Eredetileg az Osztrák-Magyar Bank budapesti székhelyeként avatták fel, lévén a jegybanki funkciót a Monarchia szövetségi szinten kezelte. A díszes kőhomlokzaton Senyei Károly szobrai láthatók, melyek a pénzveréssel, iparral és kereskedelemmel kapcsolatos jeleneteket ábrázolnak. A gazdagon díszített belső terekben márvány oszlopok és aranyozott mennyezetstukók láthatóak, míg a fölépcsőházat Róth Miksa színes üvegablakai díszítik.

+ Az épület északi szárnya alsó szintjein van a többemeletes trezor hatalmas páncél ajtókkal, ahol egykor Magyarország aranytartalékát őrizték. + Az épület tervezésére kiírt tervpályázatra 8 osztrák és 8 magyar építészt hívtak meg; a 10 ezer koronás fődíj a legmagasabb építészeti pályadíj volt a Dualizmus történetében. + Az épületben nem csak irodák voltak eredetileg, hanem lakások is, a Szabadság térre néző homlokzat második emeletén a középső ablakok mögött volt egykor az igazgatói lakosztály, a legfelső emeleten pedig végig szolgálati lakások helyezkedtek el!

03. Tőzsdepalota
1054, Szabadság tér 17.
Tervezők, építészek: Alpár Ignác
Építés éve: 1902–1907
Stílus: késő historizáló

Az 1907-ben elkészült Áru- és Érték-tőzsde palota a város egyik legnagyobb középülete volt, amely nem véletlenül emlékezteti az egyszeri városnézőt a szemközti Nemzeti Bankra, hiszen tervezője ugyanaz volt: Alpár Ignác. A tér felől belépve magas oszlopokkal körülvett, kupolacsarnokba léphetünk. Eredetileg az épület két áttelens végén két hatalmas csarnok volt, az egyik az érték- a másik az árutőzsde. Mivel a második világháború után megszűnt a tőzsde, az épület végül a Magyar Televízió székháza lett, így belsejét szinte a felismerhetetlenségig

átépítették, mindössze a központi kupolacsarnok őrzi eredeti formáját. Sorsa jelenleg bizonytalan.

+ A kupolacsarnokból a két tőzsdei terembe egy-egy hatalmas oszlopsooros, szinte templomszerű tér vezetett: a ruhatárak. Alpár ugyanis tudta, hogy a tőzsdén szokás szerint nem is igazán a teremben, hanem előtte, a ruhatárban köttettek az üzletek, így nem volt kihasználatlan a túlméretezett ruhatár. + Az épületben működött az MTV 1955-től 2008-ig, de nem csak az állami tévé irodái, hanem stúdiói is itt voltak, melyeket a korábbi hatalmas tőzsdecsarnokok és ruhatárak átalakításával valósítottak meg.

04. Az USA Nagykövetsége
1054, Szabadság tér 12.
Tervezők, építészek: Kármán Géza és Ullmann Gyula
Építés éve: 1901
Stílus: szecessziós

A szecessziós épület 1900-ben épült a Kereskedelmi Csarnok számára, Kármán Géza és Ullmann Gyula tervei szerint. A híres építészpáros tervezte többek közt a sarokkupolás reprezentatív MAHART székházat a Vigadó mellett. Az építtető a Magyar Kereskedelmi Csarnok Rt. a magyarországi nagykereskedőket összefogó, 1870-ben alakult érdekvédelmi szervezet volt. Eredetileg az alsó szinten irodákat és egy külön lépcsőházzal rendelkező dísztermet foglalt magába az épület, míg a felső emeleteken – a kor szokása szerint – lakások kaptak helyet.

+ Az épület tetején egykor hatalmas glóbusz díszítés volt bádogból, melyet ma már csak archív fotón csodálhatunk meg, a legutóbbi tetőfelújításkor sem került vissza.

+ Az épületet a második világháború után az USA budapesti nagykövetsége kapta meg, és itt élt Mindszenty József bíboros hercegprímás tizenöt éven át, 1956-1971-ig.

05. Dungyerszky-palota
1054, Szabadság tér 14.
Tervezők, építészek: Meinig Arthur
Építés éve: 1902
Stílus: késő historizáló

A tekintélyes, neobarokk magán-palota Meinig Arthur tervei szerint épült fel 1902-re. Az épület minden utcai homlokzata kőburkolatú, ami a korszakban is különösen reprezentatívnak számított. A tervező Meinig nevéhez fűződik a józsefvárosi palotanegyed néhány emblematikus alkotása, mindenekelőtt a ma a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár főépületének otthont adó egykori Wenckheim palota. A barokk stílusra oly jellemző manzárdtetős kialakítást gondolták tovább 2011-ben a tetőtérbeépítést tervező építészek (Nagy Csaba és Pólus Károly) mely a jelenlegi lamellás kialakítást eredményezte.

+ Az épület birtokosának fia, Dungyerszky György a pesti éjszaka hírhedt kártyajátékosa volt, 1904-ben egy este félmillió koronát veszített. Apja először nem volt hajlandó fizetni, hanem fiát elmebetegnek mondva elmeógyógyintézetbe küldte inkább. Végül aztán az adósságnak megfelelő összeget jótékony célra fordította. Ez volt az Osztrák-Magyar Monarchia történetének második legnagyobb kártyán veszített összege.

06. Adria-palota
1054, Szabadság tér 16.
Tervezők, építészek: Meinig Arthur
Építés éve: 1900–1902
Stílus: késő historizáló

Az Adria Tengerhajózási Rt. palotájául szolgáló épület 1902-re készült el, az előző állomást, a Dungyerszky palotát is tervező Meinig Arthur elképzelése szerint. Ez az ház is teljesen kőből faragott homlokzatokkal rendelkezik, továbbá gazdag épületszobrászati díszítéssel, aminek ikonográfiája utal a tengerre, a hajózásra és a világutazásra. Az elegáns palota Szabadság tér felől nézve jobb sarkán az első és második emeleten voltak a hajótársaság reprezentatív irodái és tárgyalótermei, mellettük az emeletek többi részén az igazgatósági lakások. Az épület homlokzatán látható négy ülő szoboralak a négy kontinenst jelképezi.

+ A homlokzat négy szobra közül, amik Európa, Amerika, Ázsia és Afrika allegóriái, eredetileg ázsiát egy kínai nőalak jelképezte. A háborúban ennek feje elveszett, a pótlással megbízott szobrász azonban csak a nyak átmérőjét ismerte azon kívül, hogy kínai figurát kell alkotnia, így egy bajszos férfifőt faragott. Így a felhelyezéskor szembesültek vele, hogy egy női testre készült a szoborfej, de mégis elhelyezték. A legutóbbi rekonstrukció során ezt újra női fejre cserélték. + Az épület a 2000 után igen kedvelt filmforgatási helyszín lett, számtalan magyar és külföldi filmet és sorozatot forgattak falai között, többek közt a Kém, Vörös veréb, Budapesti Noir vagy a Die Hard 5 című filmeket, illetve az Alienist című sorozatot.

07. Földművelésügyi Minisztérium
1055, Kossuth tér 11.
Tervezők, építészek: Bukovics Gyula
Építés éve: 1885–1887
Stílus: historizáló neoreneszánsz

A Szabadságtérről átérv a Kossuth térre kezdjük a sort a tér legrégebben elkészült épületével, a Földművelésügyi Minisztériummal. A hatalmas hivatali épületet Bukovics Gyula tervezte – ő jegyzi többek közt a turai Schossberger kastélyt. Az 1887-ben elkészült házat sok kritika érte, hogy

nem volt elég díszes, anyaghasználata pedig silány, lévén homlokzatai vakoltak voltak. Jelentős mértékű átépítése már felépülte után 15 évvel is felmerült, de erre végülis napjainkig nem került sor. A jelenlegi munkálatok során belsejének részleges kibontásával korszerű alaprajzot fog elnyerni – a homlokzatok eredeti formájának teljes rekonstrukciója mellett.

+ Az épület déli szárnyának pincéjében egykor úgynevezett mintapince néven borozó-étterem működött, melynek falait 1912-ben készült népies stílusú falképek is díszítették. + Az épületben található Budapest egyik utolsó működőképes páternosztere (folyamatosan mozgó „ugrálós” lift) melyet a felújítás után is üzemben kívánnak tartani.

08. Igazságügyi Palota
1055, Kossuth tér 12.
Tervezők, építészek: Hauszmann Alajos
Építés éve: 1893–1896
Stílus: késő historizáló

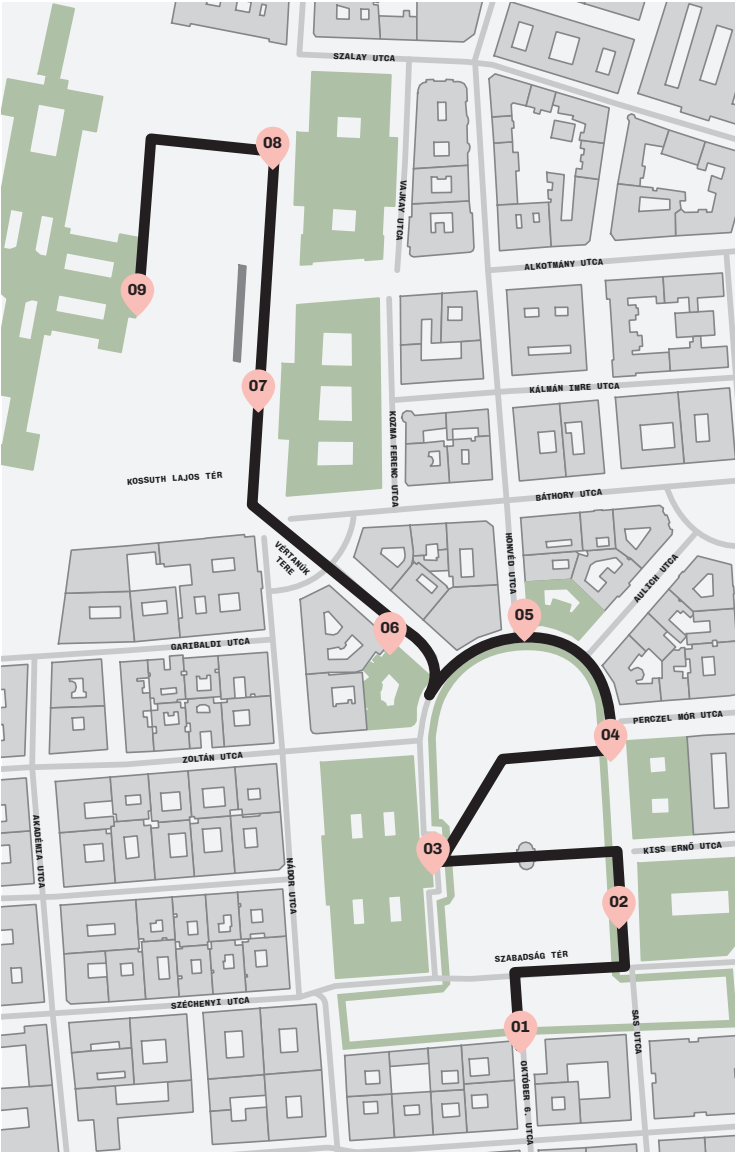
Az Igazságügyi palota a Millenniumi kiállítás évére készült el az akkor még épülő Országházzal szemben. A Hauszmann Alajos által tervezett, reneszánsz és barokk elemekből szintetizált épület belső terei közül kiemelkedik a hatalmas előcsarnok vörös márványoszlopokkal. A mennyezeten Lotz Károly hatalmas freskója található, mely az igazság apoteózisát jeleníti meg. A háború után a Kúriát kiköltöztették az épületből, ami előbb a Nemzeti Galéria, majd a Néprajzi Múzeum otthona lett. A jelenleg folyó felújítás során visszakapja eredeti funkcióját.

+ Az 1930-as években itt ítélték el Rákosi Mátyást illegális kommunista tevékenységért + A dísztermet egykor díszító Erzsébet királyné festményt keretéből kivágva és összehajtva egy bőröndben csempészték ki New Yorkba, ahol jelenleg is van.

09. Országház
1055, Kossuth tér 1-3.
Tervezők, építészek: Steindl Imre
Építés éve: 1885–1904
Stílus: historizáló neogótikus

A magyar törvényhozás székhelye, a neogótikus Országház hazánk talán legikonikusabb épülete, a magyar építészet egyik mindenkori csúcsteljesítménye. Felépítése közel 20 évig tartott. Külsejét magyar királyok, kormányzók és hadvezérek szobrai, illetve a történelmi Magyarország vármegyéinek és városaink címerai díszítik. Belső díszítéséhez mintegy 40 kg színaranyat használtak fel. A Kossuth tér felőli szárny főbejáratából nyíló grandiózus dízlép-

csőházban lévő nyolc gránitoszlop a svéd királyi család ajándéka volt. Az épületet körülvevő Kossuth tér 2014-ben teljes felújításon esett át, melynek során épült az északi oldalon a modern látogatóközpont.

+ A lépcsőházi gránitoszlopok „testvéreit”, négy ugyanilyen oszlopot a svéd királyi ház Nagy Britanniának ajándékozott, így ezek ma London Temze parti parlamentjében, a Westminster palotában vannak. + AAz épület mélyalapozásához 400 fenyőfa cölöpöt vertek be az altalajba, melyek fölé egy négy méter vastag lemezalap készült, egy masszív betonlepeny, melyen az épület pincefalai állnak. + Mivel a magyar törvényhozás az építéskor kétkamarás volt (alsó és felső ház), így két ülésterem is épült benne. Az országgyűlés ma az eredeti képviselőház, másnéven alsóház termében ülésezik. Ha a Kossuth tér felől nézzük, akkor a kupulától balra látható magas tetőidom rejtj ezt a teret. Ennek párja látható jobbra, ahol a kitüntetett személyekből álló felsőház ülésezett – ahogy Londonban ma is.

Ritmus és játékosság, haladás és hagyomány, modernitás és múlt. A magyaros szecesszió számtalan szempontból újat és szokatlant tudhat magáénak. Nem véletlenül nőtt ki magát önálló építészeti formanyelvvé.

A séta leírása

A 20. század fordulójára a Nagykörúton belül szinte minden négyzetméter beépült, jellemzően historizáló, eklektikus stílusban, így nem nagyon maradt szabad beépíthető terület olyan útvonalas építészek számára, akik az avantgárd szellemében keresték az elszakadást a történeti építészet sablonos kötöttségeitől. A századforduló egy rendkívül sokszínű, világszerte is nagyon sok formát öltő korszellem volt, szinte minden országban más névvel illetik a helyi stílusirányzatot. A sok helyi sajátosság ellenére vannak azonosságok is: a történelmi formáktól, antik építészet-től való elfordulás, szabadabb formák keresése (olykor a természet és a népművészet által inspirálva), szabadabb tömegformálás az axisos szimmetrikus elrendezés helyett. Új anyagok és szerkezetek megjelenésével nagyobb fesztávolságok és ablakméretek. Magyarországon az irányzat egybeesett a nemzeti identitáskeresés és a néprajzi kutatások, a magyarság eredetének kutatásával, mely jelentősebb nemzeti jelleget kölcsönzött az épületeknek. A magyar szecessziós törekvéseket gyanakvással figyelte és nem fogadta örömmel a konzervatív akadémikus szakma, a magyar szecessziós építészek így jellemzően számkivetett módon, kortársaik által nem megbecsülve alkottak. Igazán csak a 20. század végén kapták meg méltó elismerésüket.

Megállók

01. Bedő-ház
02. Postatakarékpénztár
03. Hecht nagykereskedés portálja
04. Holndonner Nándor bérháza
05. Parisiana mulató (ma Újszínház)
06. Ernst múzeum és lakóház
07. Párisi Nagy Áruház
08. Zeneakadémia
09. Bruchsteiner ház
10. Erzsébetvárosi Kéttannyelvű Általános Iskola

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leporellóra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történet, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év _ 15 séta

- 1870** Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
- 1880** A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
- 1890** Millenium a Ligetben
- 1900** Monarchiakori Manhattan
 - A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
- 1910** Szecesszió a pesti belvárosban
- 1920** Szentimreváros és a neobarokk
- 1930** Pasaréti modern
- 1940** Amikor a háború belépett az otthonokba
 - Épületkárok a második világháborúban
- 1950** Paradigma-körforgás / A „szocreál”
- 1960** „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
- 1970** A cikázó Vízafogó lakótelep
- 1980** A világ! (A vasfüggönyön innenről)
- 1990** Posztmodern házak egy eklektikus városban
- 2000** Kritikai regionalizmus Vízivárosban
- 2010** Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erőnyeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sívák Zsófia

Szecesszió a pesti belvárosban

A séta koncepciója: Köves Bálint, építész és urbanista

Szöveg: Köves Bálint

Lektorálás: Klaniczay János

Sétafotó: Budapest100 / Gyulai Szilvia

Épületfotók: Kátai Ádám, Klaniczay János

Grafika: Finetyping | Soós Timea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegyesítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

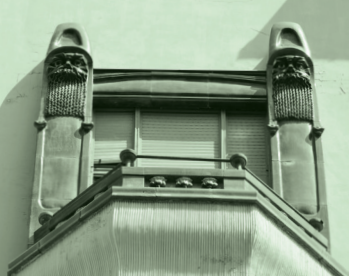
f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

01. Bedő-ház
1054, Honvéd utca 3.
Tervezők, építészek:
Vidor Emil
Építés éve: 1903-1905
A Bedő-ház jól reprezentálja a századforduló sokszínű korszellemét. Homlokzatán keveredik mindaz, amit a Németországban pallérozódott Vidor Emil külföldi tanulmányai és utazásai alatt magába szívott. A belga Art Nouveau által inspirált növényesindás nyílászárók és ornamentika, az asszimetrikus homlokzatalakítás, a német Jugendstil védjegyévé vált köríves ablak keveredik a magyar szecesszió hatásával, a zsolnay kerámiából készült napraforgós, árvácskás, almafás és tulipános ornamentikákkal. **+** Az épület az egyik legfontosabb hazai szecessziós múzeumnak, a Magyar Szecesszió Házának is otthont ad.

+ Korábban egy óriási tűzvérségi kaszárnya állt a Szabadság tér és környékének területén, ahol Batthyány Lajost is kivégezték. Az 1898-ban, ennek helyére megtervezett mini városrészben több századfordulós épület is épült.

02. Postatakarékpénztár
1054, Hold utca 4.
Tervezők, építészek:
Lechner Ödön, Baumgarten Sándor
Építés éve: 1901
Az épület Lechner Ödön legkiforrottabb alkotása, amin a magyar szecesszió mesterének minden védjegyévé vált eleme megtalálható. A historizáló stílust megelégtelve Lechner olyan építészet megteremtésén fáradozott, mely a magyar kultúrából eredeztethető, anyagaiban pedig jobban alkalmazkodik a Kárpát-medence klímájá-

hoz a vakolat stukkókkal teletömött homlokzatoknál. Így váltak építészetének védjegyévé a klinkertégla sávokkal keretezett ablakok, homlokzattagolások és a tartós, öntisztuló ezoinmázas Zsolnay kerámiából készített magyar népművészet által inspirált ornamentikák. **+** Lechner a Tőzsdepalota tervezésére is pályázott, azonban a bírák nem merték felvállalni az újvonalas irányzatot a városképi szempontból kiemelt telken és funkción. Így kalandos úton, többek között a „népharag” hatására kapta meg kompenzációként egy mellékutcában a Takarékpénztár tervezését.

+ Az épület vegyes fogadtatásra talált a szakma körében. 1902-ben Hauszmann és Wlassics Gyula kultusz-miniszter is a Lechneri irányzat ellen foglalt állást, mely közrejátszott abban, hogy Lechner ezután nem nyert több pályázatot a szecesszió pedig nem kívánt stílussá vált a középületeken.

+ Az épületen az épület funkciójára utaló díszek is találhatók. Megtalálod a kaptár felé tartó, mézet gyűjtő szorgalmas méheket? Metaforikusan ilyen kaptár volt Magyarország első takarékbankja is.

03. „Hecht Jónás és fia” – textiltereskedés portálja
1051, Szent István tér 15.
Tervezők, építészek:
Lajta Béla
Építés éve: 1906-1907
Lajta Béla Lechner mellett a századforduló legemblematikusabb hazai építész, annak ellenére, hogy rövid karrierje alatt neki is kevés épülete valósult meg. Viszont kisebb megbízások esetén is mesterműveket alkotott, így életművében jelentős síremlékek és ez az üzlet portál átépítés is helyet kapott, mely egy Ybl-ház földszintjén készült el. A bolt funkciójára utal a homlokzat megformálása: a finom textil mintázatokat imitáló, szövetszerű dombornyomás a vörösréz párkányon és a zöld ezoinmázás csempeken is megjelenik.

+ A portál mini modellje megtalálható a homlokzaton. Megtalálod?

+ Az ajtók felett lévő csukák a tulajdonos vezetéknévére utalnak (Hecht németül csukát jelent)

+ 1960-ban el akarták bontani a portált, azonban egy Lajta kutató közbenjárására végül inkább felújították. Néha ilyen kevésen múlik, hogy mi marad az épített örökségből.

04. Holndonner Nándor bérháza
1065, Hajós utca 16-18.
Tervezők, építészek:
Freund Dezső
Építés éve: 1912

A szecesszió magyarországi irányzatainak harmadik meghatározó csoportja a nemzeti építészet útját az erdélyi szász tradíciók folytatásában és fejlesztésében találta meg. Freund ugyan nem volt tagja a Kós Károly által fémjelzett Fialatok csoportjának, azonban építészetén nyomon követhető a korabeli bérház építészet erdélyi hatása. Emellett találunk az épületen Lechnertől kölcsönzött ornamentikát is, de ezoinmázas kerámia helyett olcsóbb, vakolatarchitektúrás kivitelben. Mivel a századfordulós épületek nagy százaléka magánbefektetések formájában valósult meg, így az épületek tartósságát jelentősen meghatározza a tulajdonos pénztárcája.

+ A házzal szemben a szebb napokat is megélt, Fodor Gyula által tervezett Napóleon udvar található. A részleggazdag szecessziós kapu üvegén át bepillantva elegáns szecessziós előteret láthatunk.

05. Parisiana mulató (ma Újszínház)
1061, Paulay Ede utca 35.
Tervezők, építészek:
Lajta Béla
Építés éve: 1908-1909
Az épületet Art Deco stílusúnak is hihetnénk, azonban még Párizsban is csak 1913-tól datálható ez az irányzat. A széles műveltségű Lajta ennek ellenére ismerhette a francia építészeket is inspiráló magazinokat. A mulató

funkció befelé forduló jellege miatt nem igényelt utcai ablakokat, ami testhezálló feladatnak bizonyult a monolit síremlékekben gyakorlott építésznek. A monumentális hatású homlokzaton egyszerű geometrikus formák, sima köfelületek és finom, részletgazdag díszek váltakoznak. A párkányon sorakozó kerub szobrokhoz használt bakelit és aranyozás később nemzetközi viszonylatban is az Art Deco egyik védjegye lett.

+ Az épületet többször is jelentősen átépítették. A 60-as évektől Budapest első függőyfala takarta a homlokzatot 1990-ig, amikor König Tamás és Wagner Péter tervei alapján állították helyre (némi módosítással) az épületet.

+ Nem köztudott, de Lechner is historizáló stílusban kezdte pályafutását. Az általa tervezett Újszínház melletti, volt MÁV nyugdíjintézet neoreneszánsz palotáján (ma W Budapest Hotel) nyomokban ugyan, de felismerhető Lechner egy-két későbbi stílusjegye is.

06. Ernst múzeum és lakóház
1065, Nagymező utca 8.
Tervezők, építészek:
Fodor Gyula
Építés éve: 1911
Középületi megbízások híján Lechner Ödön elsősorban magánberuházások útján juthatott munkához. Így kapta meg a híres mecénástól, Ernst Lajostól, a vegyes funkciójú múzeum-lakóház előcsarnokának tervezését. Lechner enteriőrjéből sajnos mára csak a kőpadok maradtak meg, de a lépcsőfordulóban Rippl-Rónai üvegablaa átvészelte a 20. századot. Fodor Gyula építészetére nagy hatást gyakorolt Lechner, ami érzékelhető az egyébként visszafogott díszítésű homlokzat Postatakarékpénztárat idéző pártázatán és elegáns nyílászáróin.

+ Fodor Gyula megbízók által kedvelt „leleményességére” vall, hogy a helyi szabályozási bizonytalanságot kihasználva két emelettel magasabb épületet tudott elfogadtatni a hatósággal. Az épület így mai napig szomszéddal fölül magasodik.

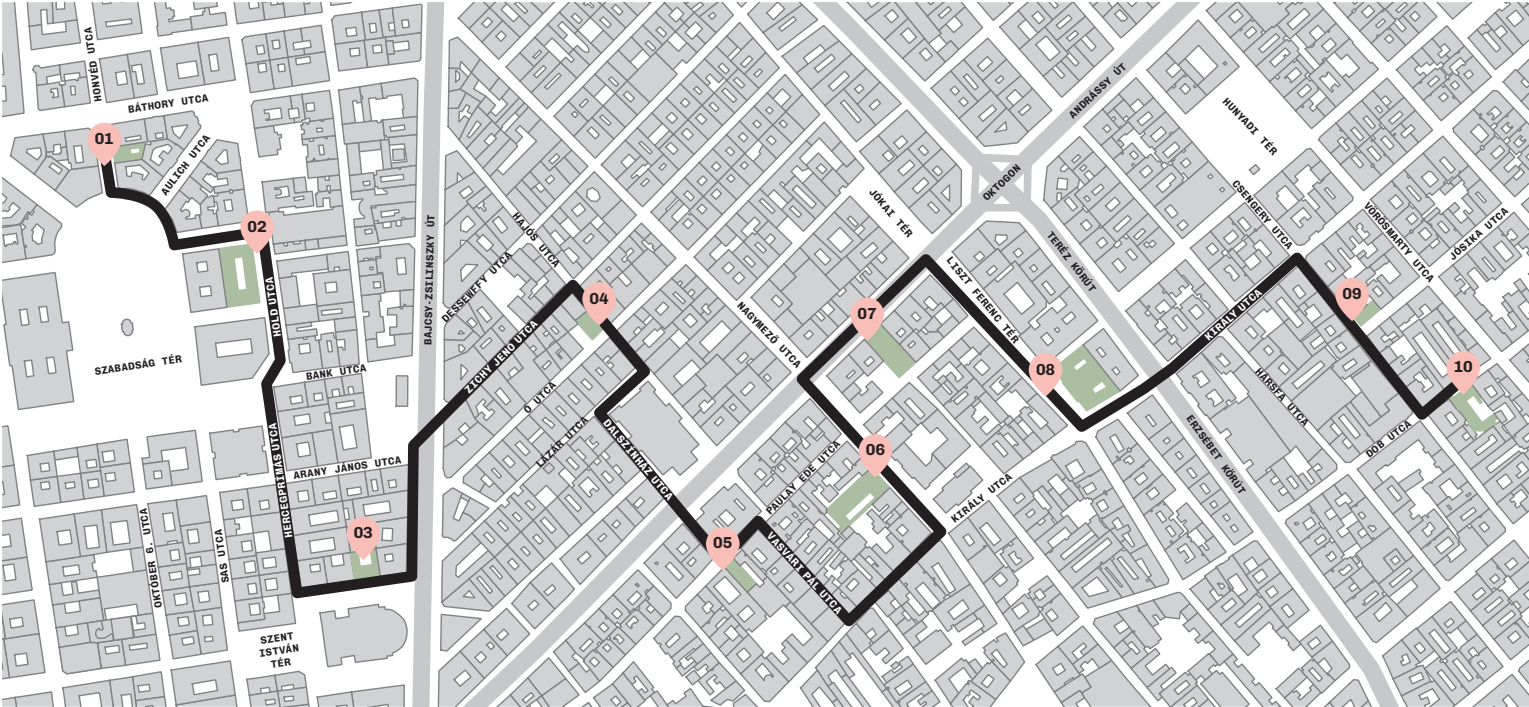
+ Ernst a magyar történelem rajongója volt, gyűjteményének kiállítótereit történelmi korszakok szerint rendezte és nevezte el. Ezért került a

homlokzatra a szecessziós kompozíciókban szokatlan Mátyás és Beatrix dombormű is.

07. Párisi Nagy Áruház
1061, Andrássy út 39.
Tervezők, építészek:
Sziklai Zsigmond
Építés éve: 1909-1912

A vállalkozás első áruháza egy tragikus tűzvész során leégett, ezért az új, Andrássy útra helyezett épületet a legkorszerűbb tűzvédelmi rendszerrel és vasbeton szerkezettel építették fel. Az üzletház a korszak párizsi áruházainak mintáját követte: a csarnokterében helyet kapó osztályokon szinte minden árucikk megvásárolható volt. Szecessziós tömegformálású homlokzatán kirajzolódik a csarnoktér szerkezete. Belső terébe luxust sugárzó Zsolnay kerámiák, Róth Miksa üvegablakok és aranyozott lépcsők kerültek annak ellenére, hogy üzletpolitikája a széles tömegek megszólítására épült **+** Az áruház helyén, kb. 30 évvel azelőtt megépült neoreneszánsz kaszinó a 20. századra már elavultnak számított, ezért ez volt az Andrássy első átépítése a sugárút megépítése után. Az utcaképből kilógó épület a közvéleményben is vegyes fogadtatásra talált.

+ Az épület szomszédságában, a mai Írók boltja helyén működött a Japán kávéház. Ez volt Lechner „főhadiszállása”, az ő asztala körül gyűltek össze az egyetemről kitiltott szecessziós szellemiségben alkotó művészek.

08. Zeneakadémia
1061, Liszt Ferenc tér 8.
Tervezők, építészek:
Korb Flóris, Giergl Kálmán
Építés éve: 1904-1907

Ez az eklektikus homlokzatú épület az eredeti tervek szerint szecessziós formavilágú lett volna, azonban ekkorra már politikai tiltólistára került az irányzat, így a historizmushoz ragaszkodó tervbizottság csak a hagyománytisztelőbb, sokadjára átdolgozott homlokzati tervet fogadta el. A belsőépítészeti kialakításba viszont nem szóltak bele, így a belső térben szabadon dolgozó művészek, a Róth Miksa ablakok és üvegmozaikok, Körösfői-Kriesch Aladár freskói, Zsolnay pirogránit és ezoinmázas burkolatok és az általuk létrehozott atmoszféra teszi igazán különleges szecessziós remekké a Zeneakadémiát.

+ Az épület szerkezettervezője hazánk első vasbeton tervezője, Zielinski Szilárd volt.

+ A Magyar Zene Háza aranyozott leveles álmennyezetét a Zeneakadémia hangversenytermének levélmotívumai inspirálták.

09. Bruchsteiner-ház
1077, Jósika utca 2.
Tervezők, építészek:
Sternk Izidor
Építés éve: 1902-1903

A Gellért Gyógyfürdő tervezésében is közreműködő Sternk Izidor pályája közepén, majd 10 évnyi eklektikus tervezés után tért át az új irányzatra. Egyik legjelentősebb művén, a Buchsteiner-házon jól érzékelhető az átmenet a két stílus között. Szimmetrikus, tengelyes rendszerű tömegformálása a klasszikus iskolát követi, pártázatán, nyílászáróin és a természet által inspirált, állatokkal, sárkányokkal és növénymotívumokkal gazdagon díszített ornamentikáján azonban már látszik a szecesszió hatása.

+ A lakóépületektől szokatlan módon az eresz síkjában gótikus katedrálisokra jellemző vízköpöket láthatunk.

10. Erzsébetvárosi Kéttannyelvű Általános Iskola (korábban Elemi iskola)
1074, Dob utca 85.
Tervezők, építészek:
Hegedűs Ármin
Építés éve: 1905-1906
Bárczy István (20. század eleji fővárosi polgármester) szociális programjának részeként iskolaépítési programot hirdetett, mely kiváló lehetőséget kínált a középületi megbízások hiányával küzdő szecessziós építészeknek. Hegedűs Ármin ezen az épületén szinte plágiumszerűen másolta a Lechneri formavilágot. A költséghatékonyság érdekében azonban klinkertégla sávokat imitáló vakolatcsíkok tagolják a homlokzatot, az ezoin mázas kerámiák helyett pedig vakolatdíszek és az iskolai élet mindennapjait ábrázoló Róth Miksa műhelyében készült mozaikok töltik ki az üres felületeket.

+ A kor követelményeinek megfelelően a fiúk és a lányok külön tanultak, ezért van két nemekkel illusztrált bejárata az épületnek. Ez az elv tükröződik a homlokzati mozaikokon látható lányos és fiús játékok és elfoglaltságok szétválasztásán.

+ Az iskola híres tanulói voltak: Gálvölgy János, Ruttkai Éva, Garas Dezső színművészek

150 év –
15 sétában

Építészeti
városnéző túrák
Budapest 150 évéből

Szentimreváros és a neobarokk

A két világháború közötti neobarokk itthon a legvitatottabb építészeti stílusok egyike, mivel negatív megítélése szöges ellentétben áll a ránk maradt számos kiváló épülettel. A XI. kerület arculatát különösen erősen meghatározza, így sétánk a stílus megismerésének legjobb helyszínén, a Villányi úton vezet végig.

A séta leírása

Az első világháború lezárását és a trianoni békeszerződést követően sok egyéb mellett az építészet is jelentős átalakuláson ment keresztül. E téren a legszembeűnőbb jelenség a neobarokk 1919 utáni térnyerése volt – a húszas évek végéig a neobarokk szinte hivatalos építészeti stílusnak tekinthető, az évtized legtöbb középületén megtalálhatók jellegzetes formajegyei, és a lakóház-építészetben is népszerű volt. A Gellért-hegytől délre eső terület a húszas években kezdett el intenzívebben beépülni. A Bartók Béla (1920-1945 között Horthy Miklós) út környékének fejlesztése mögött részben a politikai vezetés azon törekvése állt, hogy itt a keresztény középosztály új lakónegyede jöjjön létre, amelyet 1934-ben Szentimreváros néven önálló kerületté szerveztek. E törekvés legfontosabb elemei közé tartozott a két katolikus gimnázium építése a Villányi úton (ekkor Szent Imre herceg útján). A séta épületeinek felét Wälder Gyula jegyzi, aki műegyetemi tanári állása mellett az 1920-as évek egyik legtöbbet foglalkoztatott építésze volt, Budapest mellett több vidéki városba is tervezett középületeket, az 1930-as évek elejéig szinte kivétel nélkül neobarokk stílusban, amelyet ekkor Wälder-barokknak is hívtak.

Megállók

01. Wälder-villa

(ma Budai Ciszterci Szent Imre Plébánia)

02. Szent Margit Gimnázium

03. Budai Ciszterci Szent Imre Templom

04. Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium

05. Borsányi-Csorba-villa

06. Sebestyén-villa

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leprellőra.

Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történet, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év – 15 séta

1870 Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?

1880 A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén

1890 Millenium a Ligetben

1900 Monarchiakori Manhattan

– A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban

1910 Szecesszió a pesti belvárosban

1920 Szentimreváros és a neobarokk

1930 Pasaréti modern

1940 Amikor a háború belépett az otthonokba

– Épületkárok a második világháborúban

1950 Paradigma-körforgás / A „szocreál”

1960 „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban

1970 A cikázó Vízafogó lakótelep

1980 A világ! (A vasfüggönyön innenről)

1990 Posztmodern házak egy eklektikus városban

2000 Kritikai regionalizmus Vízivárosban

2010 Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erényeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sívák Zsófia

Szentimreváros és a neobarokk

A séta koncepciója: Paár Eszter Szilvia, művészettörténész

Szöveg: Németh Ádám

Lektorálás: Klaniczay János

Épületfotók: Klaniczay János

Grafika: Finetyping | Soós Timea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegyesítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

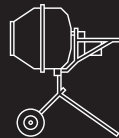
@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

150 év –
15 sétában

Építészeti
városnéző túrák
Budapest 150 évéből

KÉK

VÁROSI SÉTÁK

URBAN WALKS

01. Wälder-villa
(ma Budai Ciszterci Szent Imre Plébánia)
1114 Budapest,
Himfy utca u. 9.
Tervezők, építészek:
Wälder Gyula
Építés éve: 1928-1929
Stílus: neobarokk

Wälder Gyula a szomszédos ciszterci gimnázium tervezésére szóló megbízás révén került közelebbi kapcsolatba a környékkel, ahol az iskola építésével egyidőben saját családi villáját is felépítette. Utóbbi homlokzati díszítésének több eleme is visszaköszön a gimnázium épületén. Ezek jórészt az építész által kedvelt 18. századi közép-európai barokk motívum-kincséből merítenek, míg a ház tömegalakítása az itáliai villák kompaktabb formáihoz áll közel.

+ Miközben a villa homlokzata és reprezentatív belső terei a barokk szakrális emlékek és paloták formáit idézik, addig az építész a hálósobát és dolgozósobáját eredetileg népművészeti tárgyakkal és parasztbarokk bútorokkal rendezte be.
+ A villa erőteljesen hasonlít a Wälder által 1926-ban tervezett szófiai magyar követségi palotára.
+ 1936-ban a szomszédos telken a neobarokktól élesen különböző funkcionalista stílusban Wanner János tervei alapján négylakásos bérvilla épült. Wanner korábban Le Corbusier irodájában dolgozott, és a ház jól tükrözi a francia építész hatását.

02. Szent Margit Gimnázium
1114 Budapest,
Villányi út 5-7.
Tervezők, építészek:
Fábián Gáspár
Építés éve: 1931-1932
Stílus: neobarokk

Az épület 1931-32-ben Fábián Gáspár tervei alapján az Isteni Megváltó Leányai női szerzetesrend lánygimnáziumának és rendházának épült. Fábián megbízásában közrejátszott, hogy néhány évvel korábban a rend soproni, szintén neobarokk iskolaépületét is ő tervezte. A háromemeletes hatalmas épületben a lánygimnázium mellett líceum és német gimnázium is helyet kapott. Az épület főhomlokzata a két oldalszárnynál erősen tagolt, és a széles oromzatot koronázó kör alapú oszlopos lanterna erős hangsúlyt ad a központi tengelynek.

+ Az épület tantermeit többek között 364 m²-es fedett uszoda, gyakorló konyha, könyvtár, kert és sportpályák egészítették ki.
+ Fábián Gáspár az 1920-30-as években több egyházi iskolát tervezett, a már említett soproni intézményen túl Pécsen, Székesfehérváron, Cegléden és a budapesti Istenhegyi úton.
+ 1948-ban az egyházi gimnáziumot államosították, ezt követően az Agráregyetem, a Martos Flóra Gimnázium, a Szlovák Gimnázium és végül a Kaffka Margit Gimnázium működött falai között, mígnem 1992-ben részlegesen, majd 1998-ban teljeskörűen újból egyházi kezelésbe került és visszakapta korábbi nevét.

03. Budai Ciszterci Szent Imre Templom
1114 Budapest,
Villányi út 25.
Tervezők, építészek:
Wälder Gyula
Építés éve: 1937-1938
Stílus: neobarokk

A templom építése a ciszterci rend nagyszabású helyi építkezésének részét képezte és a komplexum utolsó megvalósult eleme volt. Wälder első tervei a húszas évek közepén születtek, és mire a templom alapkövét 1936-ban letették, a neobarokk már a szakrális építészetben is visszaszorult. Bár az építész a templom eredeti terveit időközben egyszerűbbé és olcsóbbá módosította, a főhomlokzat így is gazdagon díszített, ellenben a belső a szószéket, a főoltárt és néhány részletet leszámítva kifejezetten puritán, és a barokk helyett inkább a román bazilikák hangulatát idézi.

+ A templom előképe az építész szülővárosa, Szombathely 18. század végén épült székesegyháza, Wälder azonban az utóbbi klasszicizáló homlokzatát a szomszédos iskolaépülethez illeszkedően barokkosította.
+ A templom főoltárának festménye Takács István alkotása, a belsőt díszítő további képek többek között Molnár C. Pál, Feszty Masa és Kontuly Béla munkái.
+ A templomot a tervek szerint árkád kötötte volna össze a szomszédos gimnáziummal és a rendház papíron maradt tömbjével, de az utóbbihoz hasonlóan ez nem valósulhatott meg.

04. Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium
1114 Budapest,
Villányi út 27.
Tervezők, építészek: Wälder Gyula
Építés éve: 1927-1929
Stílus: neobarokk

Az 1927-29 között épült gimnázium volt a Villányi úti épületegyüttes elsőként megvalósult eleme. A nagyméretű ötszintes tömb a nyugati oldal megnyitásával U-alakot képez, ezáltal mély díszudvart hozva létre, amelyet kétszintes keresztszárny választ ketté. A Villányi útra néző főhomlokzat voltaképp a déli oldalszárny déli homlokzata – ennek oka, hogy Wälder eredetileg nem U alakú, hanem zárt tömegű épületet tervezett, amit azonban pénzügyi okokból módosítani kellett. Az északi, hátsó szárnyban található legalul a tornaterem, fölötte a díszterem és legfelül az egykori kápolna.

+ Eredetileg a Szent Margit Gimnázium telke is a ciszterciek tulajdonában volt, akik intézményüket itt szeretnék volna felépíteni. 1910-ben meghívásos pályázatot szerveztek, amelyet Györgyi Dénes nyert meg, terve azonban a háború és az azt követő pénzhiány miatt papíron maradt.

+ A templomtól keletre fekvő telekre tervezett rendház nem valósult meg, helyén épült fel 1973-ban az MSZMP budapesti oktatási igazgatósága, ahol a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem is működött.
+ A háború után a meg nem épült rendház számára rendelt építőanyaggal töltötték fel a Feneketlen-tó keleti részét, hogy itt szélesebb partsávot nyerjenek.

05. Borsányi-Csorba-villa
1113 Budapest,
Diószegi út 54/B
Tervezők, építészek:
Árkay Bertalan
Építés éve: 1928
Stílus: art deco, modern

A neobarokkal párhuzamosan futó, elsősorban a magánház-építészetben érvényesülő formatörekvések fontos példája Csorba Emanuel adóügyi szakember és anyósa, özv. Bossányi Rudolfné közös villája, amely 1928-ban Árkay Bertalan tervei szerint épült. A háromszintes lapostetős ház felső két szintjén egy-egy nagyobb lakás, az alagsorban pedig garázs, házmesterlakás és kiszolgáló helyiségek kaptak

helyet. A villa számos részletére ráillik az art deco címke, míg a változatosan rakott téglá homlokzat és az additív tömegformálás a korszak holland építészetével mutat rokonságot.

+ Árkay a hazai modern építészet kiemelkedő képviselője volt, az ő tervei szerint épült fel többek között a városmajori plébániatemplom és a mohácsi Fogadalmi templom (mindkettő apjával, Árkay Aladárral közös munkája).
+ A villa elkészülésének évében, 1928-ban született az egyik építettő fia, Dr. Csorba Emánuel építész, a földrengésbiztos építési technológiák nemzetközileg elismert szakértője.

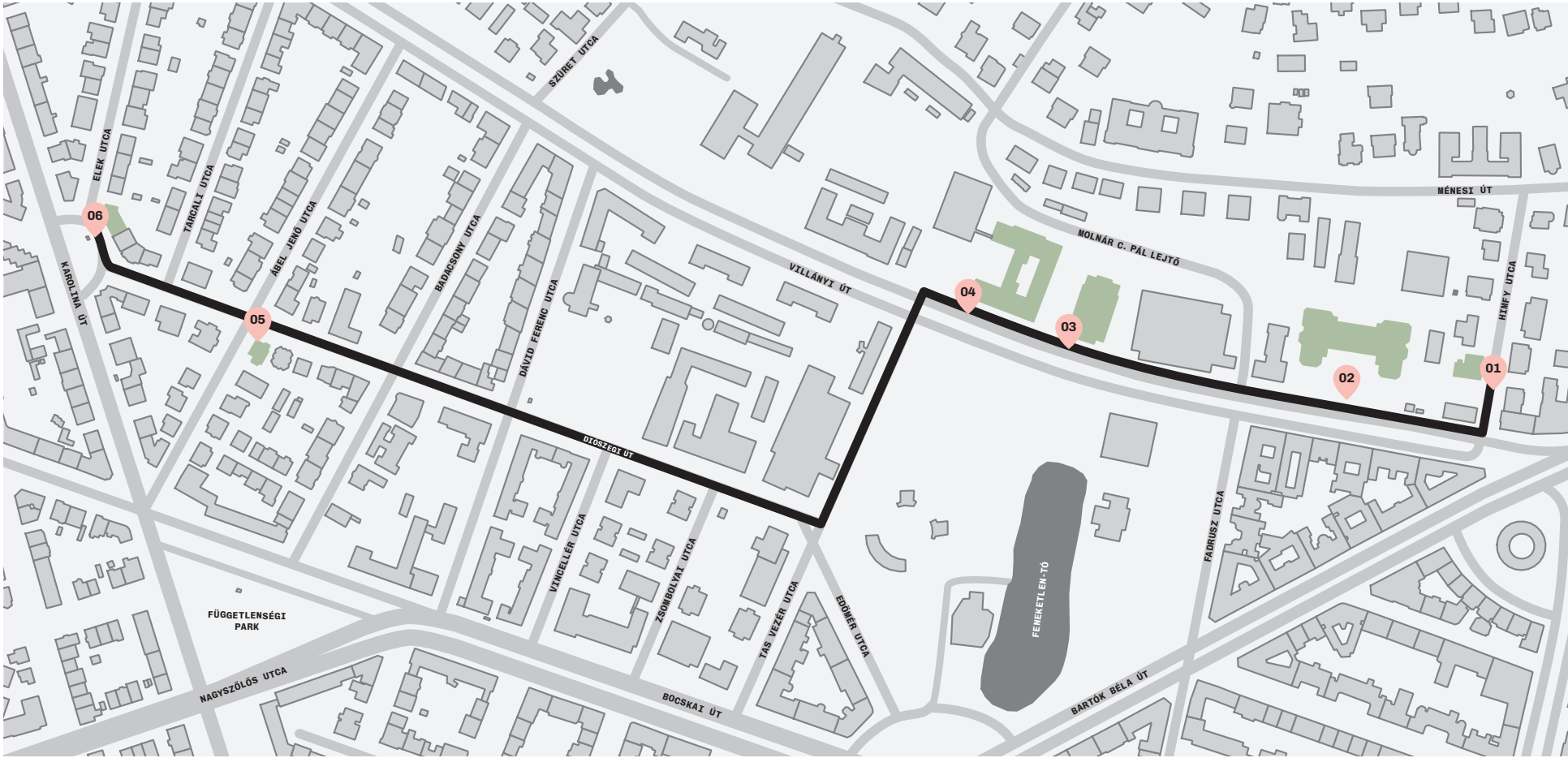

06. Sebestyén-villa
1113 Budapest,
Elek utca 26.
Tervezők, építészek:
Sebestyén Artúr
Építés éve: 1927
Stílus: neobarokk

A villát Sebestyén Artúr saját családja számára tervezte, és jól mutatja, hogy a neobarokk olyan építészek körében is népszerűvé vált, akik az első világháborút megelőzően a szecesszió különböző irányzatainak hívei voltak. A ház díszítése visszafogott, a neobarokkra a főbejárat íves oromzattal lezárt oszlopos kőkerete (Rákos Manó épületszobrász munkája), a kovácsoltvas ablakrácsok és a manzárdtető utalnak. A homlokzat ma levakolt részei eredetileg nyers téglá felületek voltak,

és ma már nincs meg az egykori neobarokk kovácsoltvas kerítéskapu.

+ A sétán szereplő három villa építési idejének közelsége nem teljesen véletlen, az első világháború utáni gazdasági pangás után az 1920-as évek második felében fellendült az építkezések száma, amit 1930-ban a gazdasági világválság néhány évre ismét megakasztott.
+ Sebestyén Artúr rendkívül termékeny építész volt, bérházak és villák mellett számtalan középületet tervezett, amelyek közül a Sterk Izidorral és Hegedűs Árminnal közösen jegyzett Gellért Szálló a legismertebb.
+ Az építész már 1930-ban elajándékozta a villát dr. Krisch Fekete Józsefnek, és a közeli Tarcali utca 9. alatti házba költözött.

Néha elég egyetlen utcát végig járni ahhoz, hogy megismerkedhessünk egy egész stílussal. Budapesten ez a második kerületi Napraforgó utca.

A séta leírása

A harmincas években hazánkban kibontakozó modernizmus egyik ikonikus helyszíne a Napraforgó utcai kislakásos mintatelep. A több építészből álló tervezőgárda számára a kísérletezés terepe volt, így született meg a kockaházak sorából álló, csak első látásra egységes, valójában sokszínű épületegyüttes 1931-ben. Az újonnan nyitott utcában azt kívánták bemutatni, hogy a korábban előírthoz képest kisebb telkeken is lehet élni, jó minőségű családi házakat építeni. Az utcában erre sokféle megoldást kínáltak: kezdve Molnár Farkas a Bauhaushoz legközelebb álló házatól az észak-európai téglalapíttéssel rokon Kertész K. Róbert-féle téglaburkolatú ikerházig. A séta során kirajzolódik, mennyi különböző látásmód fért meg egymás

03. Pasaréti téri autóbusz-végállomás

01. Napraforgó utca

1021 Budapest, Napraforgó utca

Tervezők, építészek: Barát Béla, Bierbauer Virgil, Böhm Henrik, Fischer József, Gerlóczy Gedeon, Hajós Alfréd, Hegedűs Ármin, Kaffka Péter, Kertész K. Róbert, Kozma Lajos, Ligeti Pál, ifj. Masirevich György, Molnár Farkas, Münnich Aladár, Novák Ede, Quittner Ervin, Róth Zsigmond, Tauszig Béla, Vágó László, Wälder Gyula, Weichinger Károly, Wellisch Andor

Építés éve: 1931

Stílus: modern

Főként holland és német példák nyomán számos magyar építész részéről megfogalmazódott az igény, hogy itthon is épüljön egy egységes, a modern élet igényeit elérhető(bb) áron kielégítő lakótelep. Budapesten 1930-ban nagyszabású nemzetközi építéskongresszust rendeztek, így a cél az volt, hogy erre az eseményre épüljön fel egy ilyen mintalakótelep. A 16 családi ház-ból és 3 ikerházból álló telep végül csak 1931 őszén nyílt meg nagy érdeklődés és sajtóvisszhang kíséretében.

✚ A lakótelep tervezésekor figyeltek az egységes utcaképre, ezt tükrözik a ma is álló modernista kandeláberek.

✚ A Kozma Lajos tervezte 6-os számú ház első tulajdonosa Székely János volt, aki később Hollywoodban dolgozott és 1940-ben Oscar díjat kapott az Arise, my Love (Ébredj, szerelmem!) című film forgatókönyvéért.

✚ A 9-es számú, Kertész K. Róbert tervezte házban, a kert felől a teraszokat elválasztó fal tetejére már a ház építésekor puttó figura került – aligha modernista részlet!

02. Pasaréti Pádurai Szent Antal-templom

1026 Budapest, Pasaréti út 137.

Tervezők, építészek: Rimanóczy Gyula

Építés éve: 1933-1934

Stílus: modern

A pasaréti ferences templom a modern magyar templomépítészet szempontjából mérföldkő, hiszen ennek az épületnek és a városmajori Jézus Szíve-plébánia-templomnak köszönhetően vált elfogadottá a modern stílus a hazai egyházi építészetben. Vasbetonszerkezetű épület, itáliai mintákat idéző harangtoronnyal. Igazi összművészeti alkotás, amelyhez a korszak számos jeles művésze hozzájárult, így Ohmann Béla és Vilt Tibor szobrászok, Leszkovszky György festő, valamint az üvegablakokat jegyző Árkayné Sztehló Lili.

✚ A tervezés 1931-ben indult, de konzervatív körök ellenállása és a tervek többszöri átdolgozása miatt az építkezés elhúzódott.

✚ Egy korábbi tervváltozat szerint a templom hajóját csak a magasban elhelyezett körablakok világították volna be.

✚ Modern épületként igen korán, már 1977-ben műemléki védelem alá helyezték a Pasaréti téri autóbusz-végállomás épületével együtt.

03. Pasaréti téri autóbusz-végállomás

1026 Budapest, Pasaréti út 100.

Tervezők, építészek: Rimanóczy Gyula

Építés éve: 1937-1938

Stílus: modern

A vasbetonvázás buszállomás-épület a templom mellett a Pasaréti tér emblematikus modern alkotása. A vasbeton pillérekben nyugvó tető alatt pavilonszerű épületek és fedett teraszok kaptak helyet: baloldalt gyógyszer-tár, középen a Beszkárt (Budapest Székesfővárosi Közlekedési Részvénytársaság) szolgálati helyisége, jobbra tejcsernok. Az épület lényegében ma is ugyanezeket a funkciókat látja el.

✚ A buszállomás megépítését az 5-ös autóbusz vonalának meghosszabbítása tette szükségessé – az épület ma

is ezt a célt szolgálja, a busz vonalának száma sem változott a közel 90 év alatt.

✚ Nem írtak ki tervpályázatot, hanem közvetlenül Rimanóczy Gyulát bízták meg a tervezéssel, hogy az épület a lehető legnagyobb összhangban legyen a szomszédos, Rimanóczy tervezte templom stílusával.

✚ A buszállomás pergolás végződésén az utazók védőszentjét, Szent Kristófot ábrázoló dombormű látható, amely Illyefalvi Lőte Éva alkotása.

1890–

1920–

1950–

1980–

2010–

1880–

1910–

1940–

1970–

2000–

1870–

1900–

1930–

1960–

1990–

150 év –
15 sétában

Építészeti
városnéző túrák
Budapest 150 évéből

Amikor a háború
belépett az
otthonokba
– Épületkárok
a második
világháborúban

A II. világháború első éveiben Budapest épületei még nem voltak veszélyben, és lakóinak egy része sem érezte saját bőrén a háború pusztítását, azonban életük 1944. április 3-án megváltozott. Ekkortól a főváros rendszeres légitámadások helyszíne volt fél éven át, majd 102 napon keresztül a világháború egyik legvéresebb csatáját vívták területén, amely Budapest ostromaként vonult be a történelembe.

A séta leírása

Magyarország 1941. június 27. óta hadviselő fél volt a második világ-háborúban. Ez azt is jelentette, hogy az ország területe hátsózággá vált. A lakosság 1944 őszéig – amennyire lehetett – igyekezett normális kerékvágásban élni az életét, bár ez a háború végéhez közeledve egyre nehezebbé vált. Buda és Pest történetében többször is találkozhatunk városostromokkal és városi harcokkal, ennek megfelelően egy rövid történeti áttekintést követően az 1944-es év tavaszi eseményeivel indul a séta. Mivel a főváros belső területének számos pontjához köthetők második világháborús események, ezért alapvetően nem kronologikus sorrendben haladunk, helyette a belvárost végigjárva, minden állomáson egy adott témára fókuszálva ismerhetik meg a történeteket a résztvevők. Az érintett közterületeken, épületeken, emlékműveken keresztül bemutatva képet kaphatunk arról, hogy mit jelentett Budapest lakosságának a hátsószágban, állandó fenyegetettségben élni. Néhány épület történetét megismerve meglevenedik a légitámadások és az ostrom időszak. A résztvevők megismerhetik a légoltalmat, az óvóhelyek világát és az ostrom hatását olyan bérházak történetén keresztül, amelyek valamilyen formában az események részesei voltak.

Megállók

01.

Jászai Mari tér, Nagy Imre szobor
02.

Balaton utca 2.
03.

Balaton utca 15.
04.

Az Országház előtti Dunapart
05.

Cipők a Dunaparton
06.

Széchenyi István tér
07.

Hild tér

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leprellőra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történes, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év – 15 séta

- 1870

Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
- 1880

A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
- 1890

Millenium a Ligetben
- 1900

Monarchiakori Manhattan
– A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
- 1910

Szeccszio a pesti belvárosban
- 1920

Szentimreváros és a neobarokk
- 1930

Pasaréti modern
- 1940

Amikor a háború belépett az otthonokba
– Épületkárok a második világháborúban
- 1950

Paradigma-körforgás / A „szocreal”
- 1960

„A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
- 1970

A cikázó Vizafogó lakótelep
- 1980

A világ! (A vasfüggönyön innenről)
- 1990

Posztmodern házak egy eklektikus városban
- 2000

Kritikai regionalizmus Vízivárosban
- 2010

Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építéset, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erényeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sivák Zsófia

Amikor a háború belépett az otthonokba

– Épületkárok a második világháborúban

A séta koncepciója: Dombovári Márton, történész-hallgató

Szöveg: Dombovári Márton

Lektorálás: Németh Ádám

Sétafotó: Budapest100 / Ránki Dániel

Épületfotók: Kátai Ádám, Klaniczay János

Grafika: Finetyping | Soós Tímea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

III Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

@KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

@KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegysítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

@Budapest100 / Budapest100

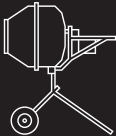
@budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

150 év –
15 sétában

Építészeti
városnéző túrák
Budapest 150 évéből

KÉK

VÁROSI SÉTÁK

URBAN WALKS

KORTÁRS ÉPÍTÉSZETI KÖZPONT

CONTEMPORARY ARCHITECTURE CENTRE

BUDAPEST100

VÁROSEGYSÍTÉS

BUDAPEST

150

PRO CULTURA URBIS

01. Ha a tér mesélni tudna... Jászai Mari tér, Nagy Imre szobor

A Jászai Mari téren és közvetlen környezetében számos olyan műtárgy és épület található, amelyekre a világháború valamilyen formában hatással volt, vagy amelyek otthont adtak olyan embereknek, akik vagy elszenvedői, vagy alakítói voltak az eseményeknek...

+ A Hollán Ernő utca 10. szám alatti ház első emeletén élt Szálasi Ferenc 1935 és 1938 között, itt alapította a Nemzet Akaratának Pártját 1937-ben.
+ A térrel szomszédos Újlipót-városban hozták létre 1944 őszén az ún. nemzetközi gettót a külföldi menlevéllel rendelkezők számára.
+ A Margit híd pesti nyílásait 1944. november 4-én robbantak fel.

02. Egy épület átalakulása 1055, Balaton utca 2. Tervezők, építésszek: Vidor Emil, Messinger Hugó; Benkhard Ágost, Gábor László, Gádoros Lajos és Rudnai Gyula Építés éve: 1913-1914; 1947-1949 Stílus: szecesszió; modern

A Jászai Mari tér és az Olimpia park között elterülő Képviselői Irodaház történetén keresztül megismerhetjük azokat a szempontokat, amelyek alapján eltüntettek, megőriztek, vagy helyreállítottak épületeket Budapesten 1945 után.

+ Az irodaház alapja – modern külseje ellenére – egy szecessziós bérpalota, amelynek „testvérei” nem messze állnak a körtút túloldalán.
+ Az épület megjelenése már a kortársak körében sem aratott osztatlan sikert, az elegáns környékhez méltatlannak és ízléstelennek tartották a homlokzatokat.
+ 1950-ben az ÁVH költözött az irodaházba, majd 1961-től itt működött az állampárt, az MSZMP pártközpontja, az első emeleten volt Kádár János irodája.

03. A Honvédelmi Minisztérium főtisztjei számára épült lakóház – és ami előtte itt állt 1055, Balaton utca 15. Tervezők, építésszek: Kertész K. Róbert, Sváb Gyula; Zöldy Emil Építés éve: 1928; 1951-1953 Stílus: modern; szocialista realista

A Balaton utca, Honvéd utca, Honvéd tér és Szemere utca által határolt telken jelenleg a Honvédelmi Minisztérium dolgozói számára épült épülettömb áll. Azonban ez nem volt mindig így. A Honvéd térre néző oldalon 1928-ban épült fel egy vasbeton, három lépcsőházas bérház, míg a Honvéd utca, Balaton utca sarkán polgári iskola épülete állt. Az iskola melletti udvaron Budapest ostroma alatt robbanóanyagokat tároltak, amelyek felrobbanása 1945 januárjában romba döntötte a környező épületeket. Ennek eredménye a jelenleg itt álló lakóépület, a Balaton utca 16-18. sz. hiányzó középső traktusa, valamint a 18. sz. helyén álló új épületrész.

+ A polgári iskola emlékét őrző tábla a Balaton utca és a Honvéd utca sarkán látható.
+ A Honvéd téri főbejáraton keresztül jól látható egy a házzal egyidős szobor, amely egy rollerező medvét ábrázol.
+ Az egykor itt állt lakóház egyike volt annak a három tömbnek, amelyeket az ostrom során a tárolt lőszer robbanása pusztított el.

04. Az Országház előtti Duna-part 1055, Kossuth Lajos tér 1-3.

A megálló elhelyezkedése lehetőséget ad arra, hogy a résztvevők még több érdekességet tudjanak meg Budapest ostromáról. A budai oldalra tekintve láthatóvá válik a Várnegyed, ami az egyik leginkább érintett terület volt a harcok során, ráadásul pusztulása szimbolikus jelentőséggel is bírt. A hadi események a mindennapi életre is rányomták bélyegüket, emiatt (és ennek ellenére) egészen szélsőséges, vagy a körülményekhez képest idegen dolgokra is akadt példa.

+ A Duna túlsaján látszik a Fő utca 61. számú ún. „pontház”, amely mementója egy, a Honvédi térihez hasonló házrobbanásnak.
+ Az Országházat az ostrom során 250 akna és 300 gyújtóbomba találat érte, aminek következtében a főrendi ház megsemmisült és a kupola egy része is beomlott.
+ Az ostrom mérlege: 13 588 lakás megsemmisült, több mint 18 000 lakás vált használhatatlanná.

05. Cipők a Duna-parton 1055, id. Antall József rakpart Tervezők, építésszek: Pauer Gyula Építés éve: 2005

Az emlékmű megkerülhetetlen része Budapest második világháborús emlékezetének. Felavatására 2005-ben a holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapiján került sor. A helyszínen bemutatásra kerülnek a magyarországi holokauszt főbb eseményei, mint a márciusi német megszállás, a zsidóságot korlátozó rendeletek, a légitámadások során kibombázottak zsidó lakásokba való, az addigi lakók jogfosztásával járó beköltöztetése, a fővárosi gettósítás, valamint a nyilas hatalomátvételt követő Duna-parti gyilkosságok.

+ Városszerte közel 2000 „csillagos házat” jelöltek ki, amelyekben egy átlagos 60-80 m²-es lakáson 4-5 családnak kellett osztoznia (összesen mintegy 220 000 ember volt érintett)
+ A VII. kerületi gettó kijelölése után a terület bérházaiból 14 000 embert költöztettek ki, helyükre erőszakkal 40 000 zsidó lakost zsúfoltak be.

06. A Duna-hidak és a szállodasor 1055, Széchenyi István tér, a hídfő előtti járda

A Lánchíd és közvetlen környezete rendkívüli pusztítást szenvedett el, aminek következtében a belváros lát képe radikálisan megváltozott a háborút követő évtizedekben. A Széchenyi téren anélkül megismerhető az a kettősség, amelyet Budapest háború előtti arculatának megváltozása és egyúttal továbbélése között feszül, hogy egy lépést is tennénk. Együttal feltárul a szomszédos szállodasor múltja, valamint a túlsaj Clark Ádám tér hiányzó épületei és a fővárosi hidak háborús története is.

+ Kevesen tudják, de a Lánchíd az egyetlen fővárosi híd, amelyet már a második világháború előtt is megkíséreltek felrobbantani.
+ A Széchenyi tér közepén álló akácot szokás Budapest legöregebb fájának tartani, a valóságban azonban 120-130 éves lehet.
+ A Sikló ma szervesen hozzátartozik a városképhez, egyúttal turisztikai attrakció is, de a háborús sérülések következtében 1945 és 1986 között fizikailag sem létezett.

07. Légtalalom és óvóhelyek 1055, Mérleg utca 14.

A Hild tér környékén több lakóház is áll, amelyek valamilyen módon a főváros elleni légitámadásokhoz köthetők. Egy részük bombatalálatot kapott, több másik alatt nyilvános óvóhelyek létesültek. Éppen ezért ideális helyszín ahhoz, hogy a polgári lakosságra hárult légtalalmi feladatokat megismerjük, valamint szó essen arról, hogy milyen jellegű óvóhelyek álltak a főváros lakói rendelkezésére és hogy terrorbombázás volt-e Budapest bombázása.

+ Budapestet már 1944 előtt két évvel is bombázta a Vörös Hadsereg légereje.
+ 1942 szeptemberében Zilahy Lajos villáját is légitámadás érte, míg 1944. április 3-án Zilahy Irén színésznő halt meg a bombázás során (bár azonos a vezetéknevük, de csak névrokonok voltak).

A „szocreál” és a „szocmodern” nem összekeverendő fogalmak! Meglepő módon a legnagyobb különbség, hogy az előbbi a klasszikus építészethez nyúl vissza. De vajon sikerült-e hazánkban ennek a rövid és ellentmondásos korszaknak palotákhoz foghatót alkotnia?

A séta leírása

A modernizmust felváltó szocreál építészet, bár csak rövid korszakot élt meg, számos meghatározó városépítészeti együtttest hozott létre, mielőtt visszaadta a helyét a modernista törekvéseknek. A közelmúltig a szakma és a közvélemény lekicsinylő kritikával illette a szocreál e produktumait, noha a stilisztikai manírok ellenére különleges, időtálló értékekkel bírnak. Célunk erről meggyőzni a séta résztvevőit a Kerepesi út lakótelep és környékének bejárásán keresztül. Útvonalunk során kibontjuk, pontosan mi rejtőzik a „tartalmában szocialista, formájában nemzeti” jelszó mögött, és arra is kitérünk, hogy hazai viszonyokban miért nem helytálló a „Sztálinbarokk” kifejezés.

Megállók

- 01. Kerepesi úti lakótelep**
- 02. A sarok, mint toposz**
- 03. „Nő korsóval” szobor**
- 04. „Spartacus” szobor**
- 05. A lakótelep utolsó üteme**
- 06. Heltai Gáspár Általános Iskola**
- 07. Nagy Lajos király útja, mozaik kompozíció**

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leprellóra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történet, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év – 15 séta

- 1870** Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
- 1880** A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
- 1890** Millenium a Ligetben
- 1900** Monarchiakori Manhattan
 - A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
- 1910** Szecesszió a pesti belvárosban
- 1920** Szentimreváros és a neobarokk
- 1930** Pasaréti modern
- 1940** Amikor a háború belépett az otthonokba
 - Épületkárok a második világháborúban
- 1950** Paradigma-körforgás / A „szocreál”
- 1960** „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
- 1970** A cikázó Vízafogó lakótelep
- 1980** A világ! (A vasfüggönyön innenről)
- 1990** Posztmodern házak egy eklektikus városban
- 2000** Kritikai regionalizmus Vízivárosban
- 2010** Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erényeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sívák Zsófia

Paradigma-körforgás / A „szocreál”

A séta koncepciója: Kissfazekas Kornélia, PhD,
a BME Urbanisztika tanszék tudományos főmunkatársa

Szöveg: Böröndy Júlia

Lektorálás: Klaniczay János

Sétafotó: Budapest100 / Ránki Dániel

Épületfotók: Klaniczay János

Grafika: Finetyping | Soós Tímea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegyesítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

01. Kerepesi úti lakótelep

1148 Budapest ,
Bolgárkertész utca
és Bátorkeszi utca
keresztveződése

A köznyelvben többnyire tévesen használják a szocreál kifejezést, jellemzően a házgyári panelházakat illetnek vele. A paneles lakótelepek negatív megítélése a szocreál építészetre is ráragadt. A séta során ennek a fogalomnak tisztázására fogunk fókuszálni, és az ördög ügyvédjeként számos előnyre is rámutatunk majd. A szocreál építészet csupán nagyon rövid ideig volt jellemző, az 1950-es évek első felében, majd az évtized végére a korábban megkezdett, folyamatban lévő építkezések lezárultával le is csengett. Ez a néhány év mégis meghatározó emlékeket hagyott.

- + A szocreál jelszava: „Tartalmában szocialista, formájában nemzeti”
- + Ez egy mesterségesen, „felülről” létrehozott (építészeti) stílus.
- + A szocreál lakótelepek jó része még hagyományos építési technológiákkal, téglából épült, annak ellenére, hogy rendszerint a panelházakkal tévesztik össze.

02. A sarok, mint toposz

1148 Budapest ,
Örs vezér tere

A 2. világháború során rengeteg lakóépület pusztult el. A lakáséhséget tovább fokozta, hogy a szocializmus erőltetett iparosítása miatt egyre többen özönlöttek a városokba munka reményében – ezekre az igényekre ad választ a tömeges lakásépítés és

a lakótelepek. A Kerepesi úti lakótelep terveit 1953-54-ben Heim Ernő, Brenner János és Fülep Sándor készítette. A beépítés azon kívül, hogy nagyvonalú városi térfatalt hoz létre és tökéletesen tükrözi a magyar szocreál jellemző stílusjegyeit, a tervezők célkitűzéseit is beteljesíti: a homlokzati síkok ugrálása miatt az épületfrontok nem válnak monotonná. Érdeemes itt megfigyelni a sarkok bástyaszerű kiemelését, valamint a klasszicizáló stíluselemek megjelenését, például a meanderes attikát, nyílászerezéseket vagy a kolonnádos lábazati zónát.

- + Az Örs vezér tere a lakótelepépítés előtt mezőgazdasági terület volt.
- + A szocreál stílus kezdetét 1951-re datálják. Ekkor zajlott le a Nagy Építészeti Vita, mely után életbe lépett a stílusdiktátum.
- + A stílusdiktátumot 1954-ben Hruscsov moszkvai beszéde nyomán törölték el, mivel az öncélú díszítések és hagyományos építési módja miatt nem volt gazdaságos.

03. „Nő korsóval” szobor

1148 Budapest ,
Kerepesi út 78/G

A szocialista realizmus hazánkban a klasszicizmus formanyelvéből merít, ennek köszönhetően meghatározó a tengelyesség és a szimmetria mint rendező elem. A beépítésben is megjelennek a klasszicizáló hatások: ilyen például a meanderes/cour d'honneurös beépítés, melyet kertépítészeti elemekkel kombináltak. A keretszerű beépítést zöldterületek szakítják fel, mindez kellemes lakókörnyezetet és mikroklimát biztosít.

- + Oroszországban a szocialista realizmus a barokkból táplálkozik, innen ered a „Sztálinbarokk” kifejezés.
- + Az itt található, Nő korsóval c. szobrot Somogyi Árpád készítette 1958-ban
- + Itthon a szocreálnak létezik egy, „dániás” vonala is, mely a skandináv modern építészet hatásait csempészi bele a szocreálba.

04. „Spartacus” szobor

1148 Budapest ,
Kerepesi út 78/D

A szocreál építészetnél fontos a társművészetek megjelenése, melyeket a lakótelepen lépten-nyomon megfigyelhetünk, akár köztéri szobrok, akár a bejáratok feletti reliefs formájában. Ezek az alkotások néha „szocialista tartalmat” képviselnek, melyek lehetnek munkát vagy gondoskodást ábrázoló jelenetek, máskor teljesen hétköznapi, már-már banális momentumokat örökítenek meg, például özikéket vagy kisgyerekeket kecskével.

- + A bejáratok feletti reliefs ismétlődnek, egy-egy példány akár 4-5-ször is előfordulhat.
- + A köztéri alkotások segítik a tájékozódást a lakótelepen belül.
- + Az itt látható szobor Spartacust, a gladiátort ábrázolja, 1956-ban készítette Megyeri Barna.

05. A lakótelep utolsó üteme

1148 Budapest ,
Kerepesi út 76/B

Itt látható a Kerepesi úti lakótelep utolsó üteme. Mint láthatjuk, a lezáró elem már jóval magasabb, mint a korábbi épülettömegek: ez a megváltozott városépítészeti koncepció előhírnöke. Az épület lépcsőházában négy mozaikot találhatunk, melyek a munkás- és családi élet momentumait rögzítik. Az alkotó Iván Szilárd volt 1960-ban.

- + A bent látható mozaikok címe: „Anyák – gyermekek”, „Háziasszony”, „Almaszüretelők” és „Virágos réten”

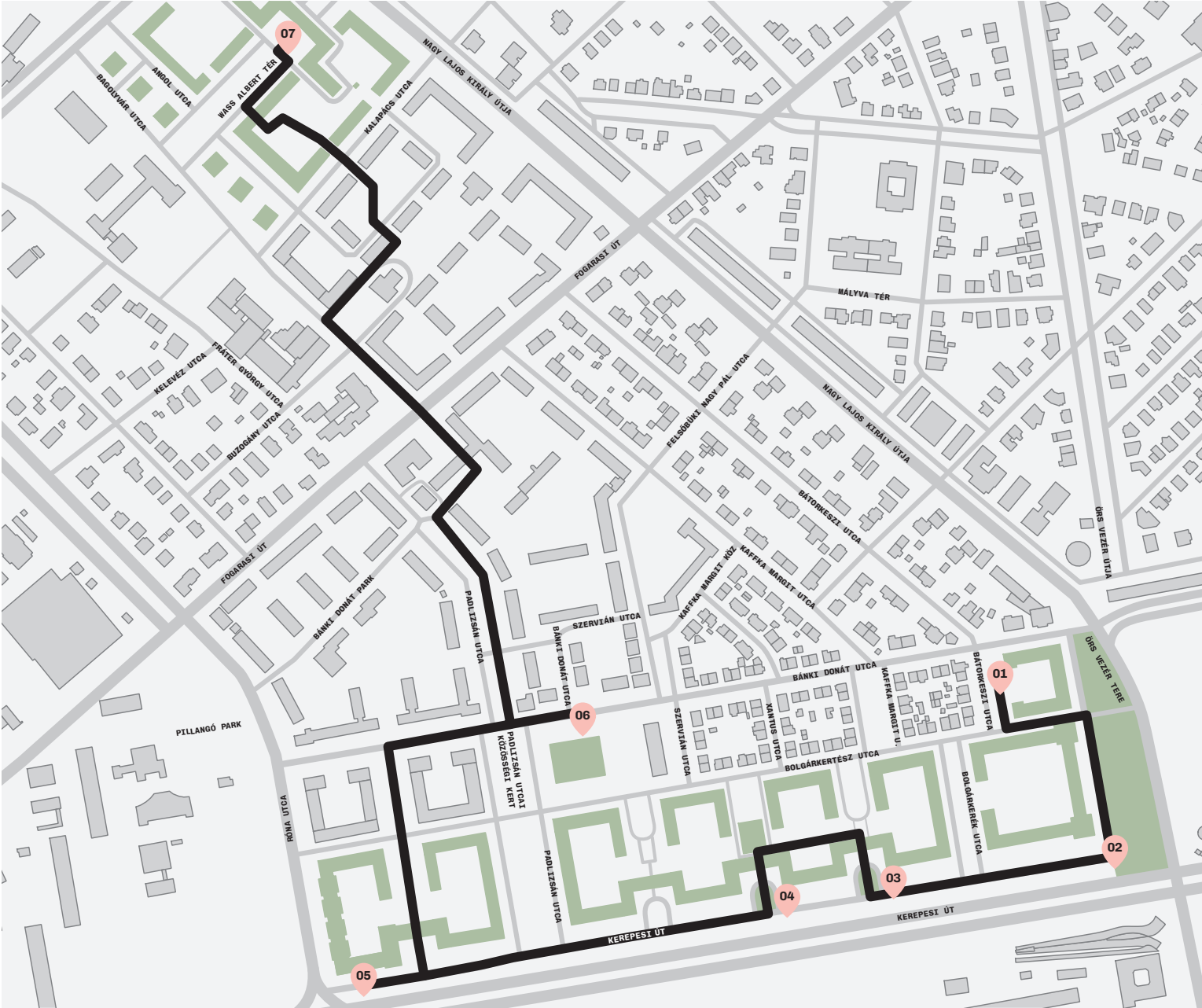
- + A rengeteg bezárt földszinti üzlethelyiség arról tanúskodik, hogy eredetileg rengeteg szolgáltatás elérhető volt a lakótelepen – ezeknek egy részét a közeli plázák megépítése tette tönkre.
- + A lakótelepen viszonylag sok négyemeletes vagy alacsonyabb épületet látunk, ennek takarékosági okai voltak: liftet csak a 4 emeletnél magasabb épületekbe kellett beépíteni. Ez az épület magassága miatt liftet tartalmaz.

06. Heltai Gáspár Általános Iskola

1148 Budapest ,
Padlizzán utca 11-13.

A szocreál lakótelepek központi eleme jellemzően egy alapfokú oktatási intézmény, melyet itt is megfigyelhetünk. Az iskolaépületet Legány Zoltán tervezte, eredetileg Martos

Flóra vegyésztechnikusról nevezték el (ahogy a szomszédos Bolgárkertész utcát is), jelenleg pedig Heltai Gáspár nevét viseli. Érdeemes megfigyelni az épület tömegalakítását: a tornaterem kubusa élesen elhatárolódik, oldalát oszlopsor díszíti. Az épülettel szemben önkormányzati tulajdonú közösségi kert található, ez 2019 óta működik.

- + Napjainkban az iskola néhány osztályában Montessori elvek alapján oktatnak.
- + A szocreál lakótelepek „szomszéd-sági egységeket” alkotnak, melyek egy-egy gyalogosan jól bejárható, intézményekkel ellátott területet jelölnek.
- + A környékbeli utcák mai nevei a bolgárkertészeknek állítanak emléket, akik a 19. században érkeztek Magyarországra. A lakótelepépítések előtt ezeken a területeken intenzív, öntözéses kertgazdálkodással foglalkoztak.

07. Mozaikkompozíció

1148 Budapest ,
Wass Albert tér

A Nagy Lajos király úti lakótelep a szocreál városléptékű építészet másik szemléletes példája. A korábban megfigyelt jegyek itt is érvényesek, legyen szó az emberi léptékről, nagyarányú zöldfelületről, gyalogos úthálózatról, szocreál homlokzatképzésről vagy társművészeti alkotásokról. A központi épület kapualjában ez utóbbinak kivételes megtestesülését látjuk, a boltíves átjárót nagyméretű mettlachi mozaik képek díszítik.

- + A mozaikokat Hegyi György, Rác András, Jánossy Ferenc és Mészáros Lajos festőművészek terve alapján készítették.
- + A lakótelep környezetében megfigyelhetjük a zuglói városfejlődés további lépéseit, lenyomatait.

Ha elgondolkozunk azon, hogy története során hányszor építették újjá a Budai Várat, akkor rá kell ébrednünk arra, hogy bizony sokszor cserélte fel az új a régit. Mégis a Vár, de főleg a Polgárváros, jogosan élhet sokak fejében úgy, mint a város egyik ékszeresdoboz, egybefüggő és egységesnek tűnő kis utcáinak köszönhetően. Nem is gondolnánk, hogy ehhez a képhez milyen nagy mértékben járultak hozzá a modernizmus szellemében alkotó építészeink, akik teletűzdelték új épületekkel a várat de mégse csúnyítottak bele annak összképébe.

A séta leírása

A főváros II. világháborús ostroma óriási pusztítást végzett a Budai Várban, amelynek következményeként egyrészt jelentős műemléki helyreállítási munkák, másrészt új tervezési feladatok is adódtak. A ‘60-as, ‘70-es években a korszak neves építészei terveztek új házakat a foghíjtelkekre, amelyek ugyan (a saját korukhoz hű) modern anyagaikkal és formai megoldásaikkal sok esetben elütnek a környezetüktől, léptékükben viszont mérték-tartóan illeszkednek a kora újkori épületek közé. A séta során megismerhetjük, hogyan kapcsolódnak ezek a házak a város legrégebbi történelmi városnegyedéhez.

Megállók

- 01. Fortuna utca 15. – Tízlakásos társasház**
- 02. Hess András tér 1-3. – Hilton Budapest Hotel**
- 03. Tárnok utca 13. – Társasház**
- 04. Tárnok utca 9-11. – Budavári Általános Iskola**
- 05. Tárnok utca 2. – Dísz tér 8.**
- 06. Úri utca 4. – Társasház**
- 07. Úri utca 26-28. – Társasház**
- 08. Úri utca 23. – Fehér Galamb-ház**
- 09. Szentháromság utca 13. – Étterem és társasház**
- 10. Tóth Árpád sétány 27. – Társasház**

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leporellóra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történet, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év – 15 séta

- 1870** Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
- 1880** A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
- 1890** Millenium a Ligetben
- 1900** Monarchiakori Manhattan – A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
- 1910** Szecesszió a pesti belvárosban
- 1920** Szentimreváros és a neobarokk
- 1930** Pasaréti modern
- 1940** Amikor a háború belépett az otthonokba – Épületkárok a második világháborúban
- 1950** Paradigma-körforgás / A „szocreál”
- 1960** „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
- 1970** A cikázó Vízafogó lakótelep
- 1980** A világ! (A vasfüggönyön innenről)
- 1990** Posztmodern házak egy eklektikus városban
- 2000** Kritikai regionalizmus Vízivárosban
- 2010** Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erényeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sivák Zsófia

„A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban

A séta koncepciója: Karácsony Rita, művészettörténész

Szöveg: Kádár Bálint, Mudra András, Budapest100

Lektorálás: Klaniczay János

Sétafotó: Budapest100 / Sivák Zsófia

Épületfotók: Budapest100 / Csértán Tamás; Fullár Zoltán; Kovalik Viktória; Kőhegyi Erika; Polgár Ádám; Polinszky Tibor; Szokodi Bea; Trostovszky Júlia Boglárka;

Grafika: Finetyping | Soós Timea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegységítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékévként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

01. Tízlakásos társasház
1014, Fortuna utca 15.
Tervezők, építészek: Farkasdy Zoltán, BUVÁTI
Építés éve: 1959
Stílus: késő modern

Farkasdy Zoltán 1957-ben tervezte első lakóházát a várban, amely nem-csak a szocreál utáni, hanem az egész Várban az első modern foghíjbeépítés, amely felszabadította a szakmát, hogy merjen kortárs építésként tervezni ebben a műemléki környezetben. A háború után még leginkább a nagyon visszafogott klasszicizmus eszközeivel próbáltak igazodni a műemléki környezethez. Farkasdynak a háborúban elpusztult, kétemeletes barokk palota helyére kellett lakásokat építeni – az eredeti ház arányait ügyesen átveszi ez az épület, amelynek utcai homlokzata vízszintesen tagolt, kőkeretes ablakokkal és árnyék hatással a beugró kapu felett. Ezekkel az eszközökkel a ház messziről hagyományosnak tűnik, miközben anyagában és részleteiben egyértelműen kortárs. A felső szinten visszahúzott loggiák valamelyest emlékeztetnek a régi tímárházak bőrszártó padlásaira, ami egykor jellemző volt a Vízvároásra.

✚ Különösen gyönyörű a belső csigalépcső, itt még a szocreál hatásait is érezni.

✚ Ezeket az egyszerűsített házakat csúfolta Nikotex-házaknak a szakma a csökkentett tartalmú dohánytermékre utalva.

02. Hilton Budapest Hotel
1014, Hess András tér 1-3.
Tervezők, építészek: Pintér Béla, KÖZTI; Sedlmayr János, OMF
Építés éve: 1973-1976
Stílus: késő modern
A Szentháromság tér északi részén található területen lévő jezsuita kolostornak csak a főhomlokzata élte túl a háborús bombázásokat, és az értékes középkori dominikánus templomnak és Miklós-toronnak is csak romjai maradtak fenn. A Budai Várnegyed

legnagyobb egybefüggő telke a műemléki kötöttségek és az építtető hiánya miatt egészen az 1970-es évekig romosan állt. Az építést egy nagyívú kormányzati terv hozta el, mely a fővárosi turizmus fellendítését, valutabevételt és az országimázs javítását célozta, ezért egy amerikai hotel láncot nyert meg fejlesztésre. Az első Hilton a keleti blokkban így itt épülhetett, magyar technológiával és munkásokkal, de amerikai Hilton előírások szerint, és magyar állami tulajdonban maradt az ingatlan. Ehhez 1969-ben a Középülettervező Vállalat házi tervpályázatot hirdetett, melyet Pintér Béla nyert meg. A budavári Hilton 1976-ban készült el tervei alapján, Sedlmayr János műemléki vezetésével. Vertikális homlokzatának vasbeton szerkezetű előregyártott homlokzati elemei egyediek voltak, mai napig jó állapotban vannak a kiemelt minőségi követelményeknek köszönhetően. A látszólagos palafedésű tető az illeszkedést szolgálja, mögötte szobák találhatók. A hatalmas épület nem lóg ki a világörökségi dunai látképből, és szerencsésen foglalja magába az értékes romokat.

✚ Pintér a Miklós toronyba költöztette tervezői csapatát, mert még a KÖZTI-n belül is irigykedéssel nézték tevékenységét.
✚ Az építés költsége az akkori árfolyamon meghaladta az 1,222 milliárd forintot.

✚ A dominikánus kolostor kerengőjét a mai napig meg lehet nézni a bejárattól balra indulva.

03. Társasház
1014, Tárnok utca 13.
Tervezők, építészek: Gulyás Zoltán, Reimholz Péter, Ágostházi László, IPARTERV, VÁTI
Építés éve: 1967-1974
Stílus: késő modern
Fontos helyen található az a foghíj, amelyet végül Gulyás Zoltán és tanítványa, Reimholz Péter épített be 1967 és 1974 között. Az új épület magában foglalja a középkori pincerendszert és az egykori Esterházy-palota boltozott kapualját. Homlokzati síkjait egy kettős illeszkedés határozza meg: a földszinten a középkori maradványokhoz igazodik, az emeleteken a szomszédos modern iskolához. A lakásokhoz tartozó loggiákon a korszakra jellemző kerámia burkolatot láthatunk, és a

ház egyéb helyszínein is a történelmi környezethez igazodni próbáló nemes anyagokat (réz, fa, műkő) találunk.
✚ A világháborús ostromot követően kerültek elő a ma is látható középkori ülőfülkék az utcai homlokzaton.
✚ Az épület egyik legizgalmasabb része az udvari homlokzat, amely azonban a sétalók előtt rejtve marad.

04. Budavári Általános Iskola
1014, Tárnok utca 9-11.
Tervezők, építészek: Kangyal Ferenc, BUVÁTI
Építés éve: 1969
Stílus: késő modern

A Tárnok utca 9-11.-ben jelenleg is működő földszint+kétemelet magas általános iskola vasbeton épülete az egykori Esterházy-palota romjaira épült 1968-ban. A tervezéskor meg kellett oldani, hogy a ház illeszkedjen a XV. és XVIII. század között épült házakhoz, viszont funkcionálisan megfeleljen a kor igényeinek. Az új iskola-épület 1968-69-ben Kangyal Ferenc tervei alapján valósult meg. Az épület vasbeton pillérvázas, kitöltő téglafalazattal készült. A homlokzatburkolat a Tárnok utcai oldalon műkő, az udvari homlokzat nemes vakolatból készült. Játszó- és díszudvar is helyet kapott benne; a közepén álló idős gesztenyefa az Esterházy család emlékét őrzi. A terület Mátyás-templom felőli oldalán kapott helyet a tornatermi szárny, mely a Szentháromság tér felől egységes lezárást ad. A földszintre tervezték a főbejárattól kiindulva a politechnikai műhelyeket, raktárakat és gondnoki lakást. A tágas előcsarnokból egyenes karú lépcső vezet a központi zsibongóba, melyből további lépcsőkarokon keresztül lehet a négyes csoportokba szervezett tantermi szintre jutni.

✚ A beruházási program szerint megvalósítandó épület „egyedi tervezésű, alkalmazkodik a műemléki környezethez, az adott terepviszonyokhoz és a városképhez.”

✚ Farkasdy meghatározó alakja volt az építészeti életnek, a MÉSZ alapító tagja, Ybl és Kossuth-díjas építész, egyetemi tanár.

05. Társasház
1014, Tárnok utca 2. – Dísz tér 8.
Tervezők, építészek: Farkasdy Zoltán, TTI BUVÁTI
Építés éve: 1965-1970
Stílus: késő modern

Farkasdy Zoltán 1965 és 1970 között épült háza az Uri utca és Tárnok utca között zárja a Dísz teret. Tervezésének idején nagyon pozitív visszhangot váltott ki a sávablakos, magastetős épület nagy üzlethelyiségekkel. A kétemeletes, tetőtérbeépítéses lakóház nem a háborúban lebombázott, túlzó léptékű későeklektikus bérházra emlékeztet, hanem inkább az előtte itt álló, barokk stílusú Marczibányi-palotára. A két loggia sávja is az egykori barokk közpírizalit megidézését célozza, még ha nagyon absztrakt formában is. A Várba jól illeszkedő cseréptetőtől eltekintve ez egy nagyon szigorúan szerkesztett modern ház, túlzott szerkesztettsége és nagy betonfelületei miatt korábbi pozitív fogadtatását mára elhomályosította az idő múlása. Az ipari hatású homlokzat a sarkokon beforduló sávablakokkal idegennek tűnik a polgárházak között, de a háború előtti bérházhoz képest ez az épület is példásan követi az illeszkedés szabályait.

✚ A háborús bombázásokban nem a Marczibányi-palota, hanem egy századfordulós bérház állt a helyszínen, mely léptékében elnyomta a környező házakat.

✚ Farkasdy meghatározó alakja volt az építészeti életnek, a MÉSZ alapító tagja, Ybl és Kossuth-díjas építész, egyetemi tanár.

06. Társasház
1014, Uri utca 4.
Tervezők, építészek: Kapsza Miklós
Építés éve: 1967
Stílus: késő modern
A háborús foghíj helyén 1967-ben átadott, Kapsza Miklós által tervezett lakóépület jó példa arra, hogyan lehet úgy életet lehelni a több száz éves múlt romjaiba, hogy egyszerre láttasson az időben vissza és egyúttal a jövőbe

is, lakható tereket létrehozva, tartva az arányokat, simulva a környezethez, a szomszéd épületekhez. Erre utal a kapubejáró, az árkádok, az ódon udvar és az innen nyíló pince. (Budapest100 / Balogh Gábor)
✚ Az udvaron Kiss Sándor szobrászművész 1970-es években készült egymásba karoló testvéreket ábrázoló alkotása látható.
✚ A bejárat környékén rétegződik a történet: modernista kovácsoltvas kapu, zsaluzott vasbeton, kő, vakolat, mészkö. És még egy Kiss Nagy András dombormű is helyett kapott.

07. Társasház
1014, Uri utca 26-28
Tervezők, építészek: Horváth Lajos, KÖZTI
Építés éve: 1978
Stílus: késő modern

A vitathatatlanul modern épület kapualjában középkori ülőfülkék és ajtókeretek fogadnak minket, ily módon történő bemutatásuk szép példája a történelmi és a modern építészet ötvözésének. A beltérben aranyozott korlátú csigalépcső helyezkedik, melyet teljes magasságban fényáteresztő üvegezés ölel körbe. A homlokzat súlyos műkő elemeit az egybefüggő üvegfelületek könnyítik ki, mely leginkább az utcaszínten válik hangsúlyossá, ahol a nagy üvegfelületek mellett csak „lábaként” jelennek meg a műkő elemek.

✚ A lépcsők előregyártott vasalt műkő fokokkal lett kialakítva egy központ vasbeton oszlop mentén. A korlátokat a FÉMUNKÁS vállalat készítette.

✚ A telken a háborús pusztítás előtt található két lakóház alapjaira épült fel az új ház.

08. Fehér Galamb-ház
1014, Uri utca 23.
Tervezők, építészek: Virág Csaba, IPARTERV
Építés éve: 1968
Stílus: késő modern
Középkori alapokon állt a Szentháromság utca sarkán az a barokk ház, amelynek a földszintjén már a 19. század közepén is működött a híres

Fehér Galamb vendéglő. A háborúban elpusztult épületet Körner József tervei alapján akarták újjáépíteni, de végül 1968-re Virág Csaba tervei alapján épült itt 8 lakásos társasház, melynek földszintjén és eredeti pincéjében nyílhathattott újra azonos névvel a vendéglő. Bár a kortársak dicsérték az illeszkedést, Virág Csaba első várbeli háza mára sokaknak inkább kontrasztosnak tűnik. Az illeszkedést a tömeg és a tört vonalvezetésű, hódfarkú cseréppel borított tetőzet biztosította. Építészetiében viszont valóban kontrasztosan modern, a teleüveg földszint feletti lakószintek fém raszterbe helyezett beton parapet elemeivel a polgárváros modern építészetének egyik legmarokásabb állításává teszik. Bár nem minden a tervező szándéka szerint valósult meg (az ablakok alatti parapetekbe eredetileg zöldes terméskövet szánt Virág Csaba), és a vendéglőt is átépítették, a ház nagyjából még őrzi eredeti megjelenését.

✚ A vendéglő hatvanas évekbeli berendezése, és főleg a tört vonalú üveg portálja műkő ülőpadokkal ma nagyon hiányzik ahhoz, hogy érthető legyen a korszak építészeti kvalitása.

✚ A belsőépítészetért többek között a fiatal Drávai Tamás volt felelős, aki később a Kis-Sváb-hegyi Mikrofon Lakásszövetkezet házait tervezte.

09. Étterem és társasház
1014, Szentháromság utca 13.
Tervezők, építészek: Farkasdy Zoltán, TTI, BUVÁTI
Építés éve: 1970
Stílus: késő modern

A Farkasdy Zoltán által tervezett házat 1970-ben adták át. Az épület több érdekességet rejt. Alatta pincebarlang van, ahol légoltalmi sziklakórház és óvóhely létesült. A falon még látható a LÉGŐ-PINCE felirat. A ház alapja, és helyenként falai a középkorból maradtak meg, melyek a 32. számú házba is átnyúlnak. A tervező ehhez kellő finomsággal kívánt illeszkedni, ezért azokat megtartva, épületét ráhelyezte a kor ezen lenyomataira. A földszinten a kezdetektől fogva voltak üzletek, melyek az idő során ikonikus helyekké váltak. Igazi időutazást tehetünk, ha megnézzük a fotókat az egykori Behram presszóról. Az épület az Országos Takarékpénztár megrendelésére készült, vasbeton szerkezettel, a homlokzaton főként színes vakolatot

alkalmazva. (Budapest100 / Szádvári Lídia, Schneider-Bánfalvi Tamás)
✚ A szomszédos Uri utca 32. alatti 20 lakásos társasházat szintén Farkasdy tervezte még 1957-59-ben.
✚ A két Farkasdy ház Uri utcai kapuzatának kialakítása észrevehetően hasonló gesztusokat alkalmaz.

10. Társasház
1014, Tóth Árpád sétány 27.
Tervezők, építészek: Jánosssy György, Hrecska József, KÖZTI
Építés éve: 1963
Stílus: késő modern

A Tóth Árpád sétányon található az illeszkedő késő modern építészet legjelentősebb példája, Jánosssy György egyik fő műve. Az eredeti nagyméretű telek kitöltötte a két utca közötti terü-

letet. Az Uri utcai lakóházat Bognár Ferenc szépen helyreállította, azonban az udvari, sérült szárny helyére a hatvanas években új beépítést hoztak létre. Jánosssy munkája olyan, mintha nem is próbálna alkalmazkodni, mégis tökéletesen beleillik a történeti környezetbe. A meszelt téglá általában nem jellemző a történelmi épületekre, itt mégis magától értetődőnek tűnik, ahogyan a mellékutára néző vájatos oromfal és a modern alumínium ablakok is. A belső udvarban a függőfolyosók betonfelületei meglepő erőteljes hatást keltenek, és itt benézve kiderül, hogy a házban kétszintes lakások vannak, ami magyarázza az ablakok gondosan komponált elrendezését.

✚ Janáky György mutatott rá arra, hogy Jánosssy mintha két különböző kor építészeti stílusát vegyitené – mégis az eredmény egyenes, harmonikus és másutt nem is lenne helyénvaló.

✚ Jánosssy másik híres várbeli épületét, a Diplomata-házat sajnos 2022-ben lebontották.

1890–

1920–

1950–

1980–

2010–

1880–

1910–

1940–

1970–

2000–

1870–

1900–

1930–

1960–

1990–

150 év –
15 sétában

Építészeti
városnéző túrák
Budapest 150 évéből

A cikázó
Vizafogó
lakótelep

Ki gondolta volna, hogy 50 év távlatából nem a szükség hanem a divat miatt fognak az emberek lakótelepekre költözni? Vajon mit nyújtanak ezek az ellentmondásos lakóépületek, ami megváltoztatta a róluk alkotott képünket? Úgy tűnik van bennük valami kortárs varázs, amit érdemes felfedezni.

A séta leírása

A 70-es évektől a lakótelepek tervezésében igyekeztek szakítani az első évtized sematizmusával, és ezt az újító törekvést a Vizafogó lakótelep jól tükrözi. Ma azonban a lakótelep különlegessége a cikázó épülettömbök szerkesztésén jelentősen túlmutat. A városrészt bejárva a kortárs lakótelep fejlesztés kivételes hazai példájára lelhetünk.

Megállók

01.

Mártír emlékmű,

a lakótelep rakparti látképe
02.

A lakótelep két ütemének határán,

Bubi megálló a Spar mellett
03.

„Az udvaros házak”
04.

Gyufás Park - Közterek és átmeneti terek
05.

Vizafogó Párakút - Vizafogó Óvoda
06.

Vizafogó pihenőkert - Vizafogó ivókút
07.

Vizafogó Ökopark

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leprellóra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történes, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év _ 15 séta

- 1870

Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
- 1880

A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
- 1890

Millenium a Ligetben
- 1900

Monarchiakori Manhattan
– A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
- 1910

Szecesszió a pesti belvárosban
- 1920

Szentimreváros és a neobarokk
- 1930

Pasaréti modern
- 1940

Amikor a háború belépett az otthonokba
– Épületkárok a második világháborúban
- 1950

Paradigma-körforgás / A „szocreál”
- 1960

„A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
- 1970

A cikázó Vizafogó lakótelep
- 1980

A világ! (A vasfüggönyön innenről)
- 1990

Posztmodern házak egy eklektikus városban
- 2000

Kritikai regionalizmus Vízivárosban
- 2010

Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erőnyeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sivák Zsófia

A cikázó Vizafogó lakótelep

A séta koncepciója: Balla Regina, PhD építész

Szöveg: Balla Regina

Lektorálás: Németh Ádám

Sétafotó: Budapest100 / Torda Viktória

Épületfotók: Klaniczay János

Grafika: Finetyping | Soós Timea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegyesítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

150 év –
15 sétában

Építészeti
városnéző túrák
Budapest 150 évéből

KÉK

VÁROSI SÉTÁK

URBAN WALKS

01. Mártír emlékmű, a lakótelep rakparti látképe
1138 Budapest, Viza utca és Moszka sétány találkozásában

A Vizafogó lakótelep kiváló helyszín a lakótelepek sajátosságainak megismerésére. A lakótelep, mint városforma már a 20. század előtt is létezett, mégis a századfordulót követően meginduló urbanizáció okozta lakónépesség növekedés, a népegészségügyi problémák, valamint az egymást követő világháborúk rombolása okozta lakásínség hatékony felszámolásában vált meghatározóvá a városépítészetben. A lakótelepek nem egy adott társadalmi csoport részére épülnek, hanem mindenkinek, és az elképzeléstől nem idegen a társadalom formálására irányuló törekvés. Építésük városformáló társadalmi kísérlet, de ne felejtjük el, hogy mindek felett az adott korban a jobb életminőség ígérete. Mindazonáltal hazánkban is idővel számos képzelt városépítészeti hozadékot felülír, hogy jól láthatóan a hagyományos építési technológiák alkalmazásával épült néhány száz lakásos telepek építése nem képes a sürgető lakáshiányt felszámolni. Így akárcsak a Szovjetunióban, 1954-től a hazai lakásépítésben is a tömeggyártási technológiák kerülnek előtérbe. A hetvenes évekre a házgyári technológiák alkalmazása elsődlegessé válik, melynek technológiai hatékonysága utat nyit a nagyléptékű telepek építésének.

✚ Egy lakótelep nagyságának meghatározása viszonylagos, itthon a 2000 lakásos vagy annál nagyobb lakótelepek esetében beszélhetünk olyan területi jellemzőkről, melyek már inkább a város a városban koncepciót erősítik, a későmodern lakótelepek nagyszabású koncepcióit visszaadják.

02. A Vizafogó lakótelep két ütemének határán, Bubi megálló a Spar mellett
1138 Budapest, Párkány utca – Viza utca
Tervezők, építészek: Bene László és Szentmártoni Ferenc
Építés éve: 1981–1985
Stílus: késő modern

Az egykori Vizafogó teherpályaudvar felé vezető iparvágány mentén kialakult szegénynegyed felszámolását követően a telep két ütemben épült fel. A terület rendezésére még 1938-ban a Fővárosi Közmunkák Tanácsa dolgozta ki az első javaslatot, majd Bene László és Szentmártoni Ferenc tervei alapján 1981-1985 között felépült az Elektromos pálya keleti oldalán a Vizafogó lakótelep első üteme. A házgyári technológiával készült tízemeletes épületekben 2684 lakást alakítottak ki. 1987-től a teherpályaudvar felszámolásával annak helyén felépült a második ütem, amely 1989-re készült el. Az állomásépületet meghagyták, és később szépen felújították.

✚ Azért érdemes megismerni a Vizafogót, mert egy olyan lakótelep, amely több szempontból is minta típus. Jól mutatja a sétálható szomszédságok modelljének alkalmazását, egyúttal a paneles építészetben is tükröz egy váltást, valamint a kortárs megújításra is egy kiváló példa.

03. „Az udvaros házak”
1138 Budapest, Párkány u. 25–35.
Tervezők, építészek: TTI - Tervezésfejlesztési és Típustervező Intézet
Építés éve: 1988-1989
Stílus: késő modern – posztmodern

1976-ban új országos paneltípus-terv-katalógus jelent meg. Ez változást hozott a lakásméretekben, és szabadabb alaprajzi formálást tett lehetővé. Funkcionálisan ez nagy előrelépést jelentett, azonban, ha laikusként ránézünk ezekre az új típusú házakra, mégsem ez a legszembetűnőbb változás. A 70-es évek első felében még az ország egyetlen házgyára sem gyártott sarkoszkekcíót. Azonban a 76-os fejlesztések nemcsak a derékszögű sarkokat, de a tompa sarkokat is lehetővé tették, ezzel visszatérhetett a Budapestre oly nagyon jellemző keretes beépítés hagyománya, ami ezekben az esetekben általában egy tömb teljes beépítését jelentette. Mindemellert újdonságnak számított a magastetős lezárása az épületeknek, mely tetőtéri lakások kialakítására is teret adott. Így épülhettek fel a második ütemben az úgynevezett „udvaros házak”.

✚ A keretes beépítéssel létrejöhetnek a zártabb kertek, amelyek azonban eredetileg nem voltak elkerítve. A kerítés ✚ A megújított kerteket a meglévő cserje- és faállomány kiegészítésével, új köztéri elemekkel 2023-ban adták át. A 3 teljes és 1 befejezetlen keretes udvaros ház felújításának esetében fontos volt, hogy mindegyik önálló identitással gazdagodjon, de anyaghasználatában hasonló legyen.

04. Gyufás Park
Közterek és átmeneti terek
1138 Budapest, Népfürdő u. 15f
Építés éve: 1981

Egy lakótelep a mai szabályozás szerint 3 telektípusból áll. Van a ház telke, ami egy speciális, ma már hivatalosan nem alkalmazható fogalom, az ún. „úszótelek”. Ez a telek, maga a ház által lefedett földterület, plusz egy-egy méteres sáv a ház körül, amely azért alakult ki, hogy fel lehessen állva-

nyozni a házat esetleges munkálatok során. Ez társasházi közös tulajdon, amelyet a lakók kötelesek rendben tartani. Vannak a közintézmények, amelyeknek saját kertjeik vannak, az adott intézmény kezelője gondozza, újítja őket. Valamint van egy jelentős zöldterület a házak között, ami állami vagy önkormányzati tulajdon. A Vizafogó lakótelep „cikázó” beépítése a sarkoszkekcíó megjelenése nyomán jöhetett létre, és sakktáblaként felosztott zöld-burkolt közterületet eredményezett. Ez a nagyméretű zöldterület az önkormányzat gondozásában van, mint egy központi park és nagyon kevés olyan önkormányzat van, amely képes ezeket a növénytakarókat, játszótereket, padokat stb. jó minőségben fenntartani A legtöbb lakótelep esetében ezek a zöld területek nem igazán tagoltak, az itt látható megemelt szegélyezett kialakítás már a 80-as évek hozadéka.

✚ A lakótelepek többségében a vertikális koncentráció miatt eltűntek az utcát figyelő szemek, a napi használatból adódó utcai jelenlét kérdéssé vált. A telepi közterek elnéptelenedtek, ami később a vandalizmus melegágyává tette a köztereket. Azzal, hogy az utca, mint olyan szinte megszűnt létezni, a lakótelepen való tájékozódás gyakran nagyon nehézkes. Ma a tájépítészetnek elsődleges feladata ezeken a telepeken, hogy a tájékozódást segítve elnevezéseket és új megálló pontokat létesítsen. Erre pedig az egyik első példa volt a Vizafogó sétány 2014-es megújítása, a tagolatlan köztereknek nevet adva, amire jó példa a Gyufás park.

05. Város a városban modell - Vizafogó Óvoda
1138 Budapest, Vizafogó sétány 4.
Építés éve: 1984
Stílus: késő modern

A telepen kereskedelmi egységek és gyógyszertár mellett felépült egy 16 tantermes Vizafogó Általános Iskola, egy 200 férőhelyes Vizafogó óvoda, egy 100 férőhelyes bölcsőde, a Budapesti Ugribugri Bölcsőde és a Berzsenyi Dániel Gimnázium mai épülete, utóbbi intézmény egyébként az országos rangsorban kiemelt, 17. helyen áll. Az óvoda a lakótelep belsejében, lassított forgalmi zónában kapott helyet. A Vizafogó óvoda 1984-ben, a lakó-

telepi óvodák többségéhez hasonlóan előregyártott technológiával épült. A lakótelepi neveléshez köthető közintézmények típustervei általában egy-egy alkotóhoz kötődtek a szakmában, és az adott helyszínekre adaptálták őket. Ami igazán különlegessé teszi az óvodát, az a 2019-ben lezajlott megújítása. Az Archikon Építésziroda sokadik óvodaterve után ez a megújítás példaértékű, és talán iránymutatást ad a többi nagyon hasonló lakótelepi óvoda modernizálására. A meglévő panelépület jelentős részét megtartották, elemezték a jelenleg is működő óvoda adottságait, és olyan pozitívumokat azonosítottak, mint a kompaktság, a keleti tájolás és a kertkapcsolat.

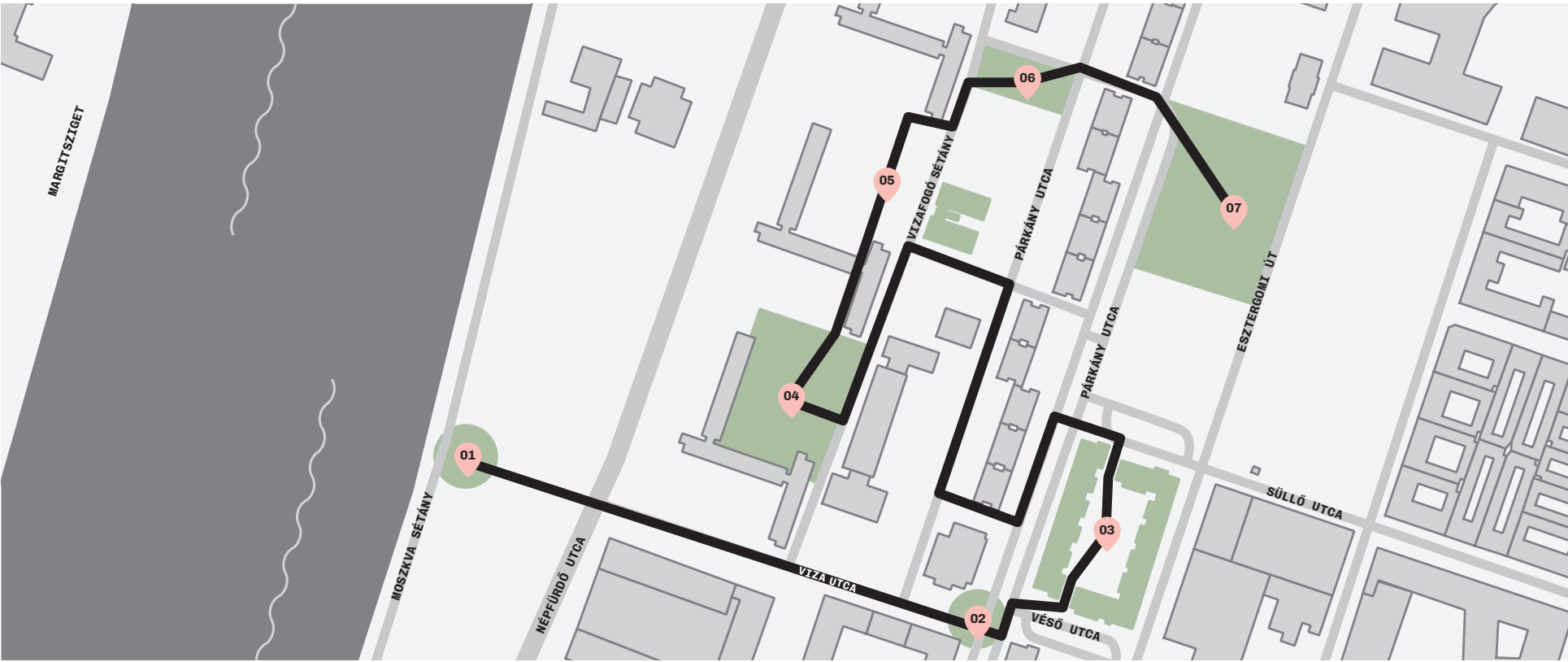

06. Vizafogó pihenőkert - Vizafogó ivókút
1138 Budapest, Párkány u. 28.
Építés éve: 1981–1985
Stílus: késő modern

Az óvodában a csoportok mind valamilyen halacska nevet viselnek, így cselle, kölönte, süllő vagy pisztráng terem is van. A szülők hirtelen nem is értették anno állítólag miért is kapták ezeket a neveket, most kiderítjük. Mi is az a viza? Az akár 9 méteresre is megnövő vizák a Fekete-tenger sós vizéből ide, a XIII. kerületi Vizafogó környéki zombékos-nádas területekre jártak fel évszázadokig ívni, vagyis szaporodni. A folyásiránnyal szemben a Dunán felúszó halak mára már teljesen eltűntek, nemcsak a környékről, de a folyóból is, a szabályozásoknak köszönhetően. A Vaskapu-szoros 19. századi kiépítése, majd a hatvanas években az ottani vízierőmű teljesen ellehetetlenítette a vándorlásukat természetes szaporodóhelyükre. Így emléküket már csak pár múzeumi vitrin őrzi, valamint ez a városrész, többek között ezzel a vizákkal díszített ivókúttal.

07. Vizafogó Ökopark
1138 Budapest, Esztergomi út 46-48.
Tervezők, építészek: Archikon, Objekt
Építés éve: 2022
Stílus: kortárs modern

A rendszerváltás után felmerült, hogy ez a beépítetlen terület legyen a Fővárosi Levéltár új épülete, ám végül 2020-ban az önkormányzat közparki területté minősítette, ezzel teret adva egy különleges rekreációs tér kialakításának. A kerületre jellemzően a fejlesztők figyelembe vették a lakók véleményét, ötleteit is. A helyszínen egy közel 1000 m² vízfelületű, természetes kialakítású tó kapott helyet, amely jelentős, mikroklimát javító hatással rendelkezik. A parkhoz kapcsolódik egy pavilon, amelyet környezettudatos szempontokat szem előtt tartva az Archikon Építésziroda tervezett. A helyi identitást kifejezésére a tó közepén helyet kapott egy köztéri szobor, Lestyán-Goda János szobrászművész Halak című alkotása. Szép időben a számos köztéri funkció mellett, egy kis vendéglátóegység is vár bennünket, a Vizafogó még (de már lehet nem sokáig) sárgás parapetes paneljeinek tövében.

Világutazás a Kádár-korszakban: Finnország, Örményország, Algéria, Bukarest, és ki sem kell tennünk a lábunkat a Bartók Béla út környékéről. A séta során szó esik a szocializmus építészetének valóságáról és a lehetséges alternatívákról, néhány konkrét ház és építész segítségével.

A séta leírása

A háború utáni építészet eleinte a modern hagyományait követve alakult, azonban az 50-es éves „szocreál” stílusdiktátuma megakasztotta a nemzetközi trendek szerinti fejlődést. A 60-as évektől kezdve azonban már újra a modern vált a meghatározó stílussá, annál is inkább, mivel az iparosított építészet költséghatékonysági megfontolásokból is a díszítetlen épületek tervezését tette lehetővé. A késő modern korszak után a ‘80-as évekre a nyugati féltekén már hódításnak indult posztmodern is felütötte a fejét a hazai építészetben, a kor technológiai korlátai és az általános anyagiányból fakadó kényszermegoldások mellett is izgalmas modern épületek születtek országszerte. Sétánk Újbuda máig fel nem dolgozott korszakát mutatja be, a Gellért-hegy lankáin megbúvó alkotásoktól egészen a Villányi úti „szocmodern” oktatási épületig.

Megállók

01. Budapesti örmény katolikus kápolna
02. Finn Nagykövetség és Finnagora
03. A hajdani Államigazgatási Főiskola épülete
04. Az egykori Bukarest étterem háza
05. 42 lakásos társasház
és Szabó Ervin fiókkönyvtár
06. Makovecz Imre egykori otthona
07. Az MSZMP Budapesti Pártbizottság
Oktatási Igazgatósága

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leporellóra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történes, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év – 15 séta

- 1870** Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
1880 A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
1890 Millenium a Ligetben
1900 Monarchiakori Manhattan
– A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
1910 Szecesszió a pesti belvárosban
1920 Szentimreváros és a neobarokk
1930 Pasaréti modern
1940 Amikor a háború belépett az otthonokba
– Épületkárok a második világháborúban
1950 Paradigma-körforgás / A „szocreál”
1960 „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
1970 A cikázó Vízafogó lakótelep
1980 A világ! (A vasfüggönyön innenről)
1990 Posztmodern házak egy eklektikus városban
2000 Kritikai regionalizmus Vízivárosban
2010 Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erényeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sívák Zsófia

A világ! (A vasfüggönyön innenről)

A séta koncepciója: Kovács Dániel, művészettörténész,

a MÉM-MDK kurátora

Szöveg: Kovács Dániel

Lektorálás: Klaniczay János

Sétafotó: Budapest100 / Schöff Gergely

Épületfotók: Klaniczay János, Kőhalmy László,

Hauenstein Mátyás / Budapest100

Grafika: Finetyping | Soós Timea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegyesítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

01. Örmény katolikus kápolna
1114, Orlay u. 6.
Tervezők, építésszek: Ázbej Sándor
Építés éve: 1974
Stílus: késő modern

A budapesti örmény katolikusok kápolnáját egy historizáló bérvilla földszintjén alakították ki; az épületből kinyúló, modern bővítés maga a szentély. A felső szinteken örmény múzeum működik. Az örmény egyházi építészet másfél évezredes hagyományainak jelei: az ikonosztáz, a centrális elrendezés, a főhajó négy márványoszlopának egyenlő szárú keresztjei, ma is jól láthatóak a kápolnában. Sajnos a szentély külső falára öntött örmény kereszt, a „khachkar” mára eltűnt az utólagos zsindeylburkolás alatt – de találunk illet a bejárat mellett, az örmény népi rtás emlékét idézve.

+ Ázbej Sándor azért kapta ezt a megbízást, mert maga is örmény családból származott.
+ Sokat elárul az egyházak helyzetéről a korszakban a kápolna titulusa: a Fogolykiváltó Boldogasszony.
+ A kápolna az istentiszteletek idején a nyilvánosság számára is látogatható!

02. Finn Nagykövetség és Finnagora
1118, Kelenhegyi út 16/a
Tervezők, építésszek: Ilmo Valjakka
Építés éve: 1986-1988
Stílus: posztmodern

A finn nagykövetség 1934-től működött az itt álló Wenkcheim-villában, amely a II. világháborúban kiégett. Romjai egészen az 1980-as évekig itt éktelenkedtek; csak ekkora sikerült megállapodást kötnie a két államnak az új követségről. A telek két széle közötti 17 méteres szintkülönbség, a különféle funkciók egységesítése és a ligetes terület egyaránt kihívásokat állítottak az építész elé. Valjakka

visszafogott, erőteljesen tagolt és finom posztmodern elemekkel színesített épülete azonban remekül megoldja a feladatot. Az épület hátsó frontjának látványáért érdemes felkapaszkodni a Kelenhegyi útra.

+ Ez az egyetlen épület Budapesten, amelyet a Kádár-korszakban nyugati építész tervei szerint épült.
+ 1963-ban Urho Kekkonen finn köztársasági elnök az első nem szocialista államfőként látogatott el Kádár Jánoshoz.
+ Az itt működő Finnagora programjai, valamint a könyvtár nyilvánosan látogathatóak.

03. A hajdani Államigazgatási Főiskola épülete
1118, Ménési út 5.
Tervezők, építésszek: Törőcsik Sándor (LAKÓTERV)
Építés éve: 1979
Stílus: késő modern

Itt állt az az épület, amelynek a párt-állam vezetői karát képezték ki. A két, zöld üveg függőnyfallal burkolt torony a belváros és a külső Bartók Béla út felől is jól láthatóan uralta a környezetet, ám a 2010-es évekre megürültek. Mára csak a szerkezetük maradt, amely 2023-ra kívül-belül új arcot kapott a PLANT – Atelier Peter Kis tervei alapján, és ma a Corvinus Egyetemet szolgálja.

+ Még az eredeti épületben forgatták 2021-ben az HBO első, teljesen magyar fejlesztésű sorozatát, A besúgót.
+ A tervező, Törőcsik Sándor jóval ismertebb munkája a Flórián téri üzletközpont.

04. Az egykori Bukarest étterem helye
1111, Bartók Béla út 48.
Tervezők, építésszek: Törőcsik Sándor
Építés éve: 1973
Stílus: késő modern

A már a háború előtt is itt működő Ketter vendéglő, Karinthy Frigyes egykori törzshelye 1968-ban zárt be végleg. Egyszintes épülete helyére hétemeletes lakóház települt, aljában egy újabb étteremmel, amelyet ezúttal – a szocialista blokk összetartásának jegyében – Bukarest nevére kereszteltek. Eleinte a magyar-román belkereskedelmi egyezmény jegyében valóban román ételeket szolgáltak fel; később sörözővé és diszkóvá zülött. Helyén ma drogéria és bankfiók működik.

+ A hatvanas években itt működő Borostyán étterem egy incidense, amelyből a reklámáló vendég törött orral távozott, annyira meghihlette Fehér Klára írónőt, hogy regényt írt belőle Perben, haragban címmel.
+ A Bukarest étteremben eredetileg 390-en tudtak leülni egyszerre; a padlót fekete, a falakat fehér márvány borította.
+ A budapesti Bukaresttel egyidőben a román fővárosban is nyílt magyar étterem és presszó.

05. 42 lakásos társasház és Szabó Ervin fiókkönyvtár
1117, Karinthy Frigyes út 11.
Tervezők, építésszek: Virág Csaba (Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem)
Építés éve: 1963-1964.
Stílus: modern

A földszinten és a -1 szinten elhelyezett könyvtár mellett felfelé szintenként hat lakást rejt ez az épület. Homlokzata ma is csaknem az eredeti képet mutatja, üvegtégla betétekkel, mívés felirattal és az azt eredetileg megvilágító, hármas lámpacsokorral. Eredeti a sárga színezés is, igaz, ezt a tervező később igen megbánta. Akárcsak a parapetek sima felületét, amelyről a világhírű építész, Breuer Marcell már az építkezés közben megmondta: „le fognak szakállasodni.” Így is lett: a lefolyó esővíz csúnya nyomot hagy rajtuk.

+ Virág Csaba jó barátságot ápolt az Amerikában élő Breuer Marcellel felesége, Pázmándi Margit építész révén, akinek az első férje, Fischer György Breuer egykori kollégájának és barátjának, Fischer Józsefnek volt a fia.
+ Virágnak van egy másik, csaknem ugyanilyen könyvtár-lakóépülete is a Liszt Ferenc téren; mindkettő tervezésében közreműködött akkori főnöke, Weichinger Károly is.
+ Érdemes megnézni az eredeti, szép homlokzati feliratokat!

06. Makovecz Imre egykori otthona
1114, Villányi út 8.
Építés éve: 1930-as évek
Stílus: modern

Ebben a két világháború közötti házban élt az 1980-as években Makovecz Imre (1935-2011), a kor addigra legismertebb magyar építésze. Ekkorra saját erejéből, a köré csoportosuló fiatalokkal összefogva oda jutott, hogy külföldön is tervezhetett és építhetett. A korábban elhallgatott, a szakma perifériájára űzött építész a nyolcvanas években már Budapesten is aktívan tervezett és épített, igaz, kizárólag családi házakat a budai hegyekben. Legfontosabb fővárosi középülete a farkasréti temető ravatalozója.

+ Makovecz Imre az 1992-es sevillai világkiállítás magyar pavilonjával vált nemzetközileg is híressé. Ezt követően kérte fel Károly wales-i herceg egy londoni pavilon tervezésére, amely azonban nem valósult meg.

+ Makovecz Imre Budapesten született, de gyerekkorában sok időt töltött apai nagyszüleinél, a Zala megyei Nagykapornakon – a falusi kultúra és közösség működése élete végéig tartó hatással volt rá.

07. Az MSZMP Budapesti Pártbizottság Oktatási Igazgatósága
1114, Villányi út 11-13.
Tervezők, építésszek: Balogh István, Molnár János (LAKÓTERV)
Építés éve: 1972
Stílus: késő modern

A telekre eredetileg a ciszterci oktatási-hitéleti trió befejező ütemét, a rendházat szánták, de közbeszólt a háború. Tömegében, párkánymagasságában így is gondosan illeszkedik a kompozícióhoz, csak épp az egyház helyett az ekkoriban szintén „mindenható” párt érdekeit szolgálta. Középpontjában félkör alaprajzú, 600 fős előadóterem kapott helyet, emellett konyha, étterem, büfé, további előadók, könyvtár és irodák is – lényegében egy mini egyetemi campusként. Ma az Edutus Egyetem használja.

+ A nyitott loggia felé húzott, felpenderedő betonlemez egyértelműen a világhírű svájci-francia építész, Le Corbusier kései munkáinak hatását mutatja.
+ A fekete kerámia- és márványburkolat, a nemrég pirosra festett oszlopok kifejezetten igényessé teszik az épületet, amely több filmben és sorozatokban szerepelt mostanában.
+ A beruházás a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem, közismert nevén a „foxi-maxi” otthonaként készült, amely a gyakorlatban kötelező jellegű ideológiai továbbképzőként szolgált a vezető beosztásra áhítózó, jellemzően 30-50 közötti dolgozók számára.

Itt az idő, hogy a historizmus és a modern építészet után a budapesti posztmodern is méltó figyelmet kapjon. A séta a posztmodern kiemelkedő fővárosi példáit veszi sorra, a Kádár-kor végén, 1981-től tervezett Kálvin téri Korona Szállótól a korai piacgazdaság jellegzetes projektjének tekinthető Bank Centerig.

A séta leírása

Az építészetben a posztmodern a hatvanas évek második felétől a modern építészet és várostervezés bevett gyakorlatait fellazító, azoktól eltérő vagy egyenesen azokkal szemben fellépő irányzatok gyűjtőfogalma. A modernizmus többé-kevésbé jól körülhatárolható formai megoldásaival szemben nem mutat egységes stílusjegyeket, ennek ellenére a posztmodern épületek jól felismerhetők a történeti stílusokat idéző tömegalakítás és motívumok, a játékos megoldások, a merészebb színhasználat vagy az organikus, tradicionalista formák alapján. Budapesten a nyolcvanas évek bomló szocializmusa távol állt attól a kapitalista közegtől, amelyben a posztmodern építészet a hatvanas évek végén megfogant, a rendszerváltás utáni időszak viszont pillanatok alatt nyitotta meg a lehetőséget egy nem anyag- és pénzhiánnyal küzdő építészet előtt. Ebben a kettősségben jött létre a budapesti posztmodern építészet, keresve történeti gyökereit az eklektikában és a szocialista realizmusban, valamint helyét a nemzetközi áramlatok között.

Megállók

01. Korona Szálló
02. East-West Business Center
03. Semmelweis utcai társasház
04. Taverna Szálló & Nemzetközi Kereskedelmi Központ
05. Grand Hotel Corvinus Kempinski
06. Képviseleti Irodaház
07. Bank Center

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leporellóra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történet, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év – 15 séta

- 1870** Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
- 1880** A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
- 1890** Millenium a Ligetben
- 1900** Monarchiakori Manhattan
 - A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
- 1910** Szecesszió a pesti belvárosban
- 1920** Szentimreváros és a neobarokk
- 1930** Pasaréti modern
- 1940** Amikor a háború belépett az otthonokba
 - Épületkárok a második világháborúban
- 1950** Paradigma-körforgás / A „szocreal”
- 1960** „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
- 1970** A cikázó Vizafogó lakótelep
- 1980** A világ! (A vasfüggönyön innenről)
- 1990** Posztmodern házak egy eklektikus városban
- 2000** Kritikai regionalizmus Vízivárosban
- 2010** Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erényeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sivák Zsófia

Posztmodern házak egy eklektikus városban

A séta koncepciója: Árkovics Lilla, Csóka Attila Róbert, Molnár Szabolcs, Smiló Dávid, a Paradigma Ariadne építészeti

Szöveg: Németh Ádám

Lektorálás: Klaniczay János

Sétafotó: Budapest100 / Puskás Anna

Épületfotók: Kátai Ádám, Klaniczay János

Grafika: Finetyping | Soós Tímea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegységítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

01. Korona Szálló
V. kerület, Kálvin tér – Kecskeméti utca sarok
Tervezők, építészek: Csontos Csaba
Építés éve: 1987–1990
Stílus: posztmodern

A szálloda két épületszárnyának helyén korábban a Kecskeméti utca északi oldalán egy neoreneszánsz, míg a déli oldalon egy szecessziós bérpalota állt. 1948-ban a háború végén megsérült két házat elbontták, és a foghíjteleket 1966-ban szálloda építésére jelölték ki. A tervezés csak a nyolcvanas évek elején vette kezdetét, és a híddal összekötött két épületszárny 1987-1990 között, nagyrészt előregyártott elemekből épült meg. A Csontos Csaba által tervezett együttes a posztmodern nagyvárosias és historizáló irányzatához illeszkedik, az északi szárny tornyának tetején lévő „korona” a szálló nevére utal.

✚ A szálloda az egykori városfal vonalán áll, a 15. századtól 1794-es lebontásáig a Kecskeméti utca Kálvin téri torkolatában állt a Kecskeméti kapu – a szálloda szárnyait összekötő híd egyúttal erre is emlékeztet. ✚ A szállodával szomszédos Kecskeméti utca 17. alatti házat – pontosabban annak korábbi magját – a korabeli pesti gyakorlatot követve a városfalhoz építették hozzá.

✚ A nyolcvanas években a Bástyá utca túloldalán kezdődő épülettömb házainak bontását és helyükön közpark létesítését tervezték, de végül a tömb rehabilitációja valósult meg.

02. East-West Business Center
VIII. kerület, Rákóczi út 1–3.
Tervezők, építészek: Zalaváry Lajos
Építés éve: 1989–1991
Stílus: posztmodern

A város kiemelt pontján elhelyezkedő telken 1913-ig a régi Nemzeti Színház és annak sarokkupolás bérháza állt. Az együttes elbontása után az ötvenes évekig megmaradt a bérház kétszintes csonkja, majd a nyolcvanas évek végéig a telek üresen állt. 1989-ben egy svéd ingatlanfejlesztő cég megbízásából Zalaváry Lajos tervezte a ma látható irodaházat, amely tömegalakításában és léptékében a Rákóczi út túloldalán álló Georgia-bérházra rezonál, miközben üveghomlokzata jellegzetesen posztmodern fogással a környezetét tükrözi vissza.

✚ Átadásakor, mozgatható belső falainak köszönhetően ez számított Budapest legkorszerűbb irodaházának. ✚ Az eredetileg átlátszó üvegű saroktoronyban panorámalift működött, 2007-ben azonban egy ellentmondásos – szintén Zalaváry által tervezett – felújítás során az épület-részt emeletekre osztották és ide is tükörüveg került. ✚ A 20. század folyamán a telek beépítésére jónéhány terv készült, 1911-ben és 1913-ban egy új Nemzeti Színház, 1970-ben pedig a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége (MTESZ) ide szánt székházának tervezésére írtak ki pályázatot, az utóbbiban Zalaváry Lajos, Csontos Csaba és Dobozi Miklós közös terve kapta az első díjat.

03. Semmelweis utcai társasház
V. kerület, Semmelweis utca 10.
Tervezők, építészek: Nagy Tamás
Építés éve: 1983–1986
Stílus: posztmodern

A séta egyetlen lakóépülete a 2020-ban elhunyt Nagy Tamás –generációjának kiemelkedő alkotója – első jelentős megbízása volt. A társasház vertikális hangsúlyú homlokzatával a két szomszédos bérházhoz illeszkedik, de egyúttal a belvárosi utcaképhez egy teljesen új minőséget hozott. Ehhez nemcsak a téglaburkolat, de a homlokzatok komplex tagolása és a különleges tetőforma is hozzájárultak. A hét lakószinten negyvenegy közel 60 m²-es lakás

található, amelyek nagyrésze az udvari oldalon húzódó függőfolyosókról közelíthető meg. A tető sajátos formáját részben a tetőtérben kialakított kazánház tégigénye határozta meg.

✚ A Semmelweis és Vitkovics Mihály utcák sarkán álló foghíjtelekre eredetileg a budapesti 22. Állami Építőipari Vállalat szeretett volna dolgozóí számára lakásokat építeni, de már a tervezés során az OTP szerezte meg a telket, és a társasház a bank beruházásában épült meg. ✚ 1988-ban Makovecz Imre írt kritikát a házról, amely szerint messze meghaladja a budapesti foghíjbeépítések átlag színvonalát, ugyanakkor a tetőtér merész formájához képest a homlokzatot túlságosan mértéktartónak tartotta. ✚ Nagy Tamás számára a nyolcvanas évek izgalmas időszak volt, a Mesteriskola elvégzése után a BUVÁTI-ban, majd három éven át egy New York-i tervezőirodában, végül 1989-től egy évig Makovecz Imre irodájában dolgozott.

04. Taverna Szálló (ma Mercure Budapest City Center) és Nemzetközi Kereskedelmi Központ
V. kerület, Váci utca 20.
Tervezők, építészek: Finta József, Csizmár Gyula
Építés éve: 1983–1985
Stílus: posztmodern

A két szemközti épület mintegy magába sűríti a posztmodern építé-szet fő jellemvonásait – ilyenek a szobrászati díszítés, a historizáló és lágyan ívelt formák, a történeti beépítéshez való illeszkedés, valamint a külső és belső terek összefolyása. A Taverna (terv. Finta József) volt a Belvárosi Vendéglátó Vállalat első szállodája, míg a szemközti Nemzetközi Kereskedelmi Központ (terv. Finta József és Csizmár Gyula) külföldi cégek bérirodaházának épült. Utóbbi homlokzata a posztmodern klassziczáló vonulatát képviseli, és a tervezés idején ennek telke volt a Váci utca Duna felőli oldalának utolsó foghíja.

✚ Az épület elhelyezését meghatározta a nyolcvanas évek jellegzetes városrendezési törekvése, amely a Belvárosban passzázsok kialakítására irányult. ✚ A két szemközti épületet eredetileg a Váci utca felett híddal tervezték összekötni, amely egyúttal panorámát kínált volna a belváros központi bevásárlóutcájára, de ezt a fővárosi tanács nem támogatta. ✚ A Kálvin téri Korona Szálló építéséhez hasonlóan a kivitelezést itt is osztrák cégek végezték.

05. Grand Hotel Corvinus Kempinski
V. kerület, Erzsébet tér 7–8.
Tervezők, építészek: Finta József, Puhl Antal
Építés éve: 1990–1992
Stílus: posztmodern

Az Erzsébet tér délnyugati oldalán 1990-ben a német Kempinski hotel-lánc a korszak leggrandiózusabb budapesti szálloda-projektjébe kezdett, amihez Finta Józsefet bízták meg a tervezéssel, akit Közép-Európa egyik legelismertebb szálloda-tervezőjeként tartottak számon. A kései posztmodernbe sorolható kilencemeletes épület mozgalmas és változatos homlokzatain éppúgy megtalálhatók neo-modern jegyek, mint neoklasszicista motívumok (utóbbira a legszembetűnőbb példa a déli homlokzat félkörös oszlopcsarnoka).

✚ Az utcatömb méretű, a második világháborúban kibombázott hatalmas telken korábban négy ház állt, a háború után a foghíjat parkolónak használták. ✚ A telken a Budapesti Rendőr-főkapitányság – amely ekkor az egykori Adria Biztosító szomszédos épületében székel – szeretett volna egy új székházat építeni, de nem tudta azt megszerezni. A BRFK jelenlegi Teve utcai székházát később szintén Finta József tervezte. ✚ A helyszín kiválasztása a New York-i Emery Roth & Sons tervezőiroda részvételével zajlott, amely a nyolcvanas évek végén a budapesti szálloda-telepítési koncepció kidolgozásában működött közre.

06. Képviselői Irodaház
V. kerület, Bajcsy-Zsilinszky út 12.
Tervezők, építészek: Finta József
Építés éve: 1987–1989
Stílus: posztmodern

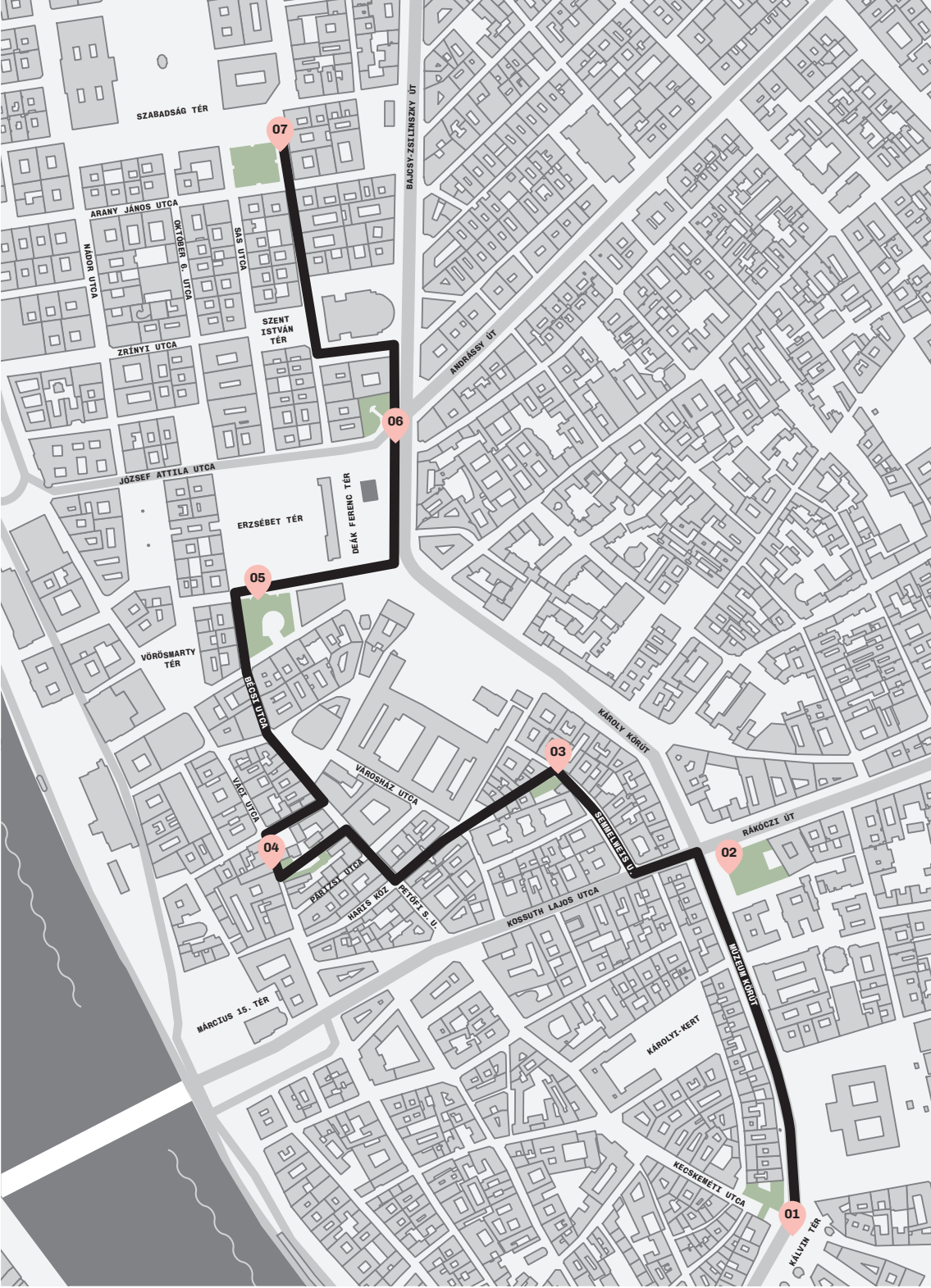
A város kitüntetett pontján álló irodaház a Pénzüketeti Központ megbízásából épült külföldi gazdasági és pénzügyi külképviseletek számára. Finta a néhány évvel korábbi, hasonló funkciójú Váci utcai Nemzetközi Kereskedelmi Központ sikerének köszönhetően kapta meg a megbízást. Az épület több szempontból is illeszkedik a szomszédos házakhoz, de egyszersmind önálló markáns hangsúlyt teremt három jelentős útvonal és az Erzsébet tér csomópontjában. Finta az épületet két fő tömegre bontotta és középük egy általa „kanyonnak” nevezett ívelt udvart ékelt be, amely a homlokzatot rendkívül dinamikussá teszi.

✚ A háború után sokáig a telket magában foglaló háztömb elbontását tervezték, mivel helyén a Bazilikát az Erzsébet térrel összekötő szabad teret kívántak létesíteni. ✚ Az irodaházról írt kritikájában Szegő György az ívelt előudvar által elválasztott két épülettömeget „női” és „férfi” részként különböztette meg, ennek megfelelően az északi, „férfi” rész tornyát fallikus formaként értelmezte.

✚ Finta eredeti elképzelése szerint a földszint átjárható lett volna, a szomszédos ház udvarán keresztül a Hercegprímás utcába lehetett volna innen átsétálni.

07. Bank Center
V. kerület, Szabadság tér 7.
Tervezők, építészek: Finta József, Fekete Antal
Építés éve: 1993–1995
Stílus: posztmodern

A Szabadság tér délkeleti sarkában elhelyezkedő telek a második világháború utáni bontások nyomán üresen állt és más belvárosi foghíjakhoz hasonlóan parkolóként szolgált. A pénzügyi negyed egyik központjának szánt épület tervezése 1991-ben indult el, és 1995-ös átadásakor ez volt Közép-Európa legnagyobb irodaháza. Homlokzatait a Fintára jellemző kontrasztos kiképzés jellemzi, amely a kőburkolatok és a nagy üvegfelületek kettőségére építve eredményez pozitív-negatív hatást. A sokszínű építészeti környezetben az épület elsősorban a szomszédos egykori Pénzüketzeti Központ érett modern irodaházával áll párbeszédben.

✚ A projekt jelentőségéről tanúskodik, hogy az épületet az ünnepélyes átadáskor Göncz Árpád köztársasági elnök nyitotta meg. ✚ Az épület mögötti beruházók Demján Sándor mellett Andrew Sarlós és Fejér W. Béla 1956-ban Magyarországról kivándorolt kanadai befektetők voltak, utóbbi néhány évvel később a Gresham Palota szállodává alakítását finanszírozta. ✚ Az irodaház egy több száz négyzetméter területű nyolcszög alakú fedett átriummal rendelkezik, amely az utcatömb mélységű épület belső tereinek is elegendő napfényt biztosít.

1870–	1880–	1890–	150 év – 15 sétában	Építészeti városnéző túrák Budapest 150 évéből
1900–	1910–	1920–		
1930–	1940–	1950–		
1960–	1970–	1980–		
1990–	2000–	2010–		
Kritikai regionalizmus Vízivárosban				

Tudtad, hogy Buda egyik legrégebbi városrészében
bújnak meg a legjobb kortárs épületek? Vízivárosi
sétánkon megismerkedhetsz a kritikai regionalizmus
fogalmával, nézünk sok kortárs téglarchitektúrát
és a *genius loci* nyomába eredünk.

A séta leírása

A Budai Vár alatt elterülő Víziváros Buda egyik legrégebbi városrésze, ahol a mai napra a török időktől a barokk és neo irányzatokon keresztül, a huszadik századi modern és a kortárs stílusokig számos építészeti réteg lelhető fel. A különböző irányzatok, trendek, történelmi korszakok szerves együttélése remek táptalaj volt az ezredforduló építészeti irányzatainak kibontakozására. A modern hagyományokra épülő, ugyanakkor erősen a helyi kontextusból ihletet merítő és arra reagáló építészet példáin keresztül ismerhetjük meg 2000-es évek kortárs alkotásait.

Megállók

01. Szilágyi Dezső tér
02. Corvinus Palace
03. Raoul Wallenberg vendégház
04. Toldy Ferenc Gimnázium torancsarnoka
05. Csík Ferenc Általános Iskola és Gimnázium
06. Geometria Irodaház
07. Hotel Regnum
08. Kacsá utcai irodaház

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leporellóra.

Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történes, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év – 15 séta

- 1870** Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
1880 A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
1890 Millenium a Ligetben
1900 Monarchiakori Manhattan
 – A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
1910 Szeecesszió a pesti belvárosban
1920 Szentimreváros és a neobarokk
1930 Pasaréti modern
1940 Amikor a háború belépett az otthonokba
 – Épületkárok a második világháborúban
1950 Paradigma-körforgás / A „szocreál”
1960 „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
1970 A cikázó Vizafogó lakótelep
1980 A világ! (A vasfüggönyön innenről)
1990 Posztmodern házak egy eklektikus városban
2000 Kritikai regionalizmus Vízivárosban
2010 Miért mesészerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlesztés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülöttünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és erőnyeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata
Kurátor: Klaniczay János
Projektkoordinátor: Kátai Ádám
Fényképezés: Sivák Zsófia

Kritikai regionalizmus Vízivárosban
A séta koncepciója: Klaniczay János, építész,
a KÉK Városi Séták projektvezetője
Szöveg: Klaniczay János
Lektorálás: Klaniczay János
Sétafotó: Budapest100 / Gyulai Szilvia
Épületfotók: Klaniczay János

Grafika: Finetyping | Soós Timea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány
 1133 Budapest, Bartók Béla út 10-12.
www.kek.org.hu

Kövess minket online!

 @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK
– Contemporary Architecture Centre

 @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

 @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

 varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegyesítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:
 @Budapest100 / Budapest100
 @budapest100
www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

01. Szilágyi Dezső téri református templom
1011 Budapest, Szilágyi Dezső tér 3.
Tervezők, építésszek:
Pecz Samu
Építés éve: 1893-1896
Stílus: historizmus

Sétánkat a Szilágyi Dezső téren kezdjük, nevezetes Pecz Samu építész szobránál. A neogótikus templom a maga korában kifejezetten nagy újdonságnak számított a környezetében, a vár közelsége miatt gótikus stíluselemekkel díszített templom ötszögre szerkesztett belső terei, vertikális téglarchitektúrája a középkort idézi meg. Ehhez képest a környező épületek többsége a századforduló historizáló stílusát követi.

+ A tér korábbi neve alsó vásártér, itt tartották az éves vásárt.
+ 1889-es tervpályázaton "Pentagon" jelíggel szerepelt a templom.
+ A 4-es szám alatt Kopaczek György által tervezett gyönyörű szecessziós bérházat találjuk.

02. Corvinus Palace
1011 Budapest, Szalag utca 24-30.
Tervezők, építésszek:
Reimholz Péter, Nagy Péter, Németh Tamás, Kertész Bence, Eke Zsolt
Építés éve: 2008-2010
Stílus: „kortárs regionalizmus”

A Szalag utcán indulunk el a Várlejtőn, és rögtön egy névtelen lépcsőre fordulunk. Ez itt a Corvinus Palace, amin jól végigvehető a várbeli kortárs építészetre jellemző három fontos szempont. A tömegalakítás segítségével a tervezők segítenek a környező léptékhez idomítani az épületet. Az anyaghasználat változatos és sok esetben használnak téglát a homlokzaton. Helyi történetek, legendák, formák elevenednek meg az épületen.

+ Reimholz Péter nevéhez több várbeli ház is köthető, leghíresebb talán a Hapimag ház fenn a Bécsi kapu tér mellett.
+ A kis térnek nincs neve. (még!)
+ Ha jól figyelünk 8 szintet is meg számolhatunk az épületegyüttesen.

03. Collegium Budapest
Raoul Wallenberg vendégház
1015 Budapest, Toldy Ferenc utca 8-10.
Tervezők, építésszek:
CET Budapest – Csomay Zsófia és Reimholz Péter
Építés éve: 1999-2001
Stílus: „az első vízivárosi téglá”

Csomay Zsófia egyik legjobban sikerült épülete a férjével közösen jegyzett vendégház. Figyeljük meg a sarok toronyszerű megfogását, melyvel lezárást ad a Toldy Ferenc utca házsornak. A kő lábazat valójában 2 szintet is elrejt, világos színével ügyes kontraszttal könnyíti a további 3 emelet téglával burkolt tömegét. Az épület a mai napig vendégházként működik külföldi professzorok lakhatását biztosítva.

+ A kapu jellegzetes íve a Hapimag házón is visszaköszön, a helyi borospincékre utal.
+ A pályázatot az utolsó pillanatban adták be, egy hirtelen ötlet volt úgyesen kidolgozva.
+ Az épület egy hangulat belső udvarral rendelkezik, függőfolyosókkal körbevéve.

04. Toldy Ferenc Gimnázium tornacsarnoka
1015 Budapest, Donáti utca 28.
Tervezők, építésszek:
Földes és Társai
Építésziroda – Földes László, Mórocz Tamás, Pethő Tamás
Építés éve: 2003-2004
Stílus: „tégla modern”

A sportszarnok épületénél nem volt kérdés, hogy az impozáns neogótikus gimnáziumépülethez hasonlóan téglahomlokzata legyen. A sportszarnok egy emelettel az utca szintje alá van süllyesztve. A tömegalakítás a szomszédos házhoz passzintja a homlokzatot. A lőrés szerű ablakok a Vár karakterét idézik meg. De legjobb a kapu: a fokozatosan szűkített és hátrább lépcsőző homlokzati síkok a gótikus kapuzatok ideáját juttathatják eszünkbe.

+ A kis rések a homlokzaton szellőző nyílások, melyek hűtik a homlokzatot.
+ A gimnázium főbejáratának ikonikus oroszlános kilincset pontosan lemásolták a lenti kapuhoz is.
+ A fenti emelet rejt a Csók István rajztermet.

05. Csík Ferenc Általános Iskola és Gimnázium
1027 Budapest, Medve utca 5-7.
Tervezők, építésszek:
Építész Stúdió – Sólyom Benedek, Cságoly Ferenc
Építés éve: 2001-2003
Stílus: „kritikai regionalizmus”

Még egy tornacsarnok, megint téglapépület, de mi is a kritikái a regionalizmusban? A Medve utcai épületnél jól megfigyelhető, ahogy „reagál” a historizáló főépület homlokzati rendszerére. Az osztó és zárópárkány megjelenik, a lábazat folytatódik, de követ imitáló vakolat helyett betonból. A két épület közé ékelt torony megidézi a Víziváros harangtornyait, magassága a régi épület tetőgerincével egyezik. Helyi értékek, kortárs formavilág.

+ A épület pengefalakon áll, ugyanis alatta római kori maradványok rejtőznek a földben.
+ A főépület belseje is teljesen megújult, ennek jele a kapu modern kialakítása.
+ A tornacsarnok az emeleten található.

06. Geometria irodaház
1027 Budapest, Medve utca 27.
Tervezők, építésszek:
3H Építésziroda – Csillag Katalin és Gunther Zsolt
Építés éve: 2010-2012
Stílus: „high-tech kortárs”

Erős állítás a tervezők részéről, hogy a korábbi évek szinte tradíció jellegű trendjét megtörve nem téglá, hanem üveghomlokzatú házat terveztek. A házra sok kritika mondja, hogy egyszerre tud illeszkedni és ugrik ki a környezetéből. A tömegét és a beépítést tekintve vegyük észre, hogy a tőle balra található '70-es években épült téglaház arányait követi. Izgalmas újítás és egy korszak vége.

+ Az épület mellett autóliftet láthatunk, mely a mélygarázsba visz.
+ Az ablakok redőnyeit automatikus rendszer irányítja a belső hőháztartás függvényében.
+ A belső átrium természetes szellőzést biztosít a háznak.

07. Hotel Regnum
1027 Budapest, Királyfürdő utca 3.
Tervezők, építésszek:
Narthex Építészeti Kft.
– Perényi Tamás
Építés éve: 2006-2010
Stílus: „az ipusztériális regionalizmus”

A régi Ganz gyár területén intenzív fejlesztés zajlott a 2000-es évek első évtizedeiben. A Király fürdő mögötti városrészben számos új épületet találhatunk, melyek közül a Hotel Regnum épületét érdemes közelebbről is megnézni. A terület ipusztériális múltjára utal a homlokzaton is megjelenő acél gerendák világa.

+ A homlokzaton kézzel vetett norvég téglákat láthatunk
+ A szemben található Kanadai Nagykövetség épülete is figyelemre méltó, de még némi posztmodern hatást fedezhetünk fel benne.

08. Kacsa utcai irodaház
1027 Budapest, Kacsa utca 11.
Tervezők, építésszek:
Műterem I./1. – Tomay Tamás, Galina Zoltán, Szabó Zoltán
Építés éve: 2005-2009
Stílus: „a svájci modern”

És itt teljeseedik ki az egész sétánk. Tomay sarokháza tökéletesen összegzi az eddig látottakat. A Kacsa utcai műemlék házhoz félnyereggetővel csatlakozó kisebb saroképület karakteresen zárja a házsort. A hátrébb húzott iroda tömb a 30-as évek modern örökségét eleveníti fel arányaiban. A két épület játékaából kialakuló városi tér a Királyfürdő utca karakteres bővítését eredményezi.

+ Ha valahol, akkor itt tényleg itt a genius loci, a „hely szelleme”.
+ A sarkon „zipzárként” harap egymásba a két falsík téglaborítása
+ A két épületrészt közös mélygarázs és gépészet köti össze.

A pesti Belváros évről évre változik. Mára megszoktuk az egy-egy utcán tömegekben hömpölygő embereket és az egymás mellett sorakozó kávézók teraszait. De hogyan vették vissza a gyalogosok a város tereit az autós-forgalomtól?

A séta leírása

Ha megkérdeznénk valakit, aki ma a pesti belvárosban sétál, hogy mik jellemzik ezt a környéket, akkor könnyen lehet, hogy az idilli fasorok, a forgalom mentes utcák, a felújított, szép homlokzatok, és az ötletes térelemek fognak feltűnni neki. Való igaz, hogy az elmúlt években sorra változtak és szépültek a belváros terei és utcái. Érdeemes azonban úgy is tekintenünk ezekre a változásokra, hogy nem csupán önmagukban értékesek, hanem a belváros a pár évtizeddel ezelőtti használatához képest is milyen alternatívákat, előnyöket és kudarccokat mutatnak ma nekünk. Ezen a sétán ugyanis végig fogjuk járni azt az utcát, amin keresztül átfolyt a városon a be- és kifelé közlekedő kamionforgalom; megvizsgáljuk, hogyan lehet parkolóból többszintes parkot kialakítani úgy, hogy a városfal maradványa is látszódjon; felfedezzük az egyik legrégebbi passzázs múltját és jelenét; és megnézzük, hol hogyan sikerült visszaadni a gyalogosoknak azt, ami sokáig az autósoké volt.

Megállók

01. Fővám tér
02. Bástya park
03. Kálvin tér
04. Egyetem tér
05. Ferenciek tere
06. Párizsi udvar
07. Váci utca
08. Március 15. tér

A 150 éves Budapestről

Százötven évvel ezelőtt nagyot változott Óbuda, Buda és Pest élete, mikor 1873. november 17-én életbe lépett a három város egyesítéséről szóló törvény. Annak ellenére, hogy több évtized munkája volt abban, hogy sikerüljön az egyesítés nem volt egyöntetű az öröm, amikor megszületett Budapest. Például Budán a bortermelők, a hivatalnokok és az udvarhoz tartozó nemesek már a kiegyezés óta aggodalommal figyelték Pest fejlődését, félve, hogy egyszer elveszíthetik vezető szerepüket. Jogosan, mert Pest mind méretében és lakosság számában rohamos ütemben nőtt. Az itt lakó és tevékenykedő polgári és iparos rétegnek meg kellett küzdenie a modernizáció és a nagyvárossá válás nehézségeivel, amiben Budát, és főleg az elmaradottabb Óbudát, tehernek látták. Bár a folyó két oldalán fejlődő városok adottságai és identitásai eltértek egymástól,

Hogyan használd ezt a térképet?

A 15 térkép mindegyike egy adott útvonalon végigjárható Budapest építészetére vonatkozó témán igyekszik végig kísérni a lelkes sétálót. Útvonal, fényképek és az állomásokra vonatkozó alapvető információk mellett várostörténeti érdekességek is felkerültek a leporellóra. Budapest egyesítését az évtizedek folyamán változatos módokon ünnepelte meg a város. A kerek évfordulókon szinte sorsszerűen előállt egy-egy olyan körülmény vagy történes, ami megnehezítette vagy éppen ellehetetlenítette az ünneplést, legyen szó a háborúk okozta veszteségekről vagy olyan tragikus eseményekről, amik a közhangulatot negatívan befolyásolták. Mindezek ellenére a nagyobb évfordulók idején sok fajta városfejlesztéssel és főleg művészeti alkotások változatos sorával gazdagodott a főváros. Reméljük, hogy a 15 térkép nem csak Budapestnek jelent hasznos és remek ajándékot, hanem a budapestiek és a városra kíváncsiak számára is.

150 év – 15 séta

- 1870** Milyen volt a Nagykörút, amikor még nem volt?
- 1880** A pesti Belváros nagy átalakulása a 19. sz. végén
- 1890** Millenium a Ligetben
- 1900** Monarchiakori Manhattan
 - A Kossuth- és Szabadság tér a Lipótvárosban
- 1910** Szecesszió a pesti belvárosban
- 1920** Szentimreváros és a neobarokk
- 1930** Pasaréti modern
- 1940** Amikor a háború belépett az otthonokba
 - Épületkárok a második világháborúban
- 1950** Paradigma-körforgás / A „szocreál”
- 1960** „A jó illeszkedés kellemes példái” – modernitás a Várban
- 1970** A cikázó Vízafogó lakótelep
- 1980** A világ! (A vasfüggönyön innenről)
- 1990** Posztmodern házak egy eklektikus városban
- 2000** Kritikai regionalizmus Vízivárosban
- 2010** Miért meseszerű a gyalogos belvárosunk?

nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy egyesítésük jelentette számukra a biztos és nagyléptékű fejlődés garanciáját. A hosszú tizenkilencedik század folyamán kiépült az a sokszínű, pezsgő, sugárutakkal átszőtt világváros, amit épületei és kulturális élete miatt is érdemes lett Európa nagyvárosai között számon tartani. Majd a huszadik század nehézségei és megpróbáltatásai ellenére Budapest mindig talpra tudott állni megannyi karcolással vagy új díszekkel gazdagítva egykori ékes küllemét. A rendszerváltástól kezdve napjainkig pedig érdemes a főváros megújulásáról beszélnünk, a régi pompás épületek sorozatos helyreállításától kezdve, a kortárs, modern szellemiségben történő városfejlesztésekig. Mi Budapest 150. születésnapjára 15 témában foglaljuk össze, hogyan nőtt a város olyanra, ahogy ma mi szeretjük.

Mi az a KÉK?

A KÉK független szakmai intézmény, amely az építészet, az épített környezet és a városfejlődés kérdéseivel foglalkozik. Kulturális programjaink az építészet és a város működését értelmezik, és szakmai munkánk aktívan hozzájárul ezek innovatív fejlesztéséhez. Erősségünk a széles körű részvétel, a komplex elemzés és az innovatív tartalomfejlesztés kombinációja, amelyben összekapcsolódnak a tervező, kutató és kulturális szakterületek.

Mi az a Budapest100?

A Budapest100 építészeti-kulturális fesztivál, a közösségek és a város ünnepe, egy hétvége, ami közelebb hozza egymáshoz a városlakókat és a szomszédokat, és felhívja a figyelmet a körülötünk lévő épített értékekre. A program 2011-ben indult az OSA Archívum és a KÉK kezdeményezésére, az akkor épp százéves házak ünnepeként. 2023-ban pedig eljött az ideje, hogy a 150 éves házakat is köszöntsük.

Mi az a KÉK Városi Séták?

A KÉK Városi Séták csapata 2008 óta foglalkozik építészeti tematikus séták és exkluzív épületbejárások szervezésével. Az építészetet középpontba helyező alternatív városi séták Budapest kevésbé ismert, de annál izgalmasabb részeire kalauzolják el a kíváncsi résztvevőket. A 150 éves Budapest kapcsán a Városi Séták csapata szervezte azt a 15 sétát, ami átfogó képet ad a főváros fejlődéséről, nehézségeiről és eredményeiről.

Impresszum

Szerkesztette a KÉK Városi Séták csapata

Kurátor: Klaniczay János

Projektkoordinátor: Kátai Ádám

Fényképezés: Sívák Zsófia

Miért meseszerű a gyalogos belvárosunk?

A séta koncepciója: Dr. Kádár Bálint, építész, urbanista, a KÉK elnöke

Szöveg: Klaniczay János

Lektorálás: Klaniczay János

Sétafotó: Budapest100 / Schöff Gergely

Épületfotók: Kátai Ádám

Grafika: Finetyping | Soós Tímea & Molnár Renátó

Nyomda: Focus-Premier Kft.

Kortárs Építészeti Központ Alapítvány

1111 Budapest, Bartók Béla út 10-12.

www.kek.org.hu

Kövess minket online!

f @KortarsEpiteszetiKozpont / KÉK

– Contemporary Architecture Centre

f @KEKVarosiSetak / KÉK Városi Séták

@ @kek_centre

www.varosisetak.kek.org.hu

✉ varosisetak@kek.org.hu

A 15 séta a Budapest100: Városegyesítés témájú Sétanapján került először megrendezésre, 2023. május 12-én.

További információ:

f @Budapest100 / Budapest100

@ @budapest100

www.budapest100.hu

A projekt a Budapest 150 emlékév részeként, a Pro Cultura Urbis Közalapítvány anyagi támogatásával valósul meg.

